

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2010

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

AUGUST 2010

SUMAR

august 2010

4 Noua transumanță:
de acasă la birou
și înapoi

A. TOYNBEE

ÎN OCHIUL FURTUNII

5 Locul României
într-o lume
în schimbare

I. FOTA

15 Soluția
chinezească

SHEN ZHIHUA

23 AUGUST, CU DISCRETIE BRITANICĂ

17 Haiducii
din Baker Street
la Dunărea de Jos
Regele Mihai
nu mai are răbdare

M. RETEGAN

22 Ce se întâmplă
când șeful
contrainformațiilor
dezinformează

*Din însemnările
lui Traian Borcescu*

D. HÎNCU

26 Stalin nu uită
și nu iartă

Originile Katynului

I. CONSTANTIN

28 Zeul Neptun
la feminin

*Trei românce
navigatoare pe mare*

A. ATANASIU-
CROITORU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

33 A ales România

*Hamdullah Subhi
Tanrioer*

ELDAR HASANOV,

Ambasadorul
extraordinar și
plenipotențiar al
Republicii Azerbaidjan

ISTORIA ȘI CALCULATORUL

36 Invitație în
Edificiul cu Mozaic
din portul Tomis
Reconstituire 3D

C. ILIE,
D.-M. POPOVICI,
V. VOINEA

ISTORIE CUNOSCUTĂ... MAI PUȚIN

39 Pe urmele
cavalerilor
lui Sienkiewicz
Grünwald 1410

C. REZACHEVICI

B.N.R. – 130 DE ANI

45 Fondul Monetar
 Internațional –
România

*Povestea unui martor
ocular*

A. MARINESCU

49 Printre bani
și lingouri de aur

D. MATEI

magazin istoric

Anul XLIV – serie nouă – nr. 8 (521)

august 2010

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Înfrângerea de la Grünwald a spulberat pentru totdeauna mitul invincibilității Ordinului teuton. Marele magistru Albrecht von Hohenzollern-Ansbach a transformat Prusia în ducat ereditar sub suzeranitate poloneză. În imagine, statuia sa din castelul de la Malbork, executată de Rudolf Siemering (1835-1905)

2 Turnul Fecioarei din Baku datează din veacul al XII-lea și are forma unei chei. El aparține ansamblului celor 200 de monumente arhitectonice ale peninsulei Apșeron și este învăluit în misterele multor legende. Cea mai răspândită dintre ele povestește că frumoasa fiică a unei căpetenii locale s-ar fi îndrăgostit de un tânăr dintr-o familie săracă. Tatăl s-ar fi opus căsătoriei lor, construind acest turn, unde și-ar fi închis fiica. Până la urmă, fata nu a suportat despărțirea de iubit și, disperată, s-ar fi aruncat în valurile mării. Imagine din expoziția permanentă de istorie a civilizației azere găzduită de Turnul Fecioarei

3 Prințul Napoleon și-a petrecut trei ani ai adolescenței la Ludwigsburg, pe Neckar, aproape de Stuttgart (în imagine, castelul princiar al locului), unde a absolvit Școala Militară, primul în promoția sa, cu gradul de căpitan

4 August era o lună de vârf pentru muncile agricole, așa cum arată și această frumoasă miniatură medievală

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Adrian Dumitru,
Theo Stănescu-Stanciu,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

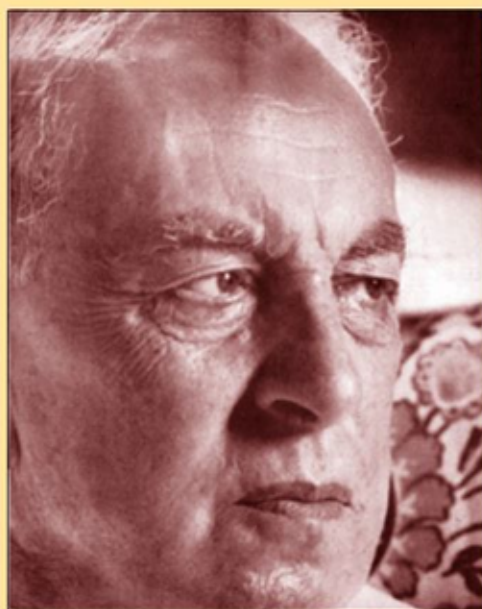
București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 283 (secretariat și difuzare), 285, 287,
Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poș-
tală 15-702, Cod 010155, Telefon, Fax:
021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUB TĂVĂLUGUL ORAȘELOR

ARNOLD TOYNBEE

Majoritatea sedentară a omenirii a considerat desființarea modului de viață nomad ca pe un lucru firesc și, în general, a fost de acord cu ea. Dispariția unei mobilități nomade arhaice, în contradicție cu modul de viață obișnuit și care pentru popoarele sedentare reprezenta o primejdie, a fost acceptată fără părere de rău. Strămoșii noștri din secolul al XVII-lea, care au văzut începutul sfârșitului nomadismului pastoral, ar fi fost mirați și probabil că

nu le-ar fi venit să creadă dacă cineva le-ar fi spus că mobilitatea ce fusese desființată în forma ei tradițională pastorală avea să apară din nou în lumea sedentară până acum, subminând stabilitatea ce a predominat fără întrerupere de când agricultura a atins un grad de eficiență ce a făcut posibil să se cultive aceleași ogoare, an de an, în loc să se aplice tehnica primitivă a tăierii și arderii pădurii, care smulgea o recoltă de pe luminișul fertilizat de cenușa lemnului, și să se pornească apoi mai departe, pentru a proceda la fel pe alte terenuri cu păduri virgine.

Strămoșii noștri dinaintea secolului al XIX-lea ar fi fost nu numai surprinși, dar și dezorientați dacă și-ar fi văzut descendenții de astăzi abandonându-și modul de viață sedentar, așa cum nomazii pastorali îl abandonaseră cu vreo trei-patru mii de ani în urmă. Nu le-ar fi venit să creadă că o ființă umană, obișnuită să trăiască într-o casă stabilă, ar putea să se simtă mai bine călătorind într-o mașină. Orașele de rulote din Florida zilelor

noastre le-ar fi amintit străbunilor noștri de sălășurile nomazilor, alcătuite din colibe sau corturi. Automobilistul, care își petrece mai mult timp în mașină decât în afara ei, ar fi considerat de către înaintașii săi sedentari drept o nouă specie de monstru complex, tot așa cum popoarele din America Centrală i-au considerat pe cei șase cavaleriști ai lui Cortes drept centauri. Orbita zilnică a actualului navetist între dormitorul său suburban și biroul sau fabrica unde își petrece orele de muncă

și își câștigă existența le-ar aminti de orbita anuală a păstorului sau văcarului nomad; și ar socoti ca un lucru de neînțeles, mai mult chiar, înspăimântător, ca populații sedentare *civilizate* să fie împinse de necesități economice ca să devină din nou peripatetice.

Incepând din 1969, unii oameni din țări tehnologice „avansate” au început să-și dea seama că orașele noastre se află acum în mișcare și să înțeleagă primejdia ce decurge de aici pentru bunăstarea omenirii și poate chiar pentru supraviețuirea ei. Ne-am trezit cam târziu și nu putem spune încă dacă nu e cumva prea târziu pentru a ne mai salva de sub tăvălugul orașelor noastre mobile. Viteza cu care se mișcă orașele de astăzi nu poate fi comparată cu cea a unui iceberg și nici chiar cu cea a unei revărsări de lavă, ci cu viteza unei avalanșe.

(*Orașele în mișcare*, Editura Politică, colecția *Idei contemporane*, 1979)

50 Secretele
generalului Orlov
*Cum i-a atras atenția
lui Feliks Dzerjinski*

C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

**A FOST ODATĂ
CA NICIODATĂ**

53 „Hotarul verii“
Macabeii și obrejenii

G. ROȘU

**PASTILA
DE CUVINTE**

54 Iugăr, pogon,
falce, ciozvârtă,
cinzeacă...

M. SALA

**PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI**

56 Dialoguri despre
ortodoxism și catolicism

G. FILITTI

59 Moartea
de fiecare zi

*Holocaustul
din Basarabia și Bucovina*

W. BENZ

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Pe jilțu-mi, lângă
masă, având condeiu-n
mână...

*Vasile Alecsandri
la Mircești*

G. CIOTORAN

68 Conexiunea
dintre calea ferată
Ploiești-Predeal
și Turnul Eiffel

*Inginerul
Gheorghe Pănculescu*

M.C. SĂVULESCU

EXCLUSIVITATE

69 Prințul
și scriitoarea

B. HAMON

74 Vizita care
nu apare în
documentele partidului

*Ștefan Andrei
în Marea Britanie*

M. RETEGAN

79 Molima
ce pustia Bucureștii
Ciuma

I. ZĂNESCU

83 Balaclava-i
Waterloo, Kiseleff
îi Gorceakov

A.-S. IONESCU

85 Presărați
pe-a lor morminte...
*Militari români căzuți
în Franța*

AL. MIHAIL

87 Interceptări
telefonice din lumea
fotbalului interbelic

A. SPÂNU

**HOOVER
INSTITUTION**

93 De ce a fost
schimbat Brutus Coste

RUBRICI

32 Clio anunță
Un oraș între coperte

C. BEDA

90 În București,
acum 50 ani

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

89 Telex

63; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

NICIODATĂ NU AM BENEFICIAT DE

– Care este locul și rolul țării noastre în cadrul evenimentelor schimbări geopolitice care au loc și, pentru că suntem o revistă de istorie, cum au evoluat aceste elemente în ultimii 100 de ani pentru România?

– În comparație cu acum 100 de ani, suntem martorii unor diferențe remarcabile, generate de aderarea României la NATO și la Uniunea Europeană. Prin prezența în aceste două instituții internaționale, pentru prima oară în istoria sa modernă România face parte din nucleul central de state, cele care au un cuvânt de spus asupra evoluției sistemului internațional, care sunt conectate la globalizare și obțin profit din aceasta. Teoria unui colonel american în rezervă, Thomas B. Barnett (născut în 1962), împarte lumea în două grupuri de state:

cele centrale – care participă la globalizare – și cele periferice, care se autoizolează sau sunt incapabile să profite de globalizare. Ideea unei astfel de împărțiri, centru-periferie, nu este nouă. Elementul de noutate pe care îl aduce el este acela al raportării la globalizare și consecințelor ei. Statele periferice nu participă la globalizare, fie pentru că nu pot, din cauza nivelului de dezvoltare, fie au preferat să se izoleze din considerente ideologice, pentru a-și proteja regimurile autoritare de conducere.

România, prin aderarea la NATO și UE, beneficiază în mod clar de globalizare, dar trebuie să participe și la gestionarea ei. Aceste realități nu sunt întotdeauna clare, pentru noi, dezbateră academică pe această temă nefiind consistentă. Putem spune, după 20 ani, că globalizarea a

fost o șansă pentru România, una politică, dar și economică. Politic a însemnat aderarea la NATO și UE, oferindu-ne șansa de a ne demonstra utilitatea și capacitatea de a contribui la buna îndeplinire a misiunilor celor două organizații. În lumea de astăzi, influența internațională vine prin participarea la marile proiecte și programe. Prin semnalul politic puternic dat de aderare, investițiile străine în România au crescut. Fostul ministru de Finanțe Varujan Vosganian spunea într-un interviu din *Le Monde Diplomatique*, ediția în limba română din 2008, că în intervalul 2002-2008 în țara noastră s-au făcut investiții directe în valoare de 60 miliarde euro. Să nu uităm că 2002 este anul invitării României să adere la NATO. Semnalul politic dat de Occident declanșa un adevărat boom investițional. Un alt exemplu al aceleiași dezvoltări economice accelerate îl constituie bugetul unui oraș ca Timișoara. În 1996 el era de aproximativ 30 milioane dolari. În 2008 crescuse la 300 milioane euro. Aderarea la NATO și UE, participarea la globalizare recapitalizaseră masiv țara.

Acum 100 de ani eram obișnuiți să așteptăm la ușile marilor cancelarii, la ușile marilor conferințe de pace, ca să aflăm ce s-a hotărât în privința noastră. În acest

Căderea Imperiului Roman de Apus...

Periodic, omenirea trece prin reasezări. Uneori, acestea pot fi majore și pot dura sute de ani (căderea Imperiului Roman de Apus și marile migrații), câteva zeci (Războiul de 30 ani) sau câțiva ani (Primul și cel de Al Doilea Război Mondial). În astfel de momente se nasc națiuni și state noi sau pot dispărea altele.

Aproape toți analiștii sunt de acord că trăim un astfel de moment, caracterizat prin prăbușirea sistemului comunist, actuala criză economică, discuțiile despre sfârșitul modelului economic actual, rediscutarea organizării lumii stabilite după Al Doilea Război Mondial.

Românului care nu este specialist în geopolitică, dar care ar dori să afle din mass-media care este locul României pe o hartă geopolitică a Europei sau a lumii, i se oferă două variante extreme. Potrivit primeia, România nu prezintă vreo importanță geostrategică, nu intră în calculele marilor puteri, nici măcar pentru Rusia, cea mai apropiată dintre ele, și din acest motiv nici nu este inclusă în vreunul dintre traseele gazoductelor rusești. Potrivit celeilalte opinii, fără România nu se poate întâmpla nimic în Europa.

I-am adresat câteva întrebări pe această temă domnului Iulian Fota, consilier prezidențial, șef al Departamentului Securității Naționale al Președinției României – o persoană care, prin natura funcției actuale și prin activitatea anterioară este foarte bine plasată pentru a putea oferi cititorilor noștri răspunsuri competente. Domnul Iulian Fota a fost consilier al secretarului de Stat pentru integrare euro-atlantică și politică de apărare, Ministerul Apărării Naționale (1997-1998), șeful Secțiunii militare, Misiunea României la NATO și UEO (Uniunea Europei Occidentale), Bruxelles (1998-2001), consilier (funcționar public), Departamentul pentru integrare euro-atlantică și politică de apărare, Ministerul Apărării Naționale (2002-2005), director al Colegiului Național de Apărare (2005-2009).

În continuarea răspunsurilor pe care domnia sa a avut amabilitatea să le ofere pentru revista Magazin istoric, vă prezentăm un alt interviu, care arată cum se pregătește o mare civilizație, cu o vechime de câteva mii de ani, să înfrunte o astfel de perioadă. Profesorul Shen Zhihua a fost numit de președintele Chinei în fruntea unei comisii de istorici, care să studieze modul în care țările din Estul Europei au trecut prin procesul de disoluție a regimului comunist și prin perioada de tranziție, cât și modul cum s-au desfășurat relațiile între țările socialiste și cum ideologia a influențat evoluția lor. Profesorul Shen Zhihua a solicitat și i s-a aprobat să lanseze un proiect de colaborare internațională cu istorici din toate aceste foste țări comuniste, inclusiv din Federația Rusă, astfel încât problemele fiecărei țări să fie studiate și analizate de istorici din țara respectivă. În acest scop, în fruntea unei delegații de istorici și de oameni de afaceri din China, profesorul Shen Zhihua a fost prezent în ziua de 3 iunie la Fundația Europeană Nicolae Titulescu, unde s-a întâlnit cu istorici români. Prin amabilitatea domnului ambasador Romulus Ioan Budura și cu sprijinul domnului Mugur Zlotea de la Facultatea de Limbi Orientale a Universității București, care a asigurat traducerea, am putut obține din partea oaspetelui chinez interviul pe care vi-l prezentăm.

Dorin MATEI

central-europene. Sprijinul Austriei pentru aderarea la UE a fost unul important.

Rămâne deschis dosarul istoric al relațiilor cu Rusia. Rezolvarea lui depinde de relațiile Rusiei cu Occidentul, în special de relațiile cu UE, având în vedere că împărțim același continent. În egală măsură contează viziunile noastre diferite față de Republica Moldova, europenizarea de la Chișinău nefiind apreciată chiar de toată lumea.

În al treilea rând, suntem relevanți și influenți în plan internațional pentru că participăm la proiecte importante. Faptul că suntem prezenți în Afganistan, în Kosovo și în Bosnia, că participăm și la alte misiuni, cum ar fi cele din Mediterana, faptul că avem o relație specială cu S.U.A., care se bazează tot pe proiecte comune, ne conferă influența de care avem nevoie în marile capitale ale lumii. O țară care nu participă la proiecte importante, o țară care nu oferă sprijin comunității inter-

naționale este una care nu are un cuvânt de spus pe arena internațională. Chiar și state care, prin poziția geografică, nu au de ce să își facă griji, precum Elveția, se străduiesc să își păstreze influența internațională. Elveția, pe linia cooperării cu NATO, a inițiat multiple proiecte, oferind Parteneriatului pentru Pace (PfP) sprijin pentru realizarea sistemului informatic și găzduirea arhivei PfP.

România participă la mai multe proiecte internaționale mari, cu NATO, UE și S.U.A. Multă lume nu știe că suntem pe locul trei în UE în ceea ce privește contribuția la misiunile civile. Avem și o importantă contribuție analitică și de *intelligence*, pentru că UE are nevoie și de informații pentru a-și putea îndeplini misiunile asumate. Atunci când au loc discuții legate de Marea Neagră, de Balcanii de Vest, de alte probleme unde noi dispunem de expertiză și anumite resurse, România este prezentă. În mod clar, în

dosarele care sunt importante pentru noi, vocea noastră este ascultată și se țin cont de ea.

– Și totuși, cât de liniștiți putem fi, într-o lume care pare a fi intrat într-un proces de rapidă schimbare, aparent greu de controlat?

– În relațiile internaționale, niciodată nu te poți relaxa complet. Avem o perspectivă istorică suficient de lungă, ca să știm că relațiile internaționale se desfășoară pe cicluri. Începuturile și sfârșiturile de ciclu sunt cele mai sensibile și mai importante. În acele momente trebuie să te plasezi corespunzător, să înțelegi ce se întâmplă. Sunt deja voci care susțin – și sunt și eu de acord cu ele – că încheiem o perioadă de 20 ani de stabilitate, de pace, în care ne-am bucurat de binefacerile păcii de după războiul rece. Și noi, ca țară, și clubul din care facem parte au înregistrat în această perioadă câteva succese notabile. Succesele noastre sunt cele cunoscute: aderarea la NATO și la UE. Pentru clubul căruia îi aparținem acum succesele sunt: extinderea sferei de prosperitate, de stabilitate și de pace.

Cred că în paralel cu această perioadă post-război rece, s-a mai produs o evoluție interesantă: trecerea sistemului internațional de la unul cu caracter regional la cel cu caracter global. Opțiunea fostelor state comuniste pentru democrație și economie de

Conferința de Pace de la București, din 1913, care a pus capăt celui de al doilea război balcanic

GARANȚII DE SECURITATE MAI BUNE

moment, avem posibilitatea ca măcar o parte a marilor decizii să le influențăm, fiind și noi prezenți la masă atunci când au loc marile discuții. Chiar dacă rămâne o zonă de discuții bilaterale între marile puteri – și astfel de consultări restrânse nu vor dispărea niciodată –, am eliminat multe dintre incertitudinile care ne privesc. Cum a spus vicepreședintele Biden la București în discursul din Aula Bibliotecii Centrale Universitare, „nimic despre voi fără voi”. Chiar dacă tentația marilor puteri de a stabili înțelegeri între ele se va păstra, apartenența la NATO și UE ne protejează de noi falte. Cel puțin în cluburile din care facem parte, aliații se consultă între ei, ceea ce ne dă posibilitatea să avem o opinie, să exercităm o anumită influență. Avem drept de vot ca membri plini. Dacă o decizie nu ne convine, putem să o blocăm. Niciodată în istoria sa modernă, România nu a beneficiat de instrumente care să îi permită să intervină atât de semnificativ în adoptarea unei decizii de politică internațională. Aceasta este una dintre marile diferențe între România de azi și cea de acum 100 ani. Suntem într-o relație de alianță cu toate statele occidentale în același timp. Din punct de vedere geopolitic, niciodată nu cred că am fost într-o situație mai bună, cu garanții de securitate mai bune

decât cele de azi. Atâta vreme cât NATO și UE vor fi instituții internaționale puternice, influente, cred că România nu are a-și face foarte multe griji legate de interesele sale naționale, în special de integritatea teritorială.

În al doilea rând, geopolitic, din trei dosare istorice complicate, conținând revendicări teritoriale, am închis două. Sute de ani România s-a aflat la intersecția a trei mari imperii: cel Otoman, cel Habsburgic și cel Rus. Relația cea mai puțin complicată am avut-o cu Imperiul Otoman. Reconcilierea cu acesta a început după Războiul de Independență din 1877-1878. De curând am participat la aniversarea a 100 ani de la înălțarea Moscheii „Carol I” din Constanța (*Magazin istoric*, nr. 6/2010), cadou al statului român către comunitatea musulmană din Do-

brocea și expresie a acestei reconcilierii. Cu Turcia republicană am avut constant relații bune. După 1990, ne-am sprijinit reciproc; ei ne-au ajutat în procesul de aderare la NATO, iar noi îi susținem în cel de aderare la UE. Aderarea la NATO și UE ne-a permis să închidem un alt dosar istoric complicat, cel al relației cu spațiul austro-ungar. Astăzi suntem aliați cu Ungaria, ne-am garantat reciproc frontierele și cooperăm regional, ca buni vecini. Împreună am fost martorii sedințelor comune de guvern, la București și Budapesta. U.D.M.R. participă aproape constant la guvernare și în anumite momente au fost mai buni români decât noi, opțiunea lor pentru Europa fiind una foarte fermă. Cu Austria ne regăsim în UE, împreună sprijinindu-ne în promovarea intereselor noastre dunărene și

... sau Războiul de 30 Ani (tablou reprezentând Bătălia de la Muntele Alb, din 1620) au fost momente de reșezare a lumii care conta în acel moment

state din Orientul Mijlociu și Occident, relații care se schimbă sau sunt nuanțate după 50-80 ani. State din Orientul Mijlociu care au avut o relație specială cu S.U.A. chiar de după Primul Război Mondial acum își nuanțează poziția și exportă petrol în mai multe direcții, tocmai pentru a păstra libertatea opțiunilor diplomatice și posibilitatea de a exercita influențe și într-o direcție și în alta. Modificări sau nuanțări constatăm și în relațiile dintre S.U.A. și Turcia sau dintre această din urmă țară și Israel. În Europa, o neînțelegere pe frontiera dintre Rusia și Norvegia, ce data de câteva zeci de ani, a fost soluționată de curând. Un element asupra căruia aproape nimeni de la noi nu a insistat. Este limpede că s-a intrat într-o zonă de reșezare, de schimbare de ierarhii sau de alianțe.

Această ascensiune a Estului va genera întrebări fundamentale. Se realizează un G2, de multe ori nerecunoscut

oficial, dar inevitabil, prin cooperarea dintre S.U.A. și China. Sunt cele mai puternice țări din lume în acest moment. S.U.A. au interese globale foarte clare, China începe să aibă interese globale. Am fost obișnuiți cu un anumit tip de bipolaritate, între S.U.A. și U.R.S.S., bazată pe competiție și confruntare. În noua relație S.U.A.-China dimensiunea colaborării este mai evidentă, iar cea a confruntării mai puțin. Desigur, o anumită competiție există între acești doi actori, dar un parteneriat între S.U.A. și China în gestionarea și reglementarea problemelor globalizării este foarte interesant și foarte provocator pentru alți actori care doresc să aibă influență globală. Ce le mai rămâne de spus celorlalți actori importanți, dacă S.U.A. și China stabilesc împreună programul de lucru? În acest moment, China este țara cea mai curtată din lume, pe plan diplomatic. Se fac mari eforturi pentru a-i atrage

atenția, pentru a profita de beneficiile unei colaborări economice și politice bilaterale.

Orice astfel de moment internațional a fost unul delicat pentru o țară ca România. Marea problemă este să înțelegem care sunt direcțiile mari de evoluție, cum va arăta sistemul internațional în următorii 20 ani și, mai ales, cum să ne poziționăm pe această reșezare. În plus, fenomenul se suprapune pe un moment delicat al vieții interne. Am senzația că lucrurile sunt fluide și în interior, nu numai în exterior. Este foarte important ca România să își lămurească lucrurile. Să termine procesul de modernizare. Beneficiem de cei mai puternici aliați, beneficiem de asistența lor politică, economică și militară. În următorii ani – și nu dispunem de prea mult timp – va trebui ca, în paralel cu efortul de a înțelege evoluțiile externe, să ne așezăm în interior într-un format care să ne dea posibilitatea să răspundem provocărilor viitorului.

– În zona estică a Europei există două axe strategice: cea care leagă Occidentul de Rusia prin Polonia (drumul principal al migrațiilor, calea aleasă de Napoleon, dar și frontul principal în ambele războaie mondiale ale secolului trecut) și cea care trece prin Marea Neagră. Ce rol joacă Marea Neagră în geostrategia de azi și cum ne influențează pe noi?

Reuniunea G20 de la Londra, din 2009

pieță a grăbit procesul de globalizare. Accelerarea o datorăm și progreselor tehnologice remarcabile, în special în domeniul transporturilor intercontinentale, al mass-media, împletirii transformărilor informatice cu cele economice. Faptul că în acest moment avem un sistem globalizat, faptul că lumea este un loc comun, că suntem atât de interdependenți sunt chestiuni asupra cărora nu mai are nimeni dubii. Din punct de vedere economic – și rămâne să vedem și din punct de vedere politic – avem o schimbare de paradigmă. Deja se vorbește de ascensiunea „celorlalți” – de la formula engleză „The Rest faces the West”, adică „Restul lumii față cu Occidentul”. După 400-500 ani de hegemonie occidentală – politică, economică, tehnologică, culturală –, asistăm la ridicarea altor zone ale Planetei, care contează tot mai mult. Pe fundalul acestei crize, care a afectat economiile occidentale, inclusiv S.U.A., economia unor state asiatice, precum China, India sau Turcia, nu a fost la fel de puternic afectată, continuând să crească mult mai rapid decât în Vest. Economia turcă a crescut în anul 2009 cu un ritm de 11%. Lumea urmărește cu tot mai mare interes această reechilibrare economică a balanței dintre Occident și Asia. În măsura în care aceste economii emergente vor reuși să dezvolte integrarea lor economică, este posibil ca Asia să depășească din acest punct de vedere Occidentul. Ceea ce va avea și o influență

politică, pentru că orice transformare economică generează și una politică. Este foarte posibil să ne aflăm în preajma unui punct de inflexiune, din care curba evoluției sistemului internațional să își modifice traseul. Pe lângă Occident, cresc și se afirmă noi regiuni, ce își vor cere influența și profitul la care resursele de putere le îndreptățesc.

Străbatem cea mai turbulentă situație internațională din anii '30 încoace. Este foarte posibil să fim la începutul unui nou ciclu, care să însemne reorganizarea sistemului internațional. Asistăm la schimbări majore. Este pentru prima oară, de la Al Doilea Război Mondial, când Occidentul este dispus să vândă armament Rusiei. Franța va vinde nave „Mistral”. Și nu este vorba doar despre Franța. Și Olanda, și Germania își manifestaseră disponibilitatea să vândă sisteme similare. Acest sistem de armament poate fi folosit și pentru atac și pentru apărare și este foarte important cum se va raporta Rusia în viitor la

Alianță. Rusia este un partener important al Occidentului și este foarte bine că se încearcă stabilirea unor relații de încredere. Dar acest lucru trebuie făcut ținând cont și de sensibilitățile celorlalți. Una este istoria relațiilor Franței, Olandei sau chiar ale Germaniei cu Rusia și alta cea a țărilor din Europa Centrală sau de Est. Sensibilitățile noastre sunt mult mai mari, mai ales după evenimentele din Georgia. Relația cu Rusia trebuie stabilită cu o anumită transparență și în format multi-național, pentru că dacă se va construi într-un format național bilateral și fără transparență, acest lucru se va răsfrânge negativ asupra coeziunii organizațiilor noastre. Rămâne însă faptul esențial că, pentru prima oară după 1945, Occidentul oferă sprijin militar și economic de valoare strategică Rusiei, după cum și Moscova pare să dorească un alt tip de relație cu Vestul, spre beneficiul modernizării ei.

În aceeași categorie putem include tensiunile dintre unele

Căderea Zidului Berlinului a devenit un simbol al prăbușirii Blocului Estic

„cordonului sanitar“ de la limita estică a ceea ce era atunci Europa. Există azi elemente care să îndemne la o comparație cu acea situație? Ne îndeplnim noi, măcar atât cât Polonia, rolul de „exportatori“ de democrație și de securitate dincolo de frontiera estică a UE și NATO?

– Noi am încheiat un parteneriat strategic cu Polonia anul trecut, la care am muncit mult, și ei și noi. Avem trei elemente comune cu Polonia. Avem tot interesul ca NATO și UE să rămână organizații puternice și să evităm pericolul diluării celor două organisme. Există tendința unor actori internaționali, din afara NATO și UE, să lucreze foarte bine bilateral cu state din cadrul celor două organisme, ceea ce creează pericolul marginalizării acestora. Și noi și Polonia mărginim spațiul estic – ei la Marea Baltică, noi la Ma-

rea Neagră – al NATO și UE și ne-am sprijinit reciproc în două proiecte foarte importante: Parteneriatul estic și Sinergia Mării Negre. Așa cum statele din Occident și-au dorit la est vecini democratici și prosperi, state stabile, și noi ne dorim același lucru. Al treilea element comun este că ambele țări cred într-un viitor euroatlantic, cred într-o relație foarte apropiată cu NATO și UE și ca parte a acestuia, într-o relație foarte bună cu S.U.A. Aceste interese le împărtășim și cu alte state și suntem deschiși oricărei formule de cooperare care se pliază pe aceste interese ale noastre.

În ceea ce privește capacitatea noastră de a promova valorile euro-atlantice, mai avem de lucrat. Poziția geografică este similară cu cea a Poloniei, dar răspunsul elitelor politice și intelectuale de la noi este diferit de cel al celor din Polonia. La ei, elita politică și cea intelectuală și-au clarificat

obiectivele, scopurile și ca atare și acțiunea lor este mult mai omogenă, mai coerentă. Ei au câteva institute de cercetare, câteva *think-tank*-uri foarte relevante și foarte active pe plan internațional. La noi, ONG-urile și societatea civilă au ajutat acțiunea guvernului de pregătire a aderării României la NATO și UE. După aderare nu s-a produs o regândire a noilor obiective, o proiectare a noilor intenții, în cadrul noului sistem internațional. Nu cred că ne-am construit suficiente instrumente – nici ca societate, nici ca stat –, cum au făcut polonezii, pentru a interacționa cu sistemul internațional și pentru a ne putea promova interesele, și pe linie guvernamentală, și pe cea neguvernamentală. Suntem în continuare o țară care nu are un institut de relații internaționale. Nu discut despre un institut privat, ci de nevoia și de obligația statului de a avea acele instrumente prin care să-și asigure expertiza pe partea de relații internaționale, să-și asigure consultanță, un rezervor de idei atât de necesar. În Germania, de exemplu, există mai multe astfel de institute de stat, iar principalul are câteva sute de cercetători, cu un buget de câteva zeci de milioane de euro, care asigură principalul *feedback* guvernului. Trebuie să se înțeleagă că nu pot fi luate decizii în zona de relații internaționale sau de securitate fără ca ele să fie evaluate sub toate aspectele lor și bine fundamentate. Un pas greșit în acest domeniu poate costa mult mai mult decât ar costa crearea și

Președintele George Bush și președintele Ion Iliescu, la București, după intrarea României în NATO

– Globalizarea schimbă puțin lucrurile. Toată planeta devine o arenă de joc, ceea ce permite României să dezvolte uneori jocuri politico-diplomatice dincolo de zona geografică unde ne-am exprimat în mod tradițional. Noi avem o relație excelentă cu China, așa o caracterizează chiar oficialii chinezi. Avem relații foarte bune cu țări din Africa. Un omolog dintr-o țară africană, întrebându-l de ce arată un interes atât de mare pentru România, mi-a spus că ei cred că am putea fi „avocatul” lor în UE. Colaborăm cu dumneavoastră de zeci de ani și ne cunoaștem reciproc, spunea el. Ați trecut prin situații similare cu cele pe care le străbatem și noi și ne puteți înțelege mai bine. Nu aveți acea aroganță pe care o manifestă, din păcate, unele state și deci ne simțim mai confortabil în relația cu dumneavoastră.

Globalizarea ne creează astfel de posibilități și va depinde de noi să le valorificăm. Beneficiem de reminiscențele pozitive, la acest capitol, ale relațiilor dezvoltate de România pe anumite spații înainte de 1989.

Din punct de vedere geopolitic sau geostrategic, atâta vreme cât cea mai complicată regiune a lumii este această centură de instabilitate, care începe din Orientul Mijlociu, Peninsula Arabică, India, Pakistan, până în Coreea și Japonia, cât timp unele dintre cele mai complicate dosare internaționale sunt localizate în această zonă

(amintesc doar relațiile israeliano-palestiniene, nevoia de a da un nou fundament procesului de pace, relațiile Iranului cu Occidentul, pe componenta nucleară, și cu vecinii, Afganistanul, Pakistanul, relațiile dintre Coreea de Nord și cea de Sud, relațiile Coreei de Nord cu Occidentul), este imposibil să nu remarci poziția geografică a României. România este o țară stabilă, parte a Occidentului, dar este mărginită de o zonă foarte instabilă. Se adaugă problemele din Asia Centrală. Iată ciocnirile interetnice din Kîrgîzstan, puțin probabil acum doi-trei ani. Vrând-nevrând, ne aducem aminte de formula analistului american Zbigniew Brzezinski, de acum câțiva ani, care numea Asia Centrală Balcanii Eurasiei. Sper în continuare să nu fi avut dreptate atunci când vorbește despre potențialul conflictelor interetnice din această regiune.

România, mărginind această zonă de instabilitate, este relevantă nu numai prin prezența la Marea Neagră, ci și prin apropierea de Balcanii de Vest. Este un dosar mult îmbunătățit, dar încă nefinalizat. Ceea ce s-a construit aici în ultimii ani este important, dar despre rezolvarea lui se va putea vorbi atunci când toate aceste entități statale, mai vechi sau mai noi, vor avea o relație stabilă, într-un format sau altul (NATO, UE etc.).

În Marea Neagră, toate temele deschise în ultimii ani sunt în continuare fierbinți, de la conflictele înghețate, la relația energetică între Occident și Rusia, la relațiile politice între acest spațiu și Occident. Geografia își păstrează parțial vechea relevanță, dar apar și relevanțe noi, date de globalizare.

– În perioada interbelică, România și Polonia au fost principalii actori ai

România a adus până acum o valoare adăugată Occidentului mai ales în plan militar

strict din punct de vedere geopolitic, în ultimul deceniu? L-am ratat cumva?

— Dacă nu facem ceea ce trebuie, evident că ratăm momentul. Am fost relevanți până acum pe plan internațional în special în domeniul militar, în sfera *intelligence*, ordine publică (jandarmerie, poliție). Valoarea adăugată pe care România a adus-o Occidentului a fost în special în sfera aceasta. Prin locația geografică, prin potențialul și posibilitățile noastre de a sprijini Occidentul în misiunile de menținere a păcii,

gestionarea conflictelor etc., România a intrat în NATO și UE. Această dimensiune trebuie completată cu altele. Din punct de vedere al modernizării țării, cooperarea strânsă cu Occidentul a dus la modernizarea armatei, a serviciilor de informații și a Jandarmeriei. Procesul nu este însă suficient pentru a garanta modernizarea țării. Avem zone cum sunt economia, educația, sănătatea publică în care procesul de modernizare nu s-a finalizat. Relațiile speciale cu Occidentul pe linie strategică și militară trebuie valorificate pentru a încheia procesul de

modernizare a României și pe aceste dimensiuni. Academicianul Malița avea o formulă pe care vreau să o citez: Spune-mi câți bani cheltuiești pentru cercetare și învățământ și îți spun ce viitor vei avea ca țară. Dacă nu investim în aceste domenii nu avem viitor. Prăbușirea dramatică a calității în învățământ, atât de vizibilă, oricât s-ar strădui unii să o conteste, ne poate costa mult.

Trebuie să dezvoltăm proiecte strategice noi. Parteneriatul strategic cu Polonia este un bun exemplu. Avem astfel de posibilități și pe alte zone. Președintele a făcut mai multe vizite în Asia Centrală, unde există foarte multă deschidere față de România. Avem o relație foarte bună cu Kazahstanul, cu Azerbaidjanul, cu Turkmenistanul, cu Georgia, țări cu care am dezvoltat proiecte importante, cum este acest proiect energetic trilateral România-Azerbaidjan-Georgia.

Cum am spus, ne lipsește fundamentul analitic, lipsesc institutele de specialitate, lipsesc ideile și lipsind acestea, nu avem planuri. Altfel, pe fondul crizei economice și al problemelor interne pe care le avem, se conturează tendința să fim incluși pe lista țărilor cu probleme. Trebuie să recuperăm linia pozitivă de dezvoltare, de modernizare pe care am căpătat-o prin aderarea la NATO și la Uniunea Europeană și care s-a combinat favorabil cu aflulul de investiții străine.

Vom reuși să găsim cheia care să ne asigure locul pe care îl dorim?

funcționarea unui astfel de institut. Ideea parteneriatului public-privat trebuie să se regăsească și în această zonă. Avem nevoie de ONG-uri relevante internațional și care să poată să promoveze acțiunile românești și dincolo de zona guvernamentală. Ele trebuie să vină – ceea ce clasei politice nu i-a plăcut niciodată – cu gândire critică, alternativă. Pe problemele mari de politică externă și securitate, în România trebuie să existe întotdeauna mai multe opinii și o contrabalansare a acestor opinii.

Academia Română trebuie ajutată să joace un rol mai important în acest domeniu. Cei mai mulți dintre cei care au preocupări în domeniul relațiilor internaționale sunt foarte tineri, este adevărat, dar Academia ar trebui să găsească o modalitate pentru a le da posibilitatea să interacționeze cu forul cel mai înalt științific din această țară. Academia Română nu poate să ignore domeniul relațiilor internaționale, doar pentru că oamenii din fruntea ei provin din alte domenii: fizică, literatură, chimie, istorie.

Clasa politică de la noi este autistă când vine vorba de relații internaționale. Nu o interesează ce se întâmplă în lume, nu înțelege, nu ține cont de evoluțiile internaționale. O țară ca România nu își poate permite așa ceva. Întotdeauna, dacă ne uităm în istorie – și acesta este un element care nu s-a schimbat de 2.000 de ani –, factorul extern a contat foarte mult pentru noi, in-

diferent că el s-a numit Imperiul Roman, Imperiul Otoman sau Rusia. Țările mari au o altă capacitate de a absorbi șocurile. Uitați-vă la Statele Unite și cum au trecut peste șocul de la 11 septembrie. În anumite situații, pentru țările mici și mijlocii șocurile internaționale au însemnat și pierderi teritoriale. Noi avem experiența anului 1940. Din păcate, clasa politică românească – cu excepția unor vârfuri care știu ce se întâmplă în exterior – nu înțelege zona de relații internaționale și nu este conectată la viața internațională.

Mass-media ignoră și ea acest subiect. Adevărat, este nevoie și de experți în acest domeniu. Atunci când abordează astfel de subiecte, o face într-o manieră ideologizantă și caută subiecte senzaționale. În zona academică, unele persoane, nu instituții, încearcă, timid, să mențină câteva ONG-uri relevante pe

plan internațional. Este o problemă care va trebui remediată. Nu este un proces chiar atât de costisitor, vorbim de sume meschine în comparație cu cât putem pierde dacă ignorăm nevoia creării unor astfel de instituții.

– Într-un interviu pe care i l-am luat în 1995 profesorului Immanuel Wallerstein, mi-a spus că locurile la masa bogaților sunt limitate și că, la intervale mari de timp, fie pleacă unul dintre cei care au loc acolo, fie se mai pune un scaun la masă. Mi-a dat ca exemplu Danemarca, o țară pe care a comparat-o cu Transilvania noastră, ca situație economică la sfârșitul secolului al XIX-lea, și pe care Marea Britanie și Germania au adus-o la aceea masă. A existat un astfel de moment favorabil pentru România,

În 2008, reuniunea la nivel înalt a NATO s-a ținut la București, prilej cu care a fost invitat și președintele Federației Ruse, Vladimir Putin

*Deschiderea realizată de Mao
a fost fructificată prin reformele lui Deng Xiaoping*

Uniunea Sovietică, la sci-
ziunea cu aceasta și apoi la
apropierea de S.U.A., pentru
ca mai apoi să realizeze o
politică de reforme și de
deschidere spre exterior.

– S-a încheiat războiul rece?

Dacă privim la sensul pe
care l-a avut inițial, prin dis-
pariția statelor socialiste,
războiul rece s-a încheiat. Dar
există încă moșteniri ale
războiului rece, există opinii
din timpul acestuia, politici
din acea vreme, metode de
lucru folosite atunci. Nu
putem spune că războiul rece
continuă, dar dacă acum s-ar
recrea condițiile în care el a
apărut, nu este imposibil să se
repete. Totul depinde de
dezvoltarea Chinei, pentru că
este evident că Rusia nu poate
contrabalansa Statele Unite,
din punct de vedere al dez-
voltării și al ideologiei, după
cum nu pot nici alte state.
Dacă China nu adoptă un
program de reformă politică,
există posibilitatea unui nou
război rece. Dar aceasta este
opinia mea personală.

**– Ce își pro-
pune progra-
mul pe care îl
conduceți, la
cine v-ați gân-
dit ca parte-
neri în reali-
zarea lui și ce
rezultate spe-
rați să obți-
neți?**

– Scopul vi-
zitei mele în
țările din Eu-

ropa de Est este de a găsi
parteneri pentru cercetarea
temelor mele de studiu. Una
dintre cele două teme pe care
ni le-am propus să le studiem
este schimbarea orândurii
sociale din țările socialiste. O
asemenea cercetare nu poate
fi făcută decât bizuindu-te pe
cercetătorii din aceste țări. Un
al doilea aspect al proiectului
privește relațiile dintre fostele
state socialiste. Dacă într-un
asemenea proiect ar fi angre-
nați doar cercetători din unu-
două state, ar fi greu de ajuns
la o concluzie. Este nevoie de

efortul comun al cercetătorilor
din fostele state comuniste
pentru a duce acest proiect la
bun sfârșit. Vrem ca, pe baza
relațiilor existente între fostele
state socialiste, să vedem care
au fost elementele caracte-
ristice, specifice în relațiile
dintre ele; spre exemplu, cum
au rezolvat fostele state socia-
liste problemele de cooperare
militară, ale colaborării eco-
nomice, cele legate de granițe,
ale naționalităților, care a fost
rolul pe care ideologia l-a jucat
în relațiile dintre ele. O astfel
de cercetare va aduce o contri-
buție, va înnoi teoria modernă
a relațiilor internaționale.

Un al doilea aspect al cerce-
tării noastre este să desprin-
dem din experiența pe care
fostele state socialiste o au din
perioada de tranziție niște
concluzii pentru a putea oferi
răspunsul la întrebarea care
este calea pe care China trebuie
să o urmeze în domeniul re-
formei politice. Iată motivele
pentru care am inițiat acest
proiect și rezultatele pe care
sperăm să le obținem.

Va deveni G2 noul factor decident în politica internațională?

CHINA ȘI RĂZBOIUL RECE

*Prima fază a războiului rece,
din punctul de vedere al Chinei...*

- Cum privește istoriografia chineză războiul rece?

- Intrarea Chinei în războiul rece s-a produs în temeiul a două condiții. Una este cea a constituirii Republicii Populare Chineze și preluării puterii de către partidul comunist. A doua a fost încheierea unei alianțe cu Uniunea Sovietică și intrarea Chinei în rândul statelor socialiste. Ajutorul acordat atunci Chinei a avut ca efect întărirea conducerii partidului comunist chinez și dezvoltarea economică a țării. În perioada 1950-1953, când China a devenit un stat socialist, prin includerea ei în războiul rece, acesta s-a transformat dintr-un fenomen european într-unul euro-asiatic. Aceasta ar fi ceea

ce noi numim prima schimbare a fizionomiei războiului rece.

La sfârșitul anilor '50, începutul anilor '60, odată cu apariția problemelor și a diferențelor de puncte de vedere dintre China și U.R.S.S., cele două țări s-au îndepărtat din ce în ce mai mult una de cealaltă. După 1969, când a izbucnit conflictul sovieto-

chinez, delimitarea a fost totală. Președintele Mao Zedong a stabilit că din punct de vedere al securității, China trebuie să se apropie de

S.U.A., pentru ca apoi China și S.U.A. să se unească și să opună rezistență amenințărilor și presiunii Uniunii Sovietice. Astfel a avut loc a doua transformare a războiului rece, moment în care China a părăsit tabăra țărilor socialiste și s-a apropiat de S.U.A. Însă, înainte de moartea lui Mao Zedong situația creată nu a determinat în mod direct vreo transformare în societatea chineză, dar au fost create condițiile pentru reformele ulterioare inițiate de Deng Xiaoping. Această situație a permis mai apoi Chinei să obțină tehnologie și capital din S.U.A., ceea ce a stat la baza dezvoltării economice ulterioare.

Războiul rece a avut deci, din punctul de vedere al Chinei, trei perioade: de la încheierea unei alianțe cu

... și cea de a treia fază (președintele Mao și președintele Nixon)

nomus". Într-o țară în care păstrarea oricăruia secret este numai o chestiune de poate nici ore, era necesară elaborarea unei strategii pentru a ascunde de ochii aliatului german orice ar fi putut fi folosit de acesta pentru a se amesteca în treburile interne ale statului, cu consecințe greu de determinat pentru statutul României. De comun acord, Eugen Cristescu și de Chastelain montează un plan de înșelare a germanilor, în cadrul căruia cedarea unui set de cristale și a unui cifru juca un rol esențial. Cu celelalte rânduri de cifruri și cristale s-a menținut schimbul de mesaje între Cairo și București.

Păcăliți în câteva rânduri, germanii își vor lua revanșa puțin mai târziu, când l-au arestat pe transmisionistul lui Iuliu Maniu, numitul „Reginald”, pe numele său Nicolae Țurcanu.

Lunile treceau, iar la București se adunau toți actorii din viitoarea piesă, se scriau și se rescriau ultimele replici. În acest timp, Aliații își făceau din ce în ce mai des și mai greu simțită prezența prin bombardamentele pe care le executau când ziua (americani), când noaptea (britanici). Sovieticii dădeau asigurări că nu urmăresc schimbarea regimului politic din România, trecerea Prutului de

către Armata Roșie fiind dictată doar de necesități militare. Românii se obișnuiseră cu bombardamentele, iar folclorul urban bucureștean se îmbunătățește cu... urarea „Du-i Doamne la Ploiești!”... Dar omul simplu nu avea cum să înțeleagă de ce, după debarcarea cu succes a Corpului Expediționar anglo-american în nordul Franței, Aliații au suspendat orice negocieri pentru ieșirea României din Axă și au arătat și mai insistent ca până atunci calea Moscovei. Că omul simplu nu pricepea era una, dar liderii, din opoziție sau ceilalți, ar fi trebuit!

În acest climat, la începutul lunii august 1944, mareșalul Antonescu se întâlnește cu cancelarul Hitler în ceea ce avea să fie un ultim dialog al surzilor. Ori readuceți diviziile de tancuri și curățați cerul de americani, ori îmi iau libertatea de decizie, a fost punctul de vedere al mareșalului, care a ajuns la urechile astupate ale Aliaților, pe filiera Tobescu-de Chastelain. Și pentru că mareșalul Antonescu nu se decisese, regele, destul de puțin prezent în mesajele englezilor, dă semnalul așteptat de complotiști: era după-amiaza zilei de miercuri, 23 august.

Titlurile și subtitlurile ne aparțin.

RĂSTURNAREA

După spargerea frontului rusesc în zona Uman din Transnistria [și dezvoltarea ofensivei – M.R.] spre un punct chiar la nord de Iași, în Moldova, în martie 1944, panica a izbucnit în cercurile guvernamentale românești. Trupele germane fugeau de pe front aruncându-și armele și nu exista nicio linie defensivă între linia frontului și București și câmpurile petrolifere din Prahova. Așa cum generalul Tobescu îi spusese lui de Chastelain: „Dacă

sovieticii au suficiente rezerve de petrol, ei se vor putea deplasa din Moldova spre Ploiești, fără să întâmpine nici cea mai mică rezistență”.

**Germanii
se amestecă,
complotiștii
se agită**

„Du-i, Doamne, la Ploiești!”

În acele împrejurări dramatice, Antonescu a primit un mesaj personal din partea comandantului-șef din Orientul Mijlociu, generalul Sir Henry Maitland-Wilson, care stăruia pe lângă el să acționeze imediat împotriva trupelor germane dezorganizate și să indice cât mai repede în ce fel Aliații pot să

SOE ROMÂNIA. O ISTORIE

*Sfârșit și început de drum: decembrie 1989 și actul de la 23 august 1944
(în foto din dreapta: regele Mihai, regina Elena și mareșalul Ion Antonescu)*

MIHAI RETEGAN

Dacă ar fi să alcătuiască o ierarhie a celor mai importante cinci intervale din istoria recentă a României, segmentul martie-august 1944 ar fi pe același loc cu „fierbinte” luna decembrie a anului 1989! Și asta pentru că unul deschide și celălalt închide o perioadă care a pus asupra noastră o amprentă cu urmări ce se dovedesc greu de bănuț și de șters. Cine, dintre actorii evenimentelor din 1944, ar fi putut măcar bănuț că, în mai puțin de un an de la înlăturarea mareșalului Ion Antonescu și a echipei sale de colaboratori și după revenirea la o viață politică care avea la bază Constituția din 1923, în țară avea să se instaureze, cu directă implicare a Armatei Roșii de ocupație, un regim totalitar? Și cine dintre actorii loviturii de stat din decembrie 1989, „egală în importanță cu o revoluție” – spunea Iuliu Maniu, referindu-se la răsturnarea de la 23 august 1944 –, ar fi bănuț că ceea ce începuse ca o încercare de cosmetizare a regimului politic avea să se transforme în chiar groparul aceluși sistem?

Felul în care Alfred Gardyne de Chastelain relatează evenimentele care s-au produs în acele câteva luni poate fi completat, corectat cu ajutorul unui alt izvor docu-

mentar cel puțin la fel de interesant. Este vorba despre „memoriile” lui Eugen Cristescu, fostul șef al Serviciului Special de Informații.

Era esențial pentru complotiști ca legăturile cu centrele externe de susținere să fie permanente și sigure. Sincope în schimbul de mesaje sau citirea acestora de către inamic erau la fel de periculoase și puteau primejdui întregul plan. De aceea se puneau un preț deosebit pe secretizarea transmisiunilor, care se putea realiza atât prin folosirea unor cifruri greu de descifrat, prin modificarea coordonatelor emisiunilor (ore și lungimi de undă) sau prin ascunderea unor componente esențiale ale aparatului – cristalele (sau cuarțuri). Orice echipă de spioni care acționa în spatele frontului primea mai multe rânduri de cifruri, de cristale și scheme diferite de transmisiuni. Nici grupul „Autonomus” nu făcea excepție, în posesia liderului fiind trei cifruri și tot atâtea cristale. Când grupul a fost capturat, tot echipamentul ofițerilor britanici a intrat în custodia S.S.I.

Circumstanțele prinderii celor trei membri ai SOE nu au făcut posibilă menținerea secretului cu care românii și poate britanicii ar fi dorit să fie înconjurată misiunea „Auto-

vernul Majestății Sale era acuzat de colaborare cu conducătorul unui stat inamic.

La 13 aprilie, echipa „Autonomus“ a primit cifrat – pe filiera emițătorul „Reginald“, domnul Maniu, generalul Vasiliu – termenii de armistițiu pentru România. Din păcate, termenii nu păreau a fi acceptabili și niciun memorandum formulat în termeni fermi de către de Chastelain, după o consultare cu Porter, nu l-a putut convinge pe Antonescu de prostia pe care o face neacceptându-i.

O serie de bombardamente frecvente împotriva obiectivelor din București și Ploiești au creat și întreținut o atmosferă nefavorabilă manifestării sentimentului public împotriva regimului Antonescu. Mai multe mesaje au fost schimbate între Cairo și București până la începutul lunii mai, când de Chastelain a tras concluzia în mod corect că mesajele sale nu mai erau transmise. La 23 mai, garda prizonierilor „Autonomus“ a fost întărită și înarmată cu pistoale mitralieră, fiind condusă de către un subofițer dintr-un regiment special, al „Jandarmilor pedestri“, o forță specială folosită numai la paza clădirilor importante și a prizonierilor politici.

Între timp, pentru a înlocui pierderea echipei „Autonomus“, lt. colonelul E.C. Masterson a reușit să infiltreze prin Istanbul câteva radio-

Urmele bombardamentului din 4 aprilie, la București

emițătoare, care au ajuns în posesia lui Alexandru Ștefănescu, un român cu binecunoscute simpatii britanice, și a domnului Niculescu-Buzești, șeful Departamentului Cifru din Ministerul român de Externe. Aceste aparate, împreună cu „Reginald“, au fost folosite pentru schimbul de mesaje între delegații ce negociau Armistițiul, Știrbei și Vișoianu, pe de o parte, și domnul Maniu, de altă parte. Un alt aparat a fost instalat în clădirea Legației române de la Ankara, pentru a fi folosit între Cretzianu și Niculescu-Buzești.

Sir Henry Maitland-Wilson

Moscova se supără, acțiunile se blochează

Deși alte persoane au fost pregătite pentru operațiuni ulterioare de parashutare în România și așteptau cu nerăbdare să fie trimise, ele nu au mai putut fi folosite din cauza neînțelegerilor care s-au produs cu Moscova în legătură cu echipa „Autonomus“. Existau destule dubii că o altă echipă înzestrată cu un radio-emisător ar fi avut succes să-l convingă pe Maniu ca la momentul potrivit, adică în aprilie 1944, să-l înlăture pe Antonescu. Această echipă ar fi trebuit să înlăture neînțelegerile apărute între Antonescu și comandantul-șef, ca urmare a bombardării premature a Bucureștilor la 4 aprilie. Nu este nimic de spus în apărarea politicii lui Antonescu, dar ar fi cinstit față de el să se menționeze faptul că la data bombardamentului răspunsul său ar fi ajuns deja la comandantul-șef și el nu avea cunoștință despre trădarea subordonaților săi, Cristescu și Tobescu. Trei echipe operative, aflate sub comanda maiorului Charles Maydwell, a căpitanului Franck Burnett și, respectiv, a căpitanului G.E.S. Georgescu, așteptau în Cairo, fiecare având operatori radio și secunzi, între care Victor Moldovan, recrutat în Canada. Serviciile acestor îndelung pregătiți ofițeri aveau să fie folosite de către alte departamente.

ajute. Acest mesaj a fost primit la 25 martie, ziua în care Antonescu s-a întors de la Hitler. Lui de Chastelain i s-a cerut să transmită prin intermediul emițătorului „Autonomus” răspunsul lui Antonescu. El [de Chastelain – M.R.] a arătat că mesajul așa cum fusese redactat era inutil, că atât Comandamentul din Orientul Mijlociu, cât și Londra obosiseră de cât auziseră cererile României de garanții și a sugerat că mareașalul ar trebui să-și refacă mesajul, avansând sugestii mult mai practice. Din păcate, expedierea mesajului a fost întârziată de sosirea neașteptată a unui ofițer german, căpitanul Petermann [șeful Abwehrului, serviciul de spionaj al armatei germane, din România – M.R.], a cărui vizită a coincis cu ora convenită pentru transmisiune. În consecință, trimiterea răspunsului a fost întârziată până la 29 martie, când, din păcate, s-a descoperit că cristalele necesare pentru lungimea de undă a [stației de recepție din – M.R.] Cairo fuseseră furate din Statul Major al Jandarmeriei (mai târziu s-a aflat că Eugen Cristescu și generalul Tobescu fuseseră responsabili de această trădare și că ea a fost înfăptuită fără știința mareșalului Antonescu).

Dată fiind situația urgentă, de Chastelain i-a informat pe Cristescu și Vasiliu că Maniu deține un radio-emițător, trimis în țară în februarie 1942 și care nu fusese niciodată folosit până atunci, și a sugerat ca Maniu să fie abordat pentru a se utiliza echipamentul ce-l are pentru a se transmite răspunsul lui Antonescu.

Duminică, 2 aprilie, de Chastelain a fost condus de generalul Tobescu cu mașina sa personală într-o mică pădure din afara Bucureștilor, unde l-a întâlnit pe Maniu, adus la întâlnire de generalul Vasiliu. În timpul unei convorbiri care a durat o oră și jumătate, Maniu a fost îndemnat să nu mai piardă timp și să acționeze, pentru că deruta trupelor germane din sectorul românesc al frontului rusesc crea circumstanțe mult mai favorabile pentru o lovitură de stat decât fuseseră vreodată sau aveau să se mai ivească. Maniu a confirmat primirea asigurărilor de sprijin din partea comandantului-șef din Orientul Mijlociu și a spus că a propus să se aplice planul său în săptămâna viitoare.

Vin americanii!

Din păcate și din motive care sunt greu de înțeles, Bucureștii au fost supuși unui

foarte puternic bombardament de către aviația americană, puțin după ora 1 pm, în ziua de 4 aprilie. Raidul s-a produs imediat după o repetiție generală cu sirene de alarmă și intrări în adăposturi și niciun fel de atenție nu a mai fost acordată avertizărilor [care au urmat și – M.R.] care anunțau apropierea avioanelor. Șase mii de civili au fost uciși, multe distrugerii au fost provocate în centru, iar principală gară a orașului a fost complet scoasă din funcțiune. Efectul psihologic al raidului a fost fără îndoială unul prost și în aceste circumstanțe o lovitură de stat era în afara discuției. Ca o ironie, de Chastelain a petrecut două ore într-un adăpost antiaerian, având în buzunar răspunsul lui Antonescu către comandantul-șef.

La 7 aprilie, de Chastelain și Porter au cifrat noul proiect de răspuns al lui Antonescu către comandantul-șef și i l-au înmănat generalului Vasiliu pentru a fi dat lui Maniu în vederea trimiterii lui. Din păcate, Maniu a dezvăluit existența emițătorului „Reginald” fără să ne dea nicio indicație asupra locației sau identității operatorului său. Inevitabil, răspunsul lui Antonescu nu era satisfăcător pentru Uniunea Sovietică și era un mesaj personal pentru comandantul-șef. De aceea, este regretabil că reprezentantul Foreign Office în Orientul Mijlociu, atașat pe lângă SOE, domnul Steele, a arătat acest mesaj colegului său sovietic. Aceasta a avut ca rezultat un schimb mușcător de mesaje diplomatice între Londra și Moscova, în care gu-

Barbu Știrbei (în dreapta), negociatorul trimis la Cairo

SĂ VĂ VĂD MINISTRU, DOMNULE CRISTESCU!

Traian Borcescu este un personaj cunoscut cititorilor revistei Magazin istoric (nr. 6-8/1993). Să le reamintim doar că în noiembrie 1941 a fost numit în fruntea Secției contrainformații din Serviciul Special de Informații (S.S.I.). În această calitate, a sprijinit planurile pentru răsturnarea lui Ion Antonescu și scoaterea țării din războiul alături de Germania. În noiembrie 1944 a trecut la

cabinetul dr. Petru Groza. La sfârșitul lunii martie 1945 a fost arestat pentru prima oară. Eliberat în decembrie același an, se pare la intervenția lui Emil Bodnăraș, a fost rearestat la 26 mai 1949. A ieșit din închisoare abia la 13 aprilie 1964. A adresat mai multe memorii conducerii de partid, unor instituții și reviste, prin care încerca să corecteze informații eronate puse în circulație în legătură cu activitatea pe care o desfășurase în S.S.I.

Arhivele Naționale Istorice Centrale păstrează un manuscris cu însemnări, din care reproducem câteva fragmente privind perioada imediat premergătoare actului de la 23 august 1944. Fiind „revăzute” după ieșirea din închisoare, este evident că autorul a dorit să se pună într-o lumină cât mai favorabilă, în contextul situației de atunci.

Dumitru HÎNCU

... și autorul însemnărilor de față

Mașina cu care a fost transportat Ion Antonescu, după ce a fost arestat...

● Hitler nu mai are încredere în București ● Este strict secret, dar dacă tot ați aflat... ● Invitați surpriză acasă la Cristescu ● O dezinformare bine plasată ● Propunerea lui Iuliu Maniu ● Ion Antonescu cere garanții ● Șeful S.S.I. nu reușește să îl întâlnească pe mareșal ● Pentru mai multă siguranță, arestați-i

19.8.1944. Primesc de la fostul ministru Costache Bursan și de la locot. X, de la Hotel Splendid Parc, de lângă Palat, informația: În cercurile ambasadei germane se ventilează știrea aducerii generalului de aviație Reiner Stahel, călăul de la Varșovia, întrucât Hitler, sesizat de gen. Friessner, nu mai are încredere în cei de la București. Sosirea lui s-ar părea să fie peste 7-8 zile.

Socotind informația sigură, am comunicat-o personal gen. Sănătescu C. și celor de la Statul Major (grupa gen. Vasiliu-Rășcanu), care acționau pentru înlăturarea regimului antonescian.

Costache Bursan (*Magazin istoric*, nr. 6/2010) avea legături cu Intelligence Service și cu S.S.I. (Eugen Cristescu).

În 1942, Costache Bursan a fost trimis de S.S.I., din

ordinul lui Ion Antonescu, la Istanbul (Turcia), cu însărcinarea de a cere în numele României guvernului turc să blocheze în porturile sale navele noastre de pasageri *Basarabia* și *Transilvania*.

A doua oară, Costache Bursan a fost trimis la Istanbul de S.S.I., tot din ordinul lui Ion Antonescu, pentru a lua legătura cu Intelligence Service în vederea ieșirii Ro-

În iunie 1944, Sandu Ion, unul dintre cei mai valoroși colaboratori și membru al comitetului de recepție al echipei „Autonomus“, a fost omorât într-o luptă aeriană cu forțele americane. Și tot în iunie, Sandu Racottă, Max Auschnitt și Radu Hurmuzescu au părăsit România într-un bombardier german Heinkel, pilotat de către Matei Ghika Cantacuzino, și au aterizat în Siria.

Un alt colaborator, capul familiei Pitulescu, care primise inițial echipa „Ranji“, a murit de inimă în timpul unui atac aerian în iunie 1944.

În iulie, operatorul radio-emisătorului „Reginald“, Țurcanu, a fost arestat, fiind depistat de autoritățile germane [ce au acționat – M.R.] independent de poliția secretă română. El mai fusese localizat în două ocazii precedente de către germani, dar autoritățile române au fost în stare să-l atenționeze prin intermediul lui Maniu să-și găsească la timp o altă locație. Păcăliți de două ori, a treia oară germanii nu au mai avut încredere și au acționat independent. Din fericire, un număr considerabil de importanți colaboratori români legați de „Reginald“ nu au fost descoperiți, iar unul dintre radio-emisatoarele de rezervă a fost capabil să continue transmisiunile.

Printre acești colaboratori ai lui Țurcanu se aflau Alexandru Ștefănescu, cel care sprijinise finanțarea rețelei Țurcanu, Alexandru A. Ionescu, prieten și colaborator al lui Georgescu, care cifrase și descifrase toate mesajele pentru Maniu, Radu Protopescu, cel care ascunsese la

Grigore Niculescu-Buzești

el în casă un radio-emisător în perioada de început, și maiorul Oatu, un militar de încredere, prieten de-al lui Georgescu, care facilitase intrarea și ieșirea mesajelor în și din închisoarea unde Georgescu și Popovici erau deținuți.

Cristureanu (*Magazin istoric*, nr. 5/2010) a continuat să distribuie manifeste cu organizația sa, iar „Vlaicu“ (*Magazin istoric*, nr. 6/2010), înființată sub Gheorghe Iosif, a înflorit, de asemenea. Dar și ei au fost arestați și deținuți până la lovitură de stat.

La 5 august, Antonescu a efectuat ultima sa vizită la Hitler, căruia i-a comunicat, potrivit informațiilor venite de la generalul Tobescu prin intermediul grupului „Autonomus“, decizia României de a se retrage din Axă. Dar curajul l-a părăsit sau nu s-a aflat într-o stare bună, pentru că s-a reîntors să-l informeze pe regele Mihai că România trebuie să continue politica și războiul împotriva Aliaților. La acea dată, regele Mihai era avansat în ceea ce privește planurile sale întocmite în colaborare cu generalul Sănă-

tescu, cu domnii Maniu, Brătianu și multe alte personalități conducătoare românești, atât politice, cât și militare; el a decis să acționeze, așa cum putea, fără întârziere. În strânsă colaborare cu SOE Cairo și Londra, opoziția română a pregătit în detaliu planurile ei pentru înlăturarea lui Antonescu, iar o trecere în ultimul minut de partea Aliaților a devenit agreată de toți. Din păcate, înțelegerea asupra planului era dependentă de consimțământul Moscovei și acesta a întârziat pentru mai multe săptămâni. A fost stabilită o dată pentru executarea loviturii de stat și aceasta a fost sâmbătă, 26 august. Au fost trimise telegrame către Cairo, prin care se cereau sprijin aerian, aprovizionare cu arme automate și, dacă era posibil, trupe de parașutiști.

La 23 august, mareșalul Antonescu a făcut o vizită neașteptată la Palat, unde a pus la încercare răbdarea regelui Mihai, care l-a arestat imediat. Aceasta a fost urmată de arestarea imediată a lui Mihai Antonescu, prim-ministru, a generalului Vasiliu și a altor membri ai guvernului. Radio-emisătorul controlat de Niculescu-Buzești, care operase de la Snagov, a fost adus la București și instalat la Palat. Ordinele au început să plece către comandanții [fidei – M.R.] regelui Mihai. La 10.30 în acea noapte a fost transmisă proclamația regelui Mihai către națiune, prin care a declarat închise ostilitățile cu Națiunile Unite și a ordonat forțelor sale să sprijine trupele sovietice. ■

(Va urma)

lt.col. Proca Alexandru [progerman convins, șeful Secției V contrasabotaj – D.H.] și maior Bălțeanu. Prezența acestora mă face să devin bănuitor la scopul urmărit cu această cină.

[În cursul cinei, oaspeții germani caută să asigure că armata germană rămâne puternică și ei sunt încrezători în victoria finală. Provoacă de Cristescu, Borcescu să asigure că situația din România nu oferea motive de îngrijorare – D.H.]

Eugen Cristescu mă conduce la mașină, fiindcă trebuia să mă întorc la București, unde am stat permanent în timpul bombardamentelor de aviație anglo-americane. Înainte de plecare, Eugen Cristescu îmi spuse:

– Ce-ai spus nemților sunt convins că nu-i adevărat, dar despre ce se pregătește conspirativ de ce nu-mi spui?

– Nu, d-le director general, am impresia că exagerați că opoziția și militarii ar putea face ceva contra marelui, dacă are armata de partea sa. Cred, ca și dvs, că singurul om care ne poate scoate din război ar fi Mihai Antonescu.

– El încearcă, răspunse Eugen Cristescu, a și făcut lista unui guvern al său, în care sunt ca ministru de Interne. Te rog, ține secretă această confidență.

– Să vă văd ministru. Să trăiți!

Această dezinformare, făcută în ajunul zilei de 23.08, nici nu putea fi mai bine făcută. Toți au plecat liniștiți.

22.08.1944. Către ora 21, Eugen Cristescu înapoiindu-se

Generalul Hans Friessner, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, îi sădise lui Hitler neîncrederea în aliatul român

de la Snagov spre Joița, unde era dispersat, se oprește la biroul meu, aflat în clădirea alăturată de a lui, și îmi comunică rezultatul vizitei în Moldova a lui Ion Antonescu, despre amărăciunea lui că a fost înșelat și în ultimul moment de hitleriști, trântindu-le o sudalmă. Că în cursul serii a primit pe Ion Mihalache, care a venit din partea lui Iuliu Maniu, de a-i propune marelui să încheie imediat armistițiul cu Aliații.

– Dar la propunerea lui Ion Mihalache, cum i-a răspuns marelui? – întreb pe Eugen Cristescu.

– Se pare că ar accepta. Măine dimineață o să fie un Consiliu de Miniștri, așa că te rog să-mi dai o sinteză clară asupra situației interne. Voi veni la ora 6 dimineața în biroul d-tale, direct, ca apoi să ajung înainte de a se ține Consiliul de Miniștri.

23 august 1944. Dimineața, la ora 5.45, Eugen Cristescu, venit de la Joița, intră grăbit în biroul meu.

– Ce e nou? Ce s-a întâmplat astă-noapte?

I-am răspuns: Situația s-a agravat.

După citirea sintezei contrainformative – în care nu se menționa nimic despre pregătirile pentru scoaterea din acțiune a lui Ion Antonescu, conform angajamentului luat față de gen. Vasiliu-Rășcanu, gen. Sănătescu, col. Comișel Pantelimon și col. Gh. Zamfirescu, pe care am înțeles să-l păstrez până în ultima clipă – i-am dat și sinteza informativă asupra frontului.

De la interceptările Soc. de Telefoane mi se comunică, în jur de ora 10.30, că șeful Cabinetului Militar, col. Davidescu Radu, a cerut la Palat o audiență pentru mareșal, pentru ora 16. La numai câteva minute după aceea, Mihai Antonescu a cerut și el o audiență, personală, la Rege pentru ora 15.30.

Către ora 12-12.30 se întoarce Eugen Cristescu în biroul meu, după ce trecuse pe la locuința sa din strada Lirei.

– Știi că Ion Antonescu a cerut audiență la Rege.

– Da, d-le director general, dar în ce scop?

– Ca să expună situația frontului și dacă îi îngăduie Regele câteva zile să organizeze rezistența pe linia Focșani-Nămoloasa-Brăila, ca apoi să ceară armistițiul. Azi dimineață a venit, în timpul Consiliului de Miniștri, George Brătianu, cu mandat din

Antonescu urmărind pe hartă operațiunile Flotei de Dunăre

mâinii din război. Înainte de plecare, m-am dus acasă la el pentru a-i înmâna pașaportul cu vizele respective și a-i mai face câteva completări la misiunea sa. În caz de suspectare germană, să ia legătura cu rezidenții S.S.I.-ului din Istanbul, Mircea Trifon și căpitanul de port Teohari. Loc de întâlnire: restaurantul Taksim, ce aparținea restauratorului român Iorgulescu.

La 19.08, la ora 8, Eugen Cristescu, venit de la Joița, unde era dispersat, îmi cere nota contrainformativă a zilei pentru prezentare mareșalului. Este șocat de conținutul notei, pe care îl obținusem chiar din sursele germane, iar altele de la rezidenții din Moldova.

Ca urmare a acestui referat, Eugen Cristescu îmi comunică: Ion Antonescu pleacă pe front spre a se convinge personal de cele raportate de d-ta. În altă ordine de idei, atât eu cât și soția mea, te invităm la cină la noi, la Joița, în jur de ora 20, în ziua de 21.08.

21.08.1944. Centrul informativ Bacău comunică: În zorii zilei de 20.08 sovieticii au trecut la o ofensivă generală, masând în zona de efort 200-250 guri de foc pe kilometru de front. Detalii în raportul Armatei.

La 22 august (1944) Ion Antonescu se duce la Slănic Moldova, unde se afla generalul Hans Friessner, comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, cu care are o convorbire vehementă, deoarece generalul Friessner contesta că s-ar fi luat tancuri și trupe de pe frontul Moldovei, pentru a fi duse în alte sectoare.

Atunci, Ion Antonescu i-a replicat: Ați spus că veți contraataca și veți respinge pe sovietici la est de Nistru. Acum contestați că tancurile au fost luate și trimise pe alt front. Vă dau lista trenurilor și numărul vagoanelor cu care le-ați transportat. De ce nu sunteți sincer? Voi raporta Führerului de dezastrul din Moldova.

După această ripostă violentă, generalul Friessner cere

ca ceilalți să plece din sala hărților și rămâne numai cu Ion Antonescu.

– Este strict secret, de aceea n-am vrut să vă spun, dar fiindcă văd că știți de manevrele noastre vă spun: Pregătim o mare bătălie în centrul Poloniei, de ea depinde totul.

– Bine, a răspuns Ion Antonescu, dar angajamentele luate față de mine trebuie respectate, așa cum eu înțeleg să le respect față de dv. În acest caz trebuie să consimțiți ca trupele române să fie retrase pe aliniamentul Adjud-Oancea-Bolgrad sau pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Brăila.

Comandamentul german n-a admis, ceea ce l-a determinat pe Ion Antonescu să plece furios la București, cu amărăciunea că și de astă dată a fost mințit de aliatul său.

Revenit în seara zilei de 22 august la București, la descinderea din avion, i s-a adresat lui Eugen Cristescu: Cred că aveți dreptate.

Becescu Florin, fiind de față, l-a întrebat pe Eugen Cristescu la ce s-a referit mareșalul când a spus: „Cred că aveți dreptate”?

Eugen Cristescu i-a răspuns: La raportul lui Borcescu.

Dând curs invitației d-nei și d-lui Eugen Cristescu pentru cină, m-am deplasat la Joița. Spre surprinderea mea, fiindcă nu fusesem avizat, am găsit acolo pe consilierul Rodler [de la Legația Germaniei – D.H.], maiorul von Stransky [omul de legătură al Abwehrului cu S.S.I. – D.H.], lt.col. Ionescu Micandru [șeful Secției III din S.S.I., care ținea legătura cu serviciile de informații germane – D.H.],

Varșovia, vara anului 1920.

După victoria trupelor poloneze asupra armatei sovietice, se depun steagurile cucerite

KATYN - RĂZBUNAREA LUI STALIN

Dr. ION CONSTANTIN

În vara anului 1920, forțele armate ale noului stat independent polonez, în frunte cu generalul (viitorul mareșal al Poloniei) Józef Piłsudski, au obținut o strălucită victorie în cursul Bătăliei Varșoviei, împotriva Armatei Roșii invadatoare. În fruntea armatei bolșevice se aflau: Leon (Lev) Troțki, organizatorul și șeful politic al Armatei Roșii, generalul Mihail Tuhacevski, comandantul Frontului de Vest al acesteia, dar și comisarul politic Iosif Vissarionovici Stalin, viitorul dictator sovietic.

În bătălia eroică dusă între 12-18 august 1920 cu forțele bolșevice, polonezii au reușit „miracolul de pe Vistula” (*cud nad Wisła*). Acesta s-a datorat, în mare măsură, geniului militar al comandantului suprem al forțelor armate poloneze, Józef Piłsudski, care, printr-o manevră abilă de învăluire, a reușit să spargă frontul inamic. Principala lacună a planului sovietic era slăbiciunea flancului sudic, în condițiile în care cea mai mare parte a efectivelor Frontului sovietic de Sud-Vest era angajată în Bătălia de la Lwów. La această vulnerabilitate a planului sovietic se vor adăuga unele elemente de ordin subiectiv, precum insubordonarea față de

generalul Tuhacevski a generalilor Budionni și Egorov, care se încăpățâneau să ocupe cu orice preț Lwów-ul, în pofida rezistenței poloneze dârze, în loc să vină, în timp util, în sprijinul armatelor bolșevice angajate în încercuirea Varșoviei. Ocuparea acesteia constituia oricum un obiectiv prioritar în planul general sovietic. Disensiunile în rândul comandanților sovietici au fost alimentate de comisarul politic al Armatei Roșii, Stalin.

Implicându-se în evoluția operațiunilor militare, el și-a demonstrat nu numai slaba pregătire strategico-militară, ci și obsesia propriei afirmări, în detrimentul interesului general, respectiv victoria Ar-

matei Roșii în conflictul cu forțele poloneze. La insistențele lui Tuhacevski, Înalțul Comandament Sovietic ordonase Armatei I de Cavalerie să mășăluiască către nord, spre Varșovia și Lublin, dar Budionni nu s-a supus ordinului, în principal, din pricina dușmăniei dintre Tuhacevski și comandantul Frontului de Sud-Vest, Al. Egorov. Prin intrigile sale, Stalin a contribuit la accentuarea rivalității dintre Tuhacevski, pe de o parte, Egorov și Budionni, pe de alta. „Viitorul dictator sovietic – scrie istoricul polonez Andrzej Paczkowski – n-a uitat niciodată acest afront și nici pe aceia care l-au criticat atunci, Troțki și mareșalul Tuhacevski. Aceasta explică

partea lui Iuliu Maniu, Dinu Brătianu și Titel Petrescu, ca mareșalul să ceară armistițiul. Mihai Antonescu a susținut acceptarea acestei oferte, însă mareșalul – de teama răspunderilor la care va fi expus – a cerut, ca garanție, să i se dea această încuviințare până la ora 15. George Brătianu s-a oferit să aducă această încuviințare până la ora 15.

– Domnule director general, de ce a mai cerut și Mihai Antonescu o audiență separată la 15.30, deci înaintea mareșalului?

– Precis n-aș putea să-ți spun, dar cred că pentru a pregăti terenul mareșalului, pe care îl știe cât este de arrogant.

– Nu cumva știți, mai sunt ceva oameni politici sau generali la Palat?

– Nu, nu sunt și dacă nu erau audiențele, Regele pleca la Sinaia. Dar, ce crezi, va reuși mareșalul să primească de la Rege mandatul de a încheia armistițiul? – a întrebat Eugen Cristescu.

– Depinde de ce va cere Mihai Antonescu de la Rege și de cum înțelege Ion Antonescu să facă armistițiul. Când și cum? Cred că dacă ar fi propus să încheie armistițiul cu o lună mai devreme, Regele i-ar fi încredințat mareșalului această delicată misiune. Acum Regele poate să-i dea încuviințarea numai dacă iese imediat din acțiune, fără a mai înștiința pe Hitler.

– Eu plec din nou la Snagov pentru a preîntâmpina pe Mihai și Ion Antonescu ca să accepte propunerea

partidelor istorice, chiar dacă n-a primit confirmarea scrisă de la Iuliu Maniu, Dinu Brătianu și Titel Petrescu.

In drum spre Snagov, s-a oprit la Președinția Consiliului de Miniștri, la secretarul general Ovid Vlădescu. Acesta i-a spus lui Eugen Cristescu: N-ai fost dimineață la Snagov? Acum așteaptă aici, fiindcă m-au anunțat că, înainte de a merge la Palat, se vor opri la Președinție.

Mareșalul s-a oprit la Președinție, dar nu s-a mai dus la biroul său și nici cu secretarul general n-a vorbit.

Când Eugen Cristescu a auzit de trecerea mareșalului spre Palat fără să-i poată vorbi, a venit la Serviciul din strada Ionescu Gion. Mi-a dat telefon să convoc imediat în biroul lui pe toți șefii de servicii și subdirectorii, întrucât își dă demisia. Era ora 16.30-17.

Eugen Cristescu luând cuvântul:

– V-am convocat pentru ultima dată a colaborării noastre. Situația războiului este tragică și trebuie să ieșim din război. Probabil că alte echipe vor lua locul – mai ales locul acelor care ați lucrat cu nemții. Eu îmi iau toată

răspunderea pentru tot ce a făcut acest serviciu. D-voastră ați fost simpli executanți – fără să știți cauzele care au generat anumite măsuri. Îmi dau demisia, pentru a fi înmănată celor ce vor lua conducerea țării.

La ora 17.20. Din interiorul Palatului sunt informat de P.D. că Ion și Mihai Antonescu au fost arestați, din ordinul Regelui, de o echipă de subofițeri din garda Palatului condusă de maiorul Dumitrescu Anton.

Către ora 18 primesc telefon de la Ministerul de Interne că toți miniștrii și Eugen Cristescu sunt convocați urgent la Palat. Mi-am dat seama că vor avea același tratament ca Ion și Mihai Antonescu. Pentru mai multă siguranță, am dat dispoziții lui Becescu Florin să scoată din București, pentru una sau două nopți, pe Mihail Ralea și Mihail Ghelmegeanu, ducându-i la Săftica. ■

Mihail Ralea

În 1877, Joanna Crapo (1854-1915), împreună cu soțul său, căpitanul Thomas Crapo (1842-1899), a realizat performanța de a fi fost prima femeie care a traversat Atlanticul cu o ambarcațiune de mici dimensiuni, „New Bedford”. În anii care au urmat exemplele de acest fel au devenit din ce în ce mai numeroase.

Româncele fie au practicat navigația de plăcere, fie au transformat această activitate în profesie și au obținut brevete de ofițeri de marină, în urma unor examene severe.

Tocmai de aceea, putem spune că într-o profesie aparținând din cele mai vechi timpuri bărbaților, în care rarele excepții nu au făcut decât să confirme regula, femeia a pătruns treptat, reușind cu dăruire și curaj să îmblânzească marea.

Principesa Ileana la comanda iahtului „Isprava”

ROMÂNCELE CARE AU ÎMBLÂNZIT MAREA

Dr. ANDREEA ATANASIU-CROITORU

„Admir lupta [marinarilor – n.a.] cu puternicul element [marea], care le întărește energia, umbletul lor pe necunoscutul întins al apelor, care mărește orizontul gândului și al privirii, făcându-le caractere hotărâte și gata să înfrunte intemperiiile vieții ca și pe cele ale apelor. Din acest izvor cald de dragoste pentru Marina Românească, pornește urarea mea sinceră de: Noroc bun și spor la muncă!” – acestea erau cuvintele pe care regina Maria le adresa marinarilor, la 16 decembrie 1936, cu prilejul împlinirii a zece ani de la înființarea Ligii Navale Române.

Regele Carol I – care nu vedea în mare decât o întindere nesfârșită de ape și care

recunoștea: „Nu-mi place marea, îmi vine rău pe mare” – nu permitea tânărului cuplu, Mariei și lui Ferdinand, să meargă la mare, iar principesa suferea cel mai mult. Mai târziu, ea a început să viziteze cât mai des Constanța, Mamaia și Balcic. În memorii nota: „Mica noastră Marină îmi deveni dragă. Cunoșteam fiecare vapor, ofițerii și marinarii îmi erau prieteni și erau fericiți să aibă pe una ca mine care ținea la lucrurile ce aparțineau mării”. „Aveam un adevărat aliat în bătrâna regină Elisabeta, care o iubea într-un fel mai abstract și mai poetic poate decât mine, dar era bătrână când i s-a premis să meargă la Constanța. Atunci fu construit micul

Pavilion pentru dânsa pe dig, un colțisor pe care îl iubea.”

Principesa Ileana și secretele marinărești

De mare au fost îndrăgostite mai toate principesele Casei Regale, dar niciuna atât de puternic ca principesa Ileana. Ea s-a născut la Palatul Cotroceni în 1909, fiind al cincilea copil al reginei Maria. S-a simțit atrasă de mare încă de mică, după cum chiar ea mărturisea, în 1928: „Constanța evocă pentru mine multe amintiri [...] aceste amintiri îmi sunt cele mai dragi și despre ele țin să vorbesc. Mi-aduc aminte cum în clipa când ne

neîncrederea conducătorilor sovietici – în special a lui Stalin – față de Polonia, față de polonezi și față de toți cei care și-au adus o contribuție la redobândirea independenței: nobilimea, armata și Biserica“.

Mai întâi Stalin se va răzbuna pe foștii săi companioni din cursul războiului sovieto-polon din anul 1920. În anul 1937, mareșalul Mihail N. Tuhacevski va fi lichidat în cadrul măsurilor întreprinse în cursul Marii Epurări (1936-1939) din Armata Roșie, iar doi ani mai târziu, mareșalul Aleksandr Ilici Egorov va împărtași aceeași soartă. Să menționăm că Tuhacevski și Egorov erau doar doi dintre

tante a elitei militare și civile poloneze din acea vreme. Așa se explică implicarea directă a lui Stalin în sugerarea și inițierea unor decizii care vizau soarta polonezilor, aspect relevant de o serie de documente publicate în ultima vreme. Acestea arată că ofițerii, polițiștii și alți lucrători ai organelor de securitate internă a Poloniei, luați prizonieri de Armata Roșie invadatoare, au fost concentrați în lagărele de la Starobelsk, Koziolsk și Ostașkov. Timp de câteva luni, ofițerii polonezi au fost anchetați de NKVD, urmărindu-se, în mod special, implicarea lor în războiul polono-sovietic, din vara anului 1920.

Între 3 aprilie și 13 mai 1940, prizonierii polonezi au fost organizați în grupuri de câteva sute de persoane și preluați de secțiile NKVD din regiunile Smolensk, Vorosilovgrad și Kalinin. 4.404 persoane din lagărul de la Koziolsk au fost imbarcate, câte 30, în autobuze cu geamurile vopsite, transportate la Katyn, duse în

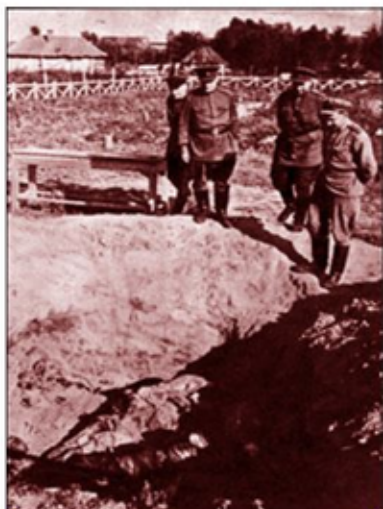
pădure, cu mâinile legate la spate, împușcate cu un glonț în ceafă și azvârlite în gropi comune. Au fost uciși în localurile NKVD de la Harkov 3.896 prizonieri de la Starobelsk, iar trupurile lor au fost îngropate lângă localitățile Pietihatka și Alekseevka. În sediile NKVD de la Kalinin (astăzi Tver) au fost executați 6.287 prizonieri de la Ostașkov și înhumați în localitatea Miednoje. În total, au fost lichidate 14.587 de persoane.

Potrivit unor informații din anii 1941-1943, numărul prizonierilor de război uciși în cele trei lagăre ale NKVD, în aprilie-mai 1940, ar

cei cinci mareșali eliminați în cadrul acestei epurări, dintr-un număr total de șapte mareșali pe care îi avea în acea vreme Armata Roșie. La rândul lui, Troțki va fi lichidat în exil, în Mexic, de către NKVD, în anul 1940 (*Magazin istoric*, nr. 9/1994).

Atitudinea vindicativă a lui Stalin față de polonezi va fi confirmată în cursul evenimentelor tragice din timpul celui de Al Doilea Război Mondial, din primăvara anului 1940, culminând cu masacrele de la Katyn și din alte locuri, comise de NKVD împotriva unei părți impor-

Generalul Mihail Tuhacevski (1893-1937, mareșal din 1935), comandantul Frontului de Vest în războiul sovieto-polon, a fost perceput ca un dușman de liderul de la Kremlin, I.V. Stalin (în dreapta), care s-a răzbunat mai întâi pe el, apoi pe polonezi

fi, totuși, de 15.131. Peste 7.300 persoane au fost omorâte în alte închisori și lagăre de pe teritoriul statului sovietic. Printre cei uciși s-au numărat un amiral, opt generali, 24 coloneli, 79 locotenenți-coloneli, 258 maiori, 654 căpitani, 17 căpitani de marină, 3.420 subofițeri, câțiva preoți militari, trei moșieri, un prinț, 43 de oficialități, 85 de civili și 131 de refugiați. S-au aflat, de asemenea, 20 de profesori universitari, 300 de doctori, mai multe sute de avocați, ingineri și profesori, peste 100 de scriitori și ziariști și aproximativ 200 de piloți. ■

Irina Constantziu primind de la regele Carol al II-lea „Medalia Maritimă” cl. a III-a Navigant, în 1938

tate, precum și navlosirile (contracte de închiriere).

În toate porturile, nava românească și Irina Constantziu au stârnit curiozitatea și simpatia presei. *El Debate* titra în 1935: „Singura femeie din țara sa care s-a dedicat vieții grele și periculoase de navigator”; *Razon* (iulie 1935): „Azi dimineată a acostat în portul nostru cargo-boatul român «Inginer N. Vlassopol». Este primul vapor de această naționalitate care vizitează un port argentinian de mai mult de zece ani. Soția comandantului Vlassopol a îmbrățișat cariera de marinar și îl secondează”; *Argus* (septembrie 1935) – „o navă atât de bine întreținută și atât de bine condusă de tânărul căpitan și de tânăra sa soție”; *Aftenbladet* (1935) – „Întâlnim un fenomen, ofițerul secund fără uniformă de marinar și șapcă este doamna Irina Vlassopol”; *Berlingske Tidende* (1935) – „ofițer secund pe bordul vaporului «Inginer N.

Vlassopol» este o frumoasă tânără doamnă... zveltă și plină de feminitate. Ea are mâini frumoase cu unghii lăcuite și buze roșii. Nu este tunsă scurt, ci își poartă părul negru strâns la ceafă într-un coc grațios. Este îmbrăcată într-un costum care aici s-ar purta la promenadă, pe faleză: jachetă și pantofiori de lac, sweater alb cu o ancoră brodată chiar pe locul unde marinarii își fac tatuajul. Ea pare că joacă

un mic rol, dar aflăm curând că aceasta este chiar o realitate... este ofițer secund”; *Extrabladet* (1935) – „frumoasa Irina din România..., cel mai gingaș marinar din lume, ofițer secund la bordul navei soțului său”. Aceste titluri și aprecieri sunt numai câteva dintre cele apărute în presa vremii referitoare la Irina Constantziu-Vlassopol.

În anul 1936 cei doi soți divorțează, Irina Constantziu se debarcă motivând probleme de sănătate, iar Spiridon Vlassopol pleacă cu cargourile companiei sale de navigație în străinătate, unde le-a înregistrat sub pavilion panamez. Referitor la acest moment, Irina Constantziu-Vlassopol semna la 24 aprilie 1977, pentru conformitate, un documentar aflat la Muzeul Marinei Române, în care un ofițer maritim identificat doar cu litera B. povestea următoarele: „Cam prin 1932, căpitanul Vlassopol din marina militară a cumpărat un cargobot

mare, care putea să încarce 6.000 tone cereale, și i-a pus numele «Inginer Vlassopol», numele tatălui său, și, astfel, a întemeiat și el o societate de navigație maritimă, în care era director, armator și comandant de vas. S.M.R. [Serviciul Maritim Român – n.a.] i-a dat secund pe ofițerul de bord Gheorghe Rădulescu-Corăbierul, ofițer al doilea de bord pe Lateș Petre și șef mecanic pe Marin Constantin. Serviciul de cel de-al treilea ofițer de bord îl făcea soția sa, Doamna Vlassopol, fiica unui general din București, care și ea îl ajuta cu bani la cumpărarea bastimentului.

Doamna figura la bord ca elev ofițer și după trei ani de imbarcare a dat examen și a obținut brevetul de al treilea ofițer de bord. Ea era mai pricepută în conducerea vasului și în navlosiri. În orice port ea găsea marfa și a câștigat așa de bine, că soțul s-a achitat de toate datoriile și a mai cumpărat un vapor, tot așa de mare, pe care l-a numit «Moldova». Drept mulțumire pentru soția sa, pentru acest progres, a divorțat și a plecat cu amândouă vasele în străinătate și le-a trecut sub pavilion panamez”.

Meritele marinarului Irina Constantziu-Vlassopol au fost recunoscute prin Înalț Decret nr. 3.117, din 4 septembrie 1937, când i s-a conferit „Medalia Maritimă clasa a III-a Navigant”. Medalia și brevetul i-au fost înmânate personal de regele Carol al II-lea, cu prilejul Zilei Marinei, în august 1938, la Constanța.

Acesta a fost, de altfel, ultimul moment strălucitor din

Cargoul „Inginer N. Vlassopol“

deșteptam, fugeam la fereastră, să privim jos... portul cu vapoarele străine sau cunoscute“. Ileana descrie și primele lecții pe care de mică le-a luat de la mateloți încercați: „eu eram cea mai curioasă, încât cuvintele: babord, tribord, pupa, prora ș.a. ajunseseră să nu-mi fie străine. Îmi plăcea să privesc în sus la catargele cu vecele strânse, cu parâmele ce făceau pe cer un motiv minunat și care îmi păreau atât de sus! [...] Din clipa aceea nu m-am mai putut sătura de valuri și Mare!“ La vârsta de 19 ani, Ileana și-a susținut examenul pentru obținerea brevetului de ofițer de bord clasa I (secund). La examenul oral a avut de trecut probele de: trigonometrie, lucru cu harta, meteorologie, navigație, manevre.

În ceea ce privește examenul practic, principesa Ileana a avut de manevrat (plecare și acostare la chei) o navă a marinei militare, canoniera „Ghiulescu“. O comisie formată din viceamiralul Petre Bărbuneanu, comandor (r) Constantin Negru, căpitan-comandor (r) Ștefan Popescu, căpitan Nicolae Bardescu și medicul căpitan Gheorghe Brezeanu a acordat principesei nota 8.

Cu ocazia căsătoriei principesei cu principele Anton de Habsburg (*Magazin istoric*, nr. 5/2001), Grupul Navelor Grănicerilor din Brăila i-a oferit cuterul „Vall“, construit sub îngrijirea comandoului Cerna, cel ce organizase atelierele grănicerilor. Cuterul „Vall“ a fost înscris în parcul de nave al Yacht Clubului Regal Român, ca și celelalte cutere ale principesei Ileana, „Isprava“ și „Iscoada“, iar cuterul „Izbânda“ a fost donat aceluiași club.

Marinarul Irina

La 19 iunie 1900, vedea lumina zilei la Iași Irina Constantziu, fiica generalului de Divizie Mihail Constantziu, care se afla atunci la comanda Diviziei 2 Cavalerie din Iași. Ea a urmat cursurile primare și liceale în diferite orașe ale țării, acolo unde tatăl său era mutat în interes de serviciu. Studiile s-au axat pe însușirea noțiunilor de contabilitate, administrarea bunurilor materiale și finanțe. După ce a terminat școala, a lucrat la o întreprindere forestieră și apoi la sucursala Băncii Marmorosch Blank et Co. din Cernăuți, unde și-a definitivat experiența în contabilitate.

La 18 februarie 1930, Irinei Constantziu i s-a eliberat Livretul de Marinar cu nr. 270 de către Căpitănia portului Brăila, devenind astfel prima femeie ofițer din marina comercială română. În același

an, ea s-a căsătorit cu Spiridon Vlassopol, retras din marina militară, pe care îl va încuraja să închirieze, de la Serviciul Maritim Român, cargoul „Oituz“ (5.400 tone, construit la Rostock, în 1905), înființând o companie de navigație maritimă.

În registrele personalului navigant al Căpităniei portului Brăila, Irina Constantziu apare înmatriculată mai întâi pe nava „Oituz“, apoi ca ofițer asistent pe pasagerul „Dacia“, la 20 februarie 1930, și din nou ofițer asistent pe „Oituz“, în perioada 1 octombrie 1930-1 aprilie 1931. Din luna iunie 1932 și până în ianuarie 1936, a fost îmbarcată ca ofițer asistent pe cargoul „Inginer N. Vlassopol“, acesta fiind noul nume al navei „Oituz“, rebotezată acum în memoria tatălui lui Spiridon Vlassopol. Navigând mulți ani împreună cu soțul, Irina și-a îmbogățit continuu cunoștințele de navigație, astronomie și conducere a navei, deși îndatoririle sale erau specifice funcției: aprovizionarea cu hrană, evidența cheltuielilor și a conturilor cu agențiile din afară și străinătă-

Irina Constantziu-Vlassopol

TELEORMANUL ÎN 1.000 DE IMAGINI

CLIO
ANUNȚĂ

Sub acest titlu a apărut recent la Alexandria, reședința – din 1968 – a județului Teleorman, primul volum din seria de albume ce prezintă în imagini și text orașele Alexandria, Roșiorii de Vede, Turnu Măgurele și Zimnicea – toate, în timp, capitale ale Teleormanului.

După o muncă de zeci de ani de colecționare și de zece luni de redactare, autorii Corneliu Beda (redactor coordonator), Aurel Ionescu, Gheorghe Zbârcea și Lucrețiu Tudoroiu și-au văzut munca răsplătită, oferind alexândrenilor – și nu numai lor – surpriza de a trece în revistă imagini vechi și noi din evoluția administrativă a județului (începând din secolul al XVIII-lea) și din municipiul Alexandria.

În anul 2003, semnatarul acestor rânduri publicase albumul *Teleormanul de altădată în cărți poștale ilustrate din prima jumătate a secolului al XX-lea*, dar în condiții grafice modeste și cu un număr redus de imagini.

Albumul recent apărut cuprinde, pe parcursul a 142 de pagini, 35 de hărți ale județului, peste 180 de cărți poștale ilustrate și peste 50 de fotografii, cărți poștale simple, plicuri filatelice aniversare, medalii, planuri,

documente, steme, texte, cele mai multe din perioada anilor 1900-2009. O prezentare a editorilor, fotografiilor, editurilor și tipografiilor, date generale despre județul Teleorman și informații despre Alexandria la împlinirea a 176 de ani de la înființare (1834, în timpul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, 1834-1842) completează informațiile cuprinse în textele explicative ale imaginilor. Vederi generale, artere comerciale, edificii dispărute, școli, biserici, monumente și busturi, parcuri, personalități sau persoane necunoscute, gara, mori și podul vechi peste Vedea etc. prezintă municipiul Alexandria în imagini, cele mai multe policrome, de un pitoresc remarcabil.

În această lună, când se serbează Zilele Alexandriei, se poate vedea, și prin intermediul acestui album, ce a devenit modestul târg de altădată. ■

Corneliu BEDA

Sarcofagul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica aflat în pronaosul Catedralei Episcopale

viața Irinei. După Al Doilea Război Mondial, odată cu instaurarea regimului comunist, Irina Constantziu a suferit privațiunile la care au fost supuși toți cei socotiți a avea „origine nesănătoasă”.

Și-a câștigat o vreme existență ca femeie de serviciu la un bloc, în București, și a murit la sfârșitul anilor '70 în sărăcie și uitare.

Angela, căpitan de vas

În primăvara anului 2002, chiar în ziua de 1 martie, am avut onoarea de a o cunoaște pe doamna Angela Lefterescu. Mărturisesc că prima impresie, deosebit de puternică, a fost că era destul de puțin probabil ca făptura delicată din fața mea să fi condus nave puternice și echipaje constituite exclusiv din bărbați. Îndoiala mi s-a risipit imediat ce a început să-și depene povestea.

Comandantul de cursă lungă Angela Lefterescu degaja forță, curaj, iubire și dorință, dorința de a re trăi tot ceea ce, bun sau rău, îi oferise viața.

S-a născut la 3 august 1926, în Fălticeni. A urmat Liceul de fete „Dr. Anghelescu” din Buzău, iar în 1946 a susținut examenul de bacalaureat la Suceava, clasându-se a treia din 540 de candidați.

Deși își manifestase dorința de a deveni marină, a fost obligată de părinți să dea examen la Institutul Francez din București, unde se organizau cursuri pregătitoare pentru admiterea la Medicină, la care a și fost admisă. În tot acest timp însă, a continuat să viseze

Angela Lefterescu,
prima femeie căpitan de vas

că într-o bună zi va deveni navigator, așa încât a citit zeci de cărți despre vapoare și călătorii și a învățat limbi străine în secret.

Momentul a sosit atunci când, din cauza greutăților întâmpinate la întocmirea dosarului de înscriere pentru examenul de admitere la Facultatea de Medicină (numeroase biografii, declarații, descrierea averii ș.a.), a renunțat la facultate și a încercat să se angajeze ca marină. A reușit, depășind obstacolele impuse de preju-

decăți, dar și datorită unor insistențe ieșite din comun – argumentul suprem fiind acela că drepturile femeilor sunt egale cu ale bărbaților –, să fie numită ofițer asistent pe una dintre navele flotei comerciale, remorcherul „Filimon Sârbu”. După șase luni, Angela Lef-

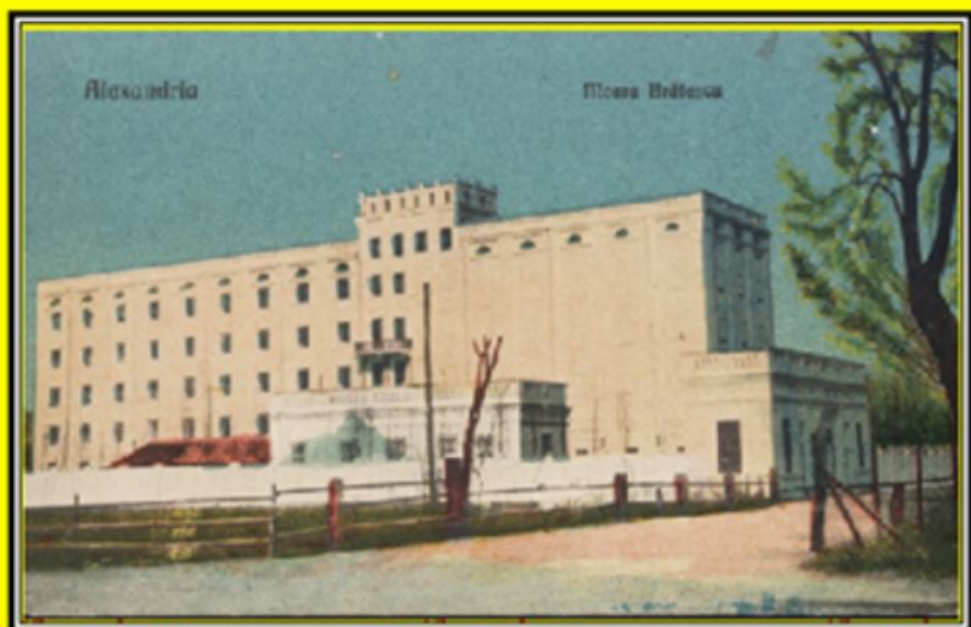
terescu a devenit șef de echipaj. La terminarea acestui stagiului și-a dat examenul de ofițer III maritim.

După ce a navigat o vreme cu „Octombrie Roșu”, navă-bază de preluat pește, susține un examen la Căpitania Portului Constanța, în urma căruia, la 1 decembrie 1967, i s-a eliberat brevetul de căpitan de remorcher maritim. În numai câțiva ani, Angela Lefterescu trece de la căpitan de remorcher maritim la căpitan de supertraulere și alte nave de pescuit oceanic, pentru ca, la 6 februarie 1982, să fie îmbarcată în funcția de comandant pe traulerul „Ceahlăul”, depășind din acest moment performanțele înaintașelor sale, principesa Ileana sau Irina Constantziu-Vlassopol.

Angela Lefterescu s-a pensionat în 1984, la 57 de ani. Câțiva ani a întreprins călătorii prin locuri pe care dorea să le mai vadă. Dar s-a întors mereu în minuscula garsonieră din cartierul constănțean Tomis Nord, unde, de altfel, și-a găsit sfârșitul în primăvara anului 2007. ■

22 aprilie 1977. Irina Constantziu și contraamiralul Ștefan Dinu, secretar al Consiliului Politic al Marinei Militare, în vizită la Muzeul Marinei Române

*Măgazin Brătăsescu, construită de T. Brătăsescu în 1883
(c.p.l., circulată în 1923)*

Pavilionul din Grădina Publică (c.p.i.)

ALBUM ISTORIC

*Catedrala Episcopală „Sf. Alexandru”, finalizată în 1896
și sfințită la 6 decembrie 1898 (carte poștală ilustrată – c.p.i.)*

*Hala orașului, aflată între actualul parc central, str. Carol I și piață
(c.p.i., circulantă în 1906)*

Gara, dată în folosință în decembrie 1895 (c.p.î., circulată în 1923)

Podul de peste Vedeia, inaugurat la 8 mai 1905; podul actual a fost ridicat în 1957 (c.p.î.)

Gimnaziul „Alexandru Căciu” cu profesori și elevi, 1906

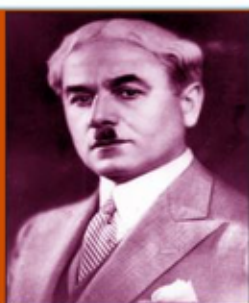

Strada Carol I (c.p.î., circulată în 1940)

HAMDULLAH SUBHI TANRIOVER ȘI ROMÂNIA

Studiind istoria relațiilor azero-române, am descoperit cu satisfacție că acestea au rădăcini adânci, iar acordul de alianță încheiat în anul 1473 între Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei, și Uzun Hasan, conducătorul statului azer Akkoyunlu, a constituit un moment istoric important.

De asemenea, România a fost una dintre cele 17 țări ale lumii pe care, la 30 mai 1918, președintele Consiliului de Miniștri, Fatali han Hoiski (1875-1920), a informat-o despre importantul moment – constituirea Republicii Democratice Azerbaidjan. Samed aga Mehmandarov (1855-1931), general de artilerie în armata

Hamdullah Subhi Tanriover, primul ambasador al Republicii Turcia în România...

imperială rusă, devenit ministru de Război în guvernul Republicii Democratice Azerbaidjan, a fost decorat în 1918 cu cea mai înaltă distincție a României, în grad de comandor. Un alt moment semnificativ: întemeietorul și principalul ideolog al Republicii Democratice Azerbaidjan, Muhammed Emin Rasulzade (1884-1955), a trăit o perioadă în România, după 1940 (Magazin istoric, nr. 2/2008). Îmi exprim gratitudinea față de România, pentru că a fost a doua țară din lume, după Turcia, care a recunoscut, în anul 1991, independența noului stat constituit în urma destrămării fostei Uniuni Sovietice.

Ambasador ELDAR HASANOV

Azerbaidjanul, „Țara focurilor“, este cunoscut prin petrolul său. Iar cu mult înaintea acestuia era vestit prin adoratorii focului și templele adeptilor zoroastrismului. În unele locuri, gazele naturale răzbăteau la suprafață și în contact cu aerul se aprindeau. Era focul veșnic. Adepții zoroastrismului atribuiau focului semnificații mistice. Nu departe de Baku s-a păstrat templul Atesgah, care în vremurile mai târzii, prin secolele XVIII-XIX, a devenit loc de pelerinaj pentru indienii sikhi. Apoi, focul s-a stins și acest lucru a fost interpretat drept pedeapsă divină... În ceea ce privește petrolul, în Azerbaidjan a fost forată prima sondă petrolieră din lume în anul 1846. Ceva mai târziu, frații Nobel își desfășurau deja afacerile la Baku, apoi li s-au alăturat Rothschild și Rockefeller. La Baku se mai păstrează încă vila lui A. Nobel, unde funcționează muzeul familiei Nobel.

Studierea istoriei și culturii Turciei încă din perioada anilor studenției a fost una dintre

pasiunile mele. Îmi amintesc că nu-mi scăpa niciuna dintre cărțile despre Mustafa Kemal Atatürk, fără de care nu-ți poți reprezenta istoria statului turc modern. Altă mare personalitate din cercul lui este Hamdullah Subhi Tanriover, devenit primul ambasador al Republicii Turcia în România. În soarta acestui remarcabil om politic, publicist, scriitor și diplomat, există multe lucruri interesante și instructive și descori mă întorc cu gândul la el...

A ales România

S-a născut în anul 1885 la Istanbul. Și-a primit educația la liceul din Galatasaray, a fost profesor. În anul 1912 a fost ales președinte al Societății „Türk Ocakları“ (Vetrele turcești), creată în Imperiul Otoman, ca expresie a protestului împotriva acțiunilor subversive ale minorităților naționale. A rămas conducătorul neîntrerupt al acesteia până în anul 1931. În intervențiile sale a acuzat conducerea otomană de atunci a țării de trădare.

Fiind ales deputat în ultimul Parlament otoman și în Marea Adunare Națională a Turciei, ce și-a început activitatea în anul 1920, el a devenit cunoscut ca omul care a susținut public ideile lui Atatürk. A fost unul dintre organizatorii mitingurilor de protest împotriva ocupării Izmirului de către greci, la 15 mai 1919, în timpul războiului greco-turc (1919-1922), iar la ședințele ultimului Parlament otoman s-a pronunțat împotriva acțiunilor engleze. Hamdullah Subhi Tanriover a fost primul deputat care a interpretat *Marșul Istiklal* (Independența; este imnul oficial al Turciei) în Parlamentul turc. Din 1920 până la 1925, a ocupat postul de ministru al Educației al Republicii Turcia, iar în 1927 a fost ales din nou deputat în Parlament.

Istoricii depun mărturie că după închiderea în anul 1931 a Societății „Türk Ocakları“ a fost supus unor presiuni în țara sa. Talentul lui organizatoric, inteligența deosebită, concepțiile și judecățile lui curajoase

Avantpremieră editorială

*Turnul Fecioarei, înalt de 28 metri,
nu a fost niciodată cucerit*

Dr. Eldar Hasanov, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Republicii Azerbaidjan în România, s-a născut la 10 octombrie 1955, în raionul Kelbadjar, din Republica Azerbaidjan. A absolvit Institutul Politehnic din Azerbaidjan (1977) și Facultatea de Drept a Academiei M.A.I. al U.R.S.S. (1983).

Mai mulți ani (1977-2000) a lucrat în sistemul Ministerului Afacerilor Interne al Azerbaidjanului, ca inspector principal, șef al secției judiciare, șef al Direcției Poliție din orașul Ghiandja, șef al Biroului Național al Interpolului din Azerbaidjan, prim-locțiitor al ministrului Afacerilor Interne, prim-locțiitor al procurorului general și procuror general al Republicii Azerbaidjan. A fost coordonator al Comitetului internațional de luptă împotriva alcoolismului și altor forme de dependență (ICCA) pentru țările C.S.I și Turcia, în cadrul programelor O.N.U. (2001). În tot acest timp a deținut și alte însărcinări: vicepreședinte al Uniunii Internaționale a Juriștilor (Moscova), membru al Asociației europene a juriștilor pentru drepturile omului și democrație (Dresda), vicepreședinte al Comitetului

internațional de luptă împotriva alcoolismului și altor forme de dependență (ICCA; Lausanne, Elveția), director al Biroului regional ICCA pentru țările Europei de Est și Asiei Centrale (București), membru al Asociației internaționale de criminologie (Paris). Este autorul a peste 20 cărți, manuale, cursuri și a peste 160 lucrări de cercetare științifică în domeniul crimei organizate și pe problemele terorismului și drogurilor.

Noua carte a Excelenței Sale Eldar Hasanov, aflată în pregătire – din care, prin bunăvoința autorului, am extras frag-

mente următoare –, relatează despre o țară frumoasă, afirmă domnul ambasador, România, și despre oamenii ei deosebiți. Făcând un fel de bilanț al misiunii sale diplomatice, cu o durată de zece ani, în această țară, autorul își dă numește cartea „memorii”. De fapt, este un reportaj despre istoria, cultura, moravurile și tradițiile, despre viața cotidiană a acestei „insule” minunate, despre „intersecțiile” istorice și apropierea moderne cu Azerbaidjanul – în domeniile politic, economic, cultural și spiritual.

*Imagine din Palatul Shirvanșahilor,
bijuterie arhitecturală a orașului*

Muzeul Literaturii Azere „Nizami” din Baku

Constituindu-se tot mai mult într-un domeniu de cercetare distinct, situat la granița dintre real și imaginar, modelarea virtuală a unor secvențe istorice – monumente, elemente de vestimentație, complexuri arhitectonice – a deschis noi perspective de interpretare arheologică. Dincolo de aspectul spectaculos, gustat de publicul larg, reconstituirea virtuală oferă posibilitatea punerii în scenă a descoperirilor arheologice, fiind adunate, ca într-un puzzle, toate detaliile, altfel analizate punctual, cel mai adesea pe categorii de artefacte. Astfel, arheologul devine un adevărat detectiv, care, coroborând rezultatele tuturor analizelor, oferă informaticianului suportul reconstituirii virtuale.

Edificiul Roman cu Mozaic, așa cum s-a păstrat...

EDIFICIUL ROMAN CU MOZAIC DE LA TOMIS... VIRTUAL

CIPRIAN ILIE, DORIN-MIRCEA POPOVICI, VALENTINA VOINEA

Proiectul *Utilizarea realității virtuale în reconstituirea Multimodală 3D a site-urilor Istorie* (TOMIS) poate fi considerat un pionierat în România. Pentru prima dată vizitatorul va avea posibilitatea unei vizionări interactive a Edificiului Roman cu Mozaic, reconstituit cât mai fidel, după vestigiile arheologice conservate și observațiile stratigrafice păstrate în caietele de șantier. Mai mult, el se va putea plimba virtual atât în interiorul acestei construcții, cât și în exteriorul ei, creându-și o imagine complexă asupra anticului Tomis,

îndeosebi zona cea mai populată din peninsula tomitană.

În acest demers, care pune multe probleme de ordin tehnic și arheologic (cum ar fi scanarea pieselor de metal și sticlă ori reconstituirea arhitecturală a anticului oraș Tomis, astăzi suprapus, în întregime, de construcții contemporane), au fost implicate instituții de cercetare din România (Universitatea „Ovidius” Constanța, prin Laboratorul de Cercetare în Realitate Virtuală și Augmentată, Universitatea „Transilvania” din Brașov prin Catedra de Design și Robotică, S.C. N.R.

Tech S.R.L., Muzeul Național de Istorie și Arheologie Constanța) și străinătate (CERV – Centrul European de Realitate Virtuală, Brest, Franța). Cercetarea interdisciplinară, trecând dincolo de limitele unui domeniu sau altul, a constituit un experiment reușit în acest caz, deschizând, în viitor, noi direcții de valorificare a descoperirilor arheologice.

Integrat într-un ansamblu arhitectonic monumental, parțial conservat, Edificiul Roman cu Mozaic păstrează, poate cel mai bine, imaginea anticului Tomis într-un mo-

și patriotice au generat invidii și gelozii politice nejustificate în rândul unor persoane apropiate lui Mustafa Kemal Atatürk. I s-a propus să ocupe un post de ambasador al Republicii Turcia în una dintre următoarele trei țări: Egipt, Iugoslavia sau România. Știind că în România trăiau peste 350.000 de turci și găgăuzi, Tanrioever a ales această țară. În anul 1935 a primit rangul de ministru plenipotențiar clasa întâi, iar în 1939 pe cel de ambasador. Cu toate necazurile care s-au năpustit asupra sa, Tanrioever a rămas până la sfârșitul vieții credincios idealurilor lui Atatürk. Oricât ar părea de paradoxal, dar tocmai asemenea oameni cinstiți și credincioși, cum a fost el, cad de obicei în dizgrație, din cauza calomniilor și intrigilor celor aflați în imediata apropiere a șefilor de state și care își urmăresc doar interesele personale. Mare păcat...

În anul 1933, datorită legăturilor bine structurate cu Curtea Regală a României, ministrul plenipotențiar Tanrioever a contribuit la încheierea Tratatului de prietenie, neagresiune, arbitraj și conciliere dintre Republica Turcă și România (17 octombrie). A jucat un rol important în stabilirea unor relații personale de prietenie între miniștrii Afacerilor Externe ai celor două țări, Nicolae Titulescu și Tevfik Rüşti, precum și între alte persoane de rang înalt din Turcia și România.

Prețul libertății

Ambasadorul Hamdullah Subhi era mereu chemat la Curte, la regina Elena, pentru a schimba păreri pe diferite teme. În anul 1940, pe timpul unei expuneri ținute la București, el a lăsat să se înțeleagă că Turcia nu susține pretențiile Bulgariei la Dobrogea de Sud, subliniind, de asemenea, că prietenia româno-turcă

se construiește pe bază de sinceritate și încredere. Discursul său a fost pe merit apreciat de opinia publică românească. În aprilie 1941, conducătorul de atunci al statului român, generalul Antonescu, i-a transmis în secret lui Tanrioever că, la 22 iunie 1941, armata germană va ataca U.R.S.S. Hamdullah Subhi a comunicat acest lucru conducerii Turciei, în timp ce el însuși a tratat informația cu neîncredere. În anul 1942, Tanrioever scria acasă că Germania și aliații ei vor pierde acest război și că politica externă a Turciei trebuie clădită pornind tocmai de la aceste presupuneri.

El a reușit să înființeze și să amenajeze cimitirul militarilor turci căzuți pe teritoriul României în anii Primului Război Mondial. În 1935, luând cuvântul la ceremonia de dezvelire a monumentului celor 2.714 militari, a rostit memorabila frază: „... cei vii trăiesc ca oameni liberi datorită faptelor de eroism ale celor morți...”.

Unul dintre cele mai mari merite ale lui Tanrioever a fost stabilirea legăturilor culturale și umanitare între turcii trăitori în România și cei din Turcia. El a contribuit la deschiderea în România a școlii „Seminarul Musulman”, în care turcii români se adaptau la noul alfabet latin al limbii turce și învățau limba franceză. După o întâlnire cu ambasadorul turc în interiorul

acestei școli, ministrul Educației din România a emis un ordin privind instituirea unei forme școlare moderne pentru elevi și predarea istoriei turce în acea instituție de învățământ.

H.S. Tanrioever a ocupat postul de ambasador al Turciei în România din 1931 până în 1944, a desfășurat o intensă activitate pentru apărarea drepturilor populației turce și găgăuze din această țară, a specificului lor și pentru înființarea școlilor naționale, în care predarea să se desfășoare în conformitate cu standardele existente în Turcia. După revenirea în patrie, a fost ales deputat în Parlament, în anii 1946, 1950, 1954.

În anul 1948, în timpul unei vizite în S.U.A., s-a întâlnit cu președintele Universității Columbia, Dwight Eisenhower, care ulterior a devenit cel de-al 34-lea președinte al Statelor Unite. În cadrul convorbirii, Eisenhower l-a întrebat pe Tanrioever: „Dacă U.R.S.S. va ataca Turcia, ce aveți de gând să faceți?”, la care Hamdullah Subhi a răspuns: „Dacă U.R.S.S. va ataca Turcia, ce au de gând S.U.A. să facă?”

H.S. Tanrioever a murit la 10 iunie 1966. Culegerile din cuvântările și articolele sale, denumite *Dağ Yolu* (Drumul muntelui) și *Günebakan* (Floarea soarelui), au văzut de două ori lumina tiparului. Memoria poporului român l-a păstat ca un diplomat activ, cu o educație aleasă și un orizont larg, care a reușit să stabilească relații prietenești, bazate pe încredere reciprocă între cele două țări. Va rămâne în amintire întotdeauna ca un fiu curajos și talentat al poporului turc, care a iubit și a răspândit cultura, istoria, literatura și muzica tuturor popoarelor turcice. ■

În românește de Nicolae DOLGHIN

...a susținut ideile reformatoare ale lui Mustafa Kemal Atatürk (în imagine, cel cu pălăria în mână)

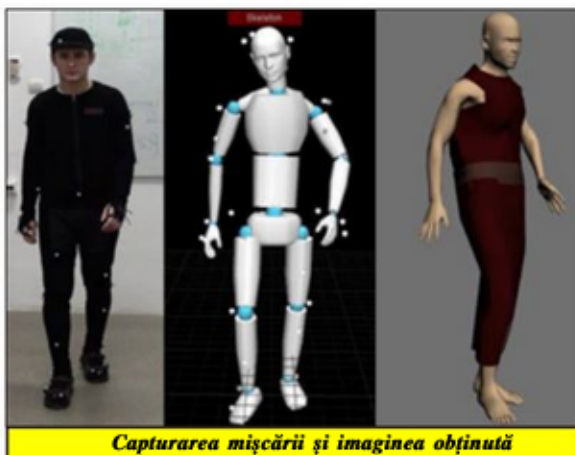
purpură, tivită cu broderie de aur, înalții magistrați și sacerdoții prin *toga* albă, tivită cu o fâșie de purpură (marcând astfel proveniența socială: senatorii purtau o togă cu o dungă lată de purpură, fiind numiți *laticlavi*, iar cavalerii o dungă ceva mai îngustă, de unde și numele de *angusticlavi*).

Nu puteau lipsi soldații, acoperiți cu o tunică simplă, până la genunchi, din in sau lână, și o mantie (*sagum*), ofițerii de grade inferioare purtând zale (*lorica hamata*) și cei superiori, având o cuirasă turnată în bronz, din două buci.

Din punct de vedere tehnologic, reconstituirea virtuală este privită din trei perspective. Mai întâi, și în mod aproape subînțeles, a fost încercarea de clasificare a artefactelor de interes istoric, conducând în cele din urmă la obținerea unei ontologii exhaustive de domeniu.

Modelarea geometrică a acestor artefacte (obiecte de cult, uz casnic etc.), a mediului, florei, faunei și a populației ne oferă o a doua perspectivă a perioadei istorice vizate. Pentru aceasta, s-au utilizat atât tehnici de modelare geometrică 3D, cât și tehnologii și dispozitive de scanare 3D cu laser și reconstrucție virtuală a artefactelor.

Pe de altă parte, pentru creșterea credibilității experienței umane în cadrul re-

Capturarea mișcării și imaginea obținută

constituirii virtuale, modelarea comportamentală a mediului, florei, faunei și populației site-ului istoric este o altă provocare, pe care echipa de implementare a trebuit să o asume. Astfel, s-a făcut apel la tehnologiile de ultimă oră, utilizate în animarea caracterelor virtuale, precum captura mișcărilor actorilor reali și aplicarea mișcărilor astfel obținute umanoizilor virtuali.

Aceste două perspective sunt reunite în cadrul unui simulator ce va fi pus la dispoziția publicului larg într-una dintre sălile Muzeului Național de Istorie și Arheologie Constanța, probabil spre finele lunii august 2010. Vizitatorul se va putea plimba în zona de acostare a navelor, va asista la operațiunea de descărcare a unui vas sau se va deplasa pe traseul zidului de incintă, construcție antică aproape necunoscută publicului larg și, cu siguranță, pentru prima dată vizualizată într-o reconstrucție 3D.

Potențialul pe care-l prezintă sistemul propus este considerabil. Proiectul TO-

MIS va permite crearea unei tehnologii informaționale generatoare, pe termen lung, de noi servicii cultural-educative în domeniul istoriei și arheologiei, dotarea unui laborator virtual destinat instruirii studenților Universității „Ovidius”, constituind suportul tehnologic indispensabil activităților de ins-

truire și formare a tinerilor specialiști în diverse domenii de activitate precum și al activităților de cercetare interdisciplinară. În particular, proiectul TOMIS permite reconstituirea, testarea și analiza multimodală a artefactelor virtuale, realizarea unor copii cibernetice după piese arheologice și reconstituirea unor secvențe de viață cotidiană din perioada istorică analizată, imagini imposibil de realizat în condiții reale. În acest sens sunt implicați specialiști din diferite domenii, în cadrul interdisciplinar al proiectului: arheologi, artiști plastici, dar și specialiști în tehnică de calcul.

Mulțumirile noastre se îndreaptă spre Centrul Național de Management Programe care finanțează activitățile proiectului TOMIS. Totodată, mulțumim tuturor celor care au susținut, direct sau indirect, eforturile noastre, eventual exprimându-se printr-un voluntariat entuziast.

Pentru alte informații vă invităm să vizitați pagina web: <http://www.cerva.ro/tomis>. ■

calculatorul

... și așa cum a fost reconstituit virtual

ment de înflorire economică (secolele IV-VI). Prin terasarea falezei de vest a „Peninsulei” în trei trepte și amenajarea, pe fiecare nivel, a unor spații comerciale, elegant decorate cu reliefuri de marmură și mozaicuri, romanii au dat portului tomitan dimensiunea celui mai important centru comercial din spațiul vest-pontic, metropola fiind în fruntea confederației celor șase orașe din Pontul stâng – *Hexapolis* (care cuprindea, printre altele, Histria și Callatis). Tot aici s-a aflat și reședința celei mai mari episcopii din Scythia Minor.

La orele prânzului, inima cetății pulsa puternic mai ales în vestul „Peninsulei”; mulțimi pestrițe de cetățeni romani, geți, traci, *peregrini* (străini din alte zone ale Imperiului, dar fără cetățenie romană), *foederati* goți (aliați ai Imperiului, în fapt goți aflați

în solda Romei), carpi, antreprenori și armatori (unii veniți tocmai din îndepărtata Alexandrie, alții din înfloritoarele centre micro-asiatice), sclavi, hamali, militari, matroane însoțite de sclave – toți aceștia mișunau prin piață, în port, la *thermae* și la basilici (între care, *Basilica portului*, *Basilica Mare*, *Basilica Mică*, *Basilica Pictată*).

Reconstituirea acestei secvențe de viață romană a fost posibilă doar printr-o documentare complexă, vizând o multitudine de detalii, dintre care menționăm: reconstituirea cât mai fidelă a Edificiului cu Mozaic prin completarea părților distruse (în special, a covorului cu mozaic aflat sub cele 11 „camere cu bolți”); reprezentarea grafică a tipurilor de nave specifice epocii romano-bizantine (*naves onorariae*,

ponto, *lapidaria*, *tesseraria*, *scapha*) și modalitățile lor de acostare în zona golfului tomitan; tipuri de mașini folosite pentru descărcarea mărfurilor și tipuri de vehicule pentru transportul lor (*plaustrum*, *carrus*, *benna*) sau al celor bogați (*lectica*); organizarea pieței cu *tabernae* și tipuri de mărfuri comercializate, tipuri de amfore și alte recipiente de depozitare (*dolia*, *oinochoe*, *mortaria*) și modalități de depozitare a lor în interiorul „camerelor cu bolți”, situate pe primele două terase, în dreptul cheiurilor; vestimentația modelelor umane virtuale (pe care le-am denumit *umanoizi*), diferită în funcție de vârstă, sex, ocupație, poziție socială, origine etnică. În peisaj apar copii ieșiți de la școală – gimnaziu – (cursurile ținându-se până la orele prânzului), îmbrăcați cu o tunică simplă, până la genunchi, ținând sub braț tăblițe de scris din ceară (*tabellae ceratae*). Matroanele deosebit de elegante, încărcate de bijuterii (purtând diademe peste o coafură sofisticată, mai multe perechi de cercei purtate deodată care trebuie să fi atras atenția prin clinchetul lor, dar și brățări la încheietura mâinii, pe brațe și pe glezne), cu o rochie lungă (*stola*), acoperită de un șal bogat în falduri, brodat în culori strălucitoare (*palla*), se plimbau însoțite cel mai adesea de sclave. Ca semn de noblete, întotdeauna aveau capul acoperit și purtau în mâini evantaie sau umbrele. Dacă oamenii săraci și sclavii umblau numai în *tunica*, cei bogați aveau *toga*. Generalii se distingeau prin *toga* de

**Două reprezentări ale bătăliei,
una germană...**

Ordinului și ducatul Kurlandei, cu care începea ținutul Livoniei. Stăpânirea Ordinului era aici tulburată mereu de răscoalele lituanilor samogitieni, susținute în taină de marele cneaz Witold. Marea răscoală a Samogitiei din 1409 a limpezit situația. Witold a trecut deschis de partea răsculaților. Iar vărul său, regele Vladislav Jagiello, a decis să-l ajute, obținând aprobarea nobilimii polone în adunarea de la Leczyca. Dorind însă să amâne războiul cu Ordinul teuton, Jagiello a trimis la marele magistru o solie cu îndemnuri de pace, arătând însă că va susține Lituania în cazul unui nou război al acesteia cu Ordinul. Tratatul erau în curs, când, la 6 august 1409, marele magistru Ulrich von Jungingen a declarat război Poloniei, iar la 16 august cavalerii teutoni au invadat Kujawya și Dobrzyń, fără să aștepte concentrarea întregii oștiri a Ordinului. Începea „Marele Război”.

Campania din vara-toamna 1409 a fost un succes, chiar dacă efemer, pentru marele magistru. O seamă de cetăți polone, în frunte cu cea de la Bydgoszcz (la nord-vest de

Torun), au căzut în stăpânirea sa. Chiar dacă nu dorea încă să intre în conflict, Vladislav Jagiello a acționat. Oastea generală a nobilimii polone s-a concentrat neobișnuit de repede la Wolborz, lângă Piotrków, în Polonia Mare (9-15 septembrie 1409), îndreptându-se apoi spre nord, la Bydgoszcz, pe care l-a asediat și recucerit (28 septembrie-6 octombrie 1409). După care a trecut hotarul în Prusia. În același timp, spre aceasta înaintau dinspre răsărit trupele lituano-ruse, iar din sud-est cele mazoviene. Însă atât regele Poloniei, cât și marele magistru doreau un armistițiu, care s-a încheiat la 8 octombrie 1409, în condiții de *statu-quo* favorabil Ordinului, prevăzut să dureze până la 24 iunie 1410, odată cu noi negocieri diplomatice. De ce un răgaz atât de lung?

Tratative înșelătoare

Ambele părți aveau nevoie de timp. Vladislav Jagiello trebuia să finalizeze pregătirile militare și să realizeze unirea cu forțele lituano-ruse, iar Ordinul dorea scoaterea Lituaniei pe cale diplomatică din unirea cu Polonia și ruperea alianței militare polono-lituano-ruse. Negociator între părți a fost recunoscut Vaclav (Venceslas) al IV-lea de Luxemburg, regele Boemiei

(1378-1419), favorabil însă cavalerilor teutoni. În februarie 1410, prin decizia lui Vaclav, regele Poloniei ar fi trebuit să renunțe la titlul de cneaz al Pomeraniei (Gdanskului) și să recunoască Ordinului stăpânirea Samogitiei și a teritoriilor cucerite în vara lui 1409. Jagiello urma să se mulțumească doar cu cele redobândite în toamna anului precedent.

Între timp, fratele lui Vaclav al IV-lea, Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei (1387-1437), și-a asumat misiunea de a-l atrage de partea Ordinului pe marele cneaz Witold, bazându-se pe vechile rivalități din sânul dinastiei lituane. Tot în februarie 1410, el s-a întâlnit cu acesta în castelul de la Keşmark, la hotarul de atunci al Ungariei cu Polonia, unde se țineau „congresele” de familie ale Jagiellonilor, promițându-i titlul de rege și coroana Lituaniei, ca preț al ieșirii din alianța cu vărul său, Vladislav Jagiello. Atât Witold, cât și

... și cea care apare în cronica lui Bielski

Istorie cunoscută... mai puțin

Clasica reprezentare a confruntării de la Grunwald, opera pictorului Jan Matejko

1410. BĂTĂLIA DE LA GRÜN WALD

CONSTANTIN RAZACHEVICI

Am urmărit în numărul trecut care au fost actorii principali ai marelui conflict din iulie 1410 și cum au evoluat ei în cadrul politic și geografic spre acesta. Vom vedea acum forțele și desfășurarea bătăliei de la Grunwald, care, trebuie precizat, a fost numai un moment foarte important al „Marelui Război” din 1409-1411 dintre Polonia-Lituania și Ordinul cavalerilor teutoni, cu urmări mai degrabă depărtate în timp.

Cu Ulrich von Jungingen, noul mare magistrul al Ordinului (1407-1410), după moartea fratelui și predecesorului său Konrad (1393-1407), conflictul Ordinului cu Polonia și Lituania s-a adâncit. Ulrich s-a grăbit să pună capăt conflictelor cu Danemarca și Suedia pentru a se concentra asupra neînțelegerilor cu alianța polono-lituană. Ordinul ocupase între 1392 și 1404 provincia Dobryń de la hotarul de nord-est al Poloniei. Prin pacea de la Raciaz (1404), care urma războiului Ordinului cu lituanii din 1401-1403, Vladislav Jagiello, cneaz suprem al Lituaniei și rege al Poloniei, a redobândit Dobryńul, dar a lăsat Samogitia (Zmudz) în stăpânirea cavalerilor teutoni.

Aceștia au ocupat și o seamă de cetăți polone din provincia Kujawy de la hotarul cu Noua Marcă (Neumark), pe care o stăpâneau din 1404. Zona de la granița de nord a Poloniei era

practic controlată de cavaleri, stârnind nemulțumirea și revoltele populației polone. Aflat la apogeul puterii, Ordinul nu s-a sfiit să atace între 1406 și 1409 și cnezatul rusesc al Pskovului în nord-est, provocând daune și celui al Mazoviei. Și-a atras astfel dușmănia tuturor vecinilor – cu excepția Imperiului Romano-German –, care vor fi de partea taberei polono-lituană în „Bătălia națiunilor” de la Grunwald.

Începutul mereu amânat

Scânteia care a declanșat „Marele Război” (*Wielka Wojna*) s-a aprins în Samogitia, provincia de la nord de Niemen, fereastră Lituaniei spre Baltica, aflată între Prusia

O imagine târzie a participării moldovenilor

poloni și o seamă de mercenari cehi.

Moldovenii erau arcași călări, care săgetau de la distanță caii călărimii grele adverse, anihilând-o, putând lupta și pedestru. Apariția lor în tabăra lui Jagiello, consemnată de izvoare teutone credibile, se datora omagiului din 1402 și jurământului de credință din 1404, reconfirmat în 1407, prin care Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, se angaja să-l ajute pe rege împotriva oricărui inamic, fără nicio excepție. Chiar de la începutul „Marelui Război“, moldovenii au pornit spre tabăra regelui. După raportul unui *komtur* teuton, la 30 septembrie 1409 se aflau deja în Mazovia, îndreptându-se spre Narew, pentru a se înfățișa lui Jagiello. Astfel i-a aflat armistițiul din 8 octombrie 1409. În aprilie 1410, un spion teuton raporta că în tabăra de la Luțk, unde se concentrau oștile lui Witold, erau așteptați, între alții, și oștenii din Moldova, care nu știm unde au petrecut iarna.

S-a crezut un timp că în oastea regelui Poloniei ar fi participat și „basarabii“ lui Mircea cel Bătrân. Polonii numeau Țara Moldovei Valahia, iar celeilalte Valahii, Țara Românească, îi spuneau Basarabia. În realitate, Mircea avea din 1389-1390, reînnoit în 1403, doar un tratat de „unire“ (alianță) și prietenie,

nu de vasalitate cu Vladislav Jagiello, îndreptat de fapt împotriva lui Sigismund de Luxemburg. Iar „bessarmenier“ din izvoarele teutone erau de fapt cumani (tătari) din Lituania. Astfel că în bătălia de la Grünwald, între cele 12 neamuri care au luat parte, s-au aflat doar moldovenii.

Șapte bătălii, cinci etape

Bătălia cunoscută de obicei sub numele „de la Grünwald“ e numită de protagoniști după localitățile din spatele liniei între care se întindeau în ziua bătăliei trupele Ordinului, respectiv: de la *Grünwald* de poloni, care traduce lituanul *Zalgiris*, și de la *Tannenberg* (în polonă *Stebork*), de germani. N-a fost „una dintre marile lupte de cavaleri ale Evului Mediu“ (P.P. Panaitescu), cum s-a afirmat prea restrictiv, ci, de fapt, un ansamblu de șapte sângeroase bătălii separate, desfășurate în cinci etape, în locuri diferite, în cursul zilei de 15 iulie 1410, între orele 9 dimineața și 7 seara. Aceasta a produs confuzia cronicarilor vremii, care nu au reușit să aibă tabloul tuturor evenimentelor.

La începutul lui decembrie 1409, Jagiello, subcancelarul N. Traba și Witold au stabilit la Brest-Litovsk planul ofensiv al campaniei din 1410: datele și locurile de concentrare pentru trupe, modalitățile de trecere a Vistulei, de

distrugere treptată în teritoriu a inamicului, de folosire a rezervelor etc. Era un plan potrivit mai degrabă vremurilor moderne. Țintele erau Marienburg (Malbork), reședința marelui magistr, distrugerea forțelor Ordinului și recucerirea provinciilor poloneze din nord și a Samogiției. False atacuri și concentrări de trupe urma să fragmenteze forțele cavalerilor teutoni. Ordinul a adoptat o *strategie defensivă*, urmărind ca după o bătălie hotărâtoare, printr-o pace favorabilă, să-și păstreze cuceririle. Conform tratatului din martie 1410, Sigismund de Luxemburg ar fi trebuit să atace Polonia din sud-vest, dar n-a făcut-o. Deși miza pe o bătălie decisivă, Ordinul a lăsat inițiativa strategică în mâna lui Jagiello. Marele magistr și-a concentrat oastea la 5 iulie la nord-vest de Torun, cu scopul de a tăia drumul spre Marienburg al armatei adverse.

Când, la sfârșitul armistițiului de nouă luni, câteva unități polone au intrat în Prusia, Sigismund de Luxemburg a negociat un nou armistițiu de zece zile (24 iunie-4 iulie 1410). Ambele părți aveau

Detaliu din tabloul lui Matejko înfățișând momentul uciderii lui Ulrich von Jungingen

Bombarde utilizate la Grünwald...

Jagiello au respins propunerile regilor Boemiei și Ungariei. Cele două părți și-au intensificat apoi pregătirile diplomatice și militare pentru confruntarea decisivă. Forțele adversarilor nu erau chiar egale.

Pe termen scurt, dispunând de mari resurse bănești și de hrană, Ordinul era superior Uniunii polono-lituane. Pe termen lung, Uniunea, având un potențial teritorial și demografic superior, întrecea forțele Ordinului. Acesta și-a asigurat sprijinul Occidentului, de unde au venit o seamă de cavaleri „oaspeți”, și pe cel al regilor Vaclav al IV-lea și Sigismund de Luxemburg. Cu acesta din urmă a încheiat, la 31 martie 1410, un tratat scump plătit, împotriva Poloniei, însă fără urmări concrete. La rândul său, Vladislav Jagiello a negociat în 1408 o pace strategică cu Vasile I, marele cneaz al Moscovei, asigurându-și spatele frontalului, iar în 1409 o alianță cu cneazul Pomeraniei Apusene, care putea amenința din nord-vest forțele Ordinului.

În vreme de pace, conducerea statului ecleziasticomilitar și al Ordinului aparținea marelui magistr, urmat de cinci dregători teritoriali, în frunte cu marele comandor (*komtur*), de care erau legate cele 27 de comanderii teri-

toriale. În bătălia de la Grünwald marele magistr a condus direct steagurile de cavaleri ai Ordinului, cele de călărimie grea (nobiliară) și pe cele ale cavalerilor „oaspeți” din Europa. Ulrich von Jungingen era un bun strateg, dar un tactician mai puțin capabil, ceea ce s-a

văzut la Grünwald. Cartierul său general cuprindea pe marele mareșal, loțiitorul marelui magistr (care avea în subordine pe vicemareșal și stegarul central), pe marele conducător al Spitalului, marele șef al aprovizionării și marele *komtur* al Taberei (de care depindeau cămărașul, micul *komtur*, care asigura apărarea taberei, și trâmbițașul acesteia).

Comandantul suprem al oastei integrate polono-lituanoruse în campania din iunie-septembrie 1410 și în bătălia de la Grünwald a fost regele Vladislav Jagiello, bun cunosător al tacticii apusene, dar și al celei mongolo-tătare. Loțiitorul său în armata polonă a fost mareșalul Zbigniew de Brzezie, căruia i se subordona șeful cartierului general polon, Zyndram de Maszkowice, de care ascultau trupele polone și călărimia grea cehă. Marele cneaz Witold, un comandant mai puțin iscusit, a rămas doar căpetenia trupelor lituanoruse (rutene). Sub comanda sa erau lituanul Monovod, aflat în fruntea călărimii lituanoruse și a detașamentului moldovean, Semen Olgierdovici Lingven,

experimentata căpetenie a corpului din Smolensk, și hanul tătar Djelal ed Din, pretendent la tronul Hoardei de Aur, cu oamenii săi. Cam în această rânduială s-au ivit unitățile pe câmpul de luptă de la Grünwald. În plus, înaintea bătăliei, Jagiello a creat un Consiliu de Război, format din opt persoane, pentru întreaga armată integrată, cu rol mai mult politic decât militar.

Problema românilor

Numărul mult discutat al oștenilor din ambele tabere care s-au înfruntat la Grünwald, rezultat al unor mobilizări generale, nu a fost chiar atât de „umflat”, cum apare în cronicile germane, pentru a justifica înfrângerea Ordinului. După cercetarea critică a izvoarelor, în marea bătălie s-au întâlnit circa 32.000-33.000 oameni din tabăra Ordinului, dintre care 21.000 de cavaleri teutoni și străini (3.000-4.500 mercenari și „oaspeți”) și 11.000 pedestrași. În tabăra cealaltă s-au aflat 31.500 până la 39.000 de adversari, între care 11.000-12.000 de cavaleri și 6.000 de pedestrași din oastea lituanoruse, 800 călăreți moldoveni și peste 1.000 tătari, restul fiind cavaleri și pedestrași

... și planul bătăliei

După bătălie

În a treia etapă a marii bătălii rezervele polone și lituane s-au concentrat între Tannenberg și taberele lituane și tătară, prinzând cu timpul în încercuire steagurile de la flancul drept al Ordinului, care se întorceau din urmărirea călărimii lui Witold. Era începutul unei a patra bătălii, la nord de lacul Lubien. Însă bătălia principală, a cincea, din această etapă se dă la nord de Ludvigsdorf. Cavalerii teutoni de la aripa dreaptă și centru încearcă cu disperare să înconjoare prin flancul stâng armata lui Jagiello. Trecuse mult de miezul zilei, când sosirea unor rezerve polone, ascunse până atunci în pădurea de la Logdowo, la sud-est de Ludvigsdorf, înclină balanța de partea cavalerilor poloni. La rândul lor, aceștia încearcă și ei să învâluie oastea teutonă. Înțelegând primejdia, marele magistrul Ulrich von Jungingen, împreună cu aproape întreaga conducere a Ordinului, se aruncă în luptă, în fruntea ultimelor 16 steaguri de cavaleri.

Începe astfel cea de a patra etapă a marii bătălii. Această a șasea luptă are loc în centrul triunghiului Grünwald-Tannenberg-Ludvigsdorf. Este momentul culminant al confruntării. Atacul marelui magistrul este însă oprit. Cavalerii poloni conduși de Vladislav Jagiello, sprijiniți de cei ai lui Witold, care lichidaseră teutonii încercuți lângă lacul Lubien, au zdrobit ceea ce mai rămăsese din centrul și flancul drept al Ordinului. Însuși marele magistrul, cu cei 200 cavaleri care-l înconjurau și întreaga conducere a Ordinului, cu excepția komturului de Elbing, și-au pierdut

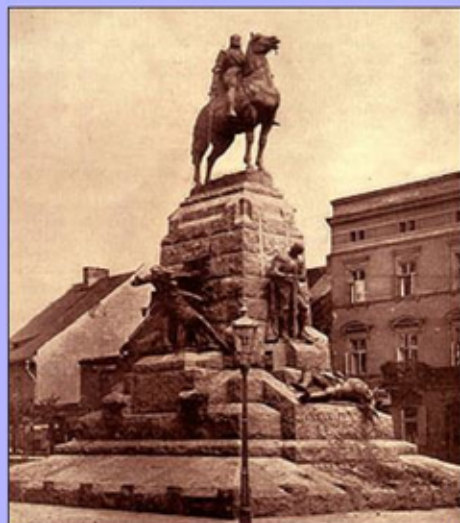
viața. Steagul lui Ulrich von Jungingen a căzut în mâinile polonilor, odată cu armura acestuia, din care unele piese se mai păstrează în Muzeul Militar de la Varșovia. Această a șasea luptă a fost reconstituită în celebrul tablou al lui Jan Matejko. Mărturii impresionante despre caracterul sângeros al acesteia stau rămășițele descoperite în săpăturile arheologice: cranii cu calote perfect retezate sau răni cumplite de spadă grea ori secure. Doar vreo 1.400 de fugari teutoni și-au aflat scăpare spre nord-vest, ocolind propria tabără de lângă satul Grünwald.

Tabăra a fost atacată, în cea de a cincea și ultima etapă a marii confruntări, de pedestrii lui Jagiello, care a dus cea de a șaptea luptă. La ora 19.00, înainte de apusul soarelui, totul se sfârșise. Pe întinsul câmp de bătălie zăceau 18.000 de teutoni, alți 14.000 prizonieri fiind în mare parte eliberați, din lipsa mijloacelor de hrană. Astfel a luat sfârșit, acum 600 ani, una dintre cele mai mari bătălii ale Evului Mediu.

După biruință, Vladislav Jagiello s-a îndreptat spre Marienburg, cucerind aproape toate orașele și castelele teutonilor. Dar n-a putut ocupa reședința Ordinului, apărută de Henric von Plauen, viitorul mare magistrul (1410-1413). Astfel s-a evitat desființarea Ordinului. Regele a ridicat asediul la 18 septembrie 1410, iar apoi teutonii și-au recuperat pozițiile. Tratatul

au început în decembrie 1410, iar pacea s-a încheiat la 1 februarie 1411, la Torun. Prin ea se revenea la situația de dinaintea războiului, dar Samogiția rămânea lui Jagiello și Witold, doar pe timpul vieții lor.

Ordinul și-a continuat existența, purtând și alte războaie cu Uniunea polono-lituană (1414-1419; 1454-1466; 1519-1521). Dar înfrângerea de la Grünwald a spulberat pentru totdeauna mitul invincibilității sale. În cele din urmă, la 8 aprilie 1525, Prusia Ordinului a devenit ducat laic, iar marele magistrul, Albert de Brandenburg-Ansbach, din familia Hohenzollern, a recunoscut, ca duce, suzeranitatea regelui Poloniei. O bornă din piața medievală a Cracoviei amintește până azi locul unde, la 10 aprilie 1525, noul duce a depus omagiu nepotului lui Vladislav Jagiello. ■

Monumentul donat orașului Cracovia de Ignacy Jan Paderewski, compozitor, pianist și cel de al treilea prim-ministru al Poloniei, pentru a aminti de victoria de la Grünwald. A fost topit de germani în cel de Al Doilea Război Mondial și refăcut apoi de polonezi

Textul Tratatului de la Toruń

nevoie de el pentru pregătirea marii bătălii. Abia la 1-2 iulie toate trupele lui Jagiello, inclusiv corpul moldovean, apoi lituanii, rușii și tătarii s-au adunat la Czerwinsk, pe malul Nistrului, la nord-vest de viitoarea Varșovia. La 3 iulie, întreaga armată s-a pus în marș, la 9 iulie a intrat în Prusia și în noaptea de 14/15 și-a așezat tabăra în zona de la est de localitățile Tannenberg și Ludwigsdorf (Lodwigowo), la răsărit de lacul Lubien.

În dimineața următoare, 15 iulie 1410, cele două părți s-au rânduie pentru luptă pe o câmpie accidentată, coborând în pantă de la vest spre est, în parte împădurită, în parte mlăștinoasă spre răsărit. Ordinul ocupa latura lungă a triunghiului Grünwald-Ludwigsdorf-Tannenberg, cu frontul spre est. Tabăra sa a rămas în spate, la nord de Grünwald. Steagurile de cavalerie, o priveliște impresionantă de mantii albe cu cruci negre, în spatele cărora se afla marele magistr, erau precedate de unități de pedestrimă, cu câteva mici

bombarde și obstacole contra cailor. Mășălișii seră toată noaptea în nădejdea surprinderii adversarului și acum stăteau încinse în armuri, cu fața spre necrutătorul soare de iulie, un mare dezavantaj.

Sub un copac, la capătul de sud-vest al lacului Lubien, Vladislav Jagiello supraviețuia dispoziția trupelor sale, cu frontul spre vest, între localitățile Tannenberg și Ludwigsdorf. La aripa dreaptă s-au așezat călăreții lituanii, rușii, moldovenii și tătarii, sub conducerea lituanului Monivid, în urma cărora se afla Witold.

La centru s-au rânduie steagurile din Smolensk, în urma cărora, în preajma luptei, au venit Jagiello și corpuri de cavalerie poloni. La aripa stângă se aflau doar cavalerie poloni. Pedestrimă se afla tot în față, dar fără obstacole și bombarde, ceea ce arăta o concepție tactică ofensivă.

Ora 9. Începe prima etapă a marii bătălii prin atacul călărimii lituane și a celorlalte corpuri de la flancul drept al lui Jagiello, care înfrâng pedestrimă cu bombarde (total ineficiente) din linia întâi a teutonilor. Era prima bătălie câștigată de oastea regală, la sud-est de Tannenberg.

Când acest fapt a devenit vizibil, a început a doua etapă a bătăliei. Era rândul călărimii grele din ambele părți să intre în luptă. Împlătoșii, „blindatele” confruntărilor medievale, șarjează impetuos. Curând

se conturează două bătălii distincte. Aripa stângă a Ordinului, din dreptul localității Tannenberg, atacă pe lituanii și aliații lor, punându-i pe fugă spre răsărit, în cadrul celei de a doua lupte. N-a fost o retragere strategică, pentru dislocarea dispozitivului teuton, cum se afirmă de obicei, ci, după cum observa istoricul polon Stefan Kuczyński, chiar o înfrângere a călărimii ușoare de la aripa dreaptă a lui Jagiello. A fost afectat și centrul dispozitivului acestuia. Aici însă, steagurile de la Smolensk și cavalerii poloni se mențin și regele le trimite ajutoare. Rezervele polone și lituane se mișcă și ele spre Tannenberg pentru a sprijini pe cei care rezistă. Bătălia se dă pe un spațiu larg, iar lituanii și aliații lor sunt împinși spre taberele tătară și lituană. În același timp, la flancul stâng al lui Jagiello se dă o a treia bătălie, la fel de îndârjită. Aici biruința înclină spre cavalerii poloni, dar pe ansamblul frontului confruntarea e încă nedecisă. Încleștarea hotărâtoare abia începe.

Albert de Brandenburg-Ansbach

Schimbările radicale produse la Banca Națională a României după evenimentele din decembrie 1989 au început cu numirea în septembrie 1990 a noului și tânărului Guvernator în persoana domnului Mugur Isărescu, care, după o experiență deosebită în domeniul cercetării, a lucrat în prima parte a anului 1990 la Ambasada

României din Washington, în principal pentru refacerea și dezghețarea relațiilor țării noastre cu cele două instituții financiare internaționale din sistemul O.N.U. – Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare. Deși țară membră din 1972 la cele două instituții, beneficiind de sprijin tehnic și financiar încă de la în-

Consiliul de Administrație al B.N.R., numit în septembrie 1990 și reaprobat în 1991 de către Parlament, pe o perioadă de opt ani (până în 1998), în monumentală Sală de Consiliu din Palatul vechi al B.N.R.

ceputul aderării, relațiile României cu F.M.I. și B.I.R.D. au fost aproape total înghețate după 1986, când România a început negocierile și apoi a plătit anticipat datoria externă, inclusiv cea față de instituțiile financiare internaționale.

Misiunile de evaluare au fost sistate, iar discuțiile directe se rezumau la participarea ministrului Finan-

țelor și a Guvernatorului B.N.R. la reuniunile anuale ale F.M.I. și B.I.R.D.

Lucram în acea perioadă ca economist în Ministerul Finanțelor, la Direcția Valutară, Serviciul Organisme Internaționale, și în acest context cunoșteam evoluția și mai ales restrângerea relațiilor cu Fondul Monetar Internațional și

Banca Mondială.

Până în 1986, reprezentanții ai celor două organisme internaționale efectuau vizite de evaluare anuale și elaborau rapoarte de țară, ca pentru oricare stat membru, acordau asistență tehnică și sprijin financiar când acestea erau solicitate.

Discuțiile se purtau în principal cu reprezentanții Ministerului Finanțelor în

Apropierea încheierii celui de Al Doilea Război Mondial a determinat Națiunile Aliate să se gândească mai intens la reglementarea ordinii monetare și financiare internaționale pentru perioada viitoare. În acest sens, la mijlocul anului 1944, la Bretton Woods, în New Hampshire, S.U.A., s-au întâlnit reprezentanții a 45 de state, în cadrul Conferinței pe probleme monetare și financiare a Națiunilor Unite, ce avea să pună bazele unui nou sistem monetar și financiar, ce se dorea capabil să sprijine refacerea economiilor distruse de război și să asigure promovarea creșterii economice la nivel global, stabilitatea comerțului și finanțelor internaționale, precum și prevenirea unor dezechilibre majore ale balanțelor de plăți. Finalizarea acestor intenții s-a materializat prin înființarea celor două insti-

tuții financiare internaționale, Fondul Monetar Internațional și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare.

Din păcate, promotorii acestor idei și „părinții” acestor instituții, John Maynard Keynes și Harry Dexter White, s-au stins înainte de a vedea pe deplin puse în practică cele două instituții la care visaseră.

România a aderat la Fondul Monetar Internațional și la Banca Internațională

Reuniunea din iulie 1944, unde s-a decis crearea și a Băncii Internaționale pentru

REFACEREA PRESTIGIULUI INTERNAȚIONAL AL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

ADRIANA MARINESCU, Director B.N.R.

Banca Națională a României sărbătorește în acest an 130 de ani de la înființare, moment ce a însemnat un pas important în modernizarea României. Totodată, anul 2010 marchează împlinirea, în luna septembrie, a 20 de ani de la inițierea procesului de „remodernizare” a Băncii Naționale a României, prin abordarea noilor funcții și activități prin care o bancă centrală modernă și integrată trebuie să se exprime în cadrul sistemului bancar european și mondial, la sfârșit de secol XX și început de secol XXI.

Am avut deosebita oportunitate și marele privilegiu de a asista la acest proces de așezare a „cărămizilor” la baza acestei noi instituții, în special în zona relațiilor internaționale, atunci când încrederea Guvernatorului și a conducerii executive mi-au oferit, prin poziția de director, șansa de a mă afla în mijlocul acestor frământări. Activitatea internațională și întărirea imaginii Băncii Naționale a României în lume a devenit o preocupare permanentă a Guvernatorului și a Consiliului de Administrație al B.N.R.

Regret că nu am avut timp să-mi notez pe parcurs o serie de evenimente, extrem de interesante, unele momente dificile sau mici întâmplări hazlii care au contribuit la „pavarea” drumului spre modernizare. De aceea, amintirile poate nu se vor derula într-o ordine care respectă perfect cronologia.

Pe scările din Palatul vechi, conducerea executivă, unii membri ai Consiliului de Administrație și directorii B.N.R. în 1995, cu ocazia sărbătoririi a 115 ani de la înființarea băncii

prealabil aprobate de Guvernul de la București și la pregătirea cărora, inclusiv a traducerilor, participasem în ultimile luni) îmi aduce în memorie emoțiile primei mele participări la reuniunile anuale de la Washington și mai ales colaborarea cu personalul – experții – Băncii Mondiale pentru pregătirea momentului semnării.

Sala oficială pentru ceremoniile de aderare trebuia să aibă pe fundal steagul noii țări membre. România, fiind stat membru al Băncii Mondiale din 1972, nimeni nu s-a gândit că nu ar exista deja drapelul României între steagurile existente. Puțin înainte de începerea ceremoniei semnării, când steagul era deja montat, am observat că era vorba de drapelul vechi al Republicii

Britanicul John Mainard Keynes (1883-1946), în dreapta, și americanul Harry Dexter White (1892-1948)

Socialiste România, cu stema la mijloc.

Nimeni nu remarcase acest aspect. Deja, oficialitățile se pregăteau să intre în sală, respectiv ministrul Finanțelor, Guvernatorul, vicepreședintele Băncii Mondiale și restul delegației române, iar

timpul curgea vertiginos. Ideea salvatoare a venit în ultimul moment de la o persoană din Secretariatul Băncii Mondiale, care mi-a spus că drapelul Ciadului este foarte asemănător cu cel al României, doar albastrul său este de o nuanță mai deschisă. Acest lucru ne-a salvat și pozele de la aderare sunt întru totul conforme standardelor oficiale pentru astfel de evenimente.

Numirea noii conduceri la Banca Națională a României în septembrie

1990, cu o viziune tânără și îndrăzneță și angajată ferm în schimbarea radicală a „bătrânei doamne” într-o bancă centrală modernă și reală a făcut ca deja din octombrie misiunea tehnică comună a Fondului Monetar Internațional și a Băncii

Mondiale să vizeze schimbările legislative pentru atingerea acestui scop, demarându-se lucrul la proiectul noului statut al Băncii Naționale a României. Acesta a fost aprobat de Parlament în mai 1991, consfințind obiectivele principale și funcțiile de bază ale noii bănci centrale. ■

(Va urma)

Keynes (în centru), în timpul Conferinței de la Bretton Woods

calitate de coordonator al relațiilor cu organisme internaționale, dar și cu participarea celor de la Banca Națională a României și din alte ministere economice.

Deschiderea interesului străinătății și a instituțiilor financiare internaționale față de România a început imediat după evenimentele din decembrie 1989. În februarie 1990 au avut loc vizitele celor doi directori executivi olandezi care reprezentau România la Fondul Monetar Internațional, respectiv la Banca Mondială.

După vizitele scurte la București ale unor experți ai celor două instituții în iunie-iulie, reuniunile anuale ale Fondului Monetar Internațional și ale Băncii

Sediul central al F.M.I. de la Washington, D.C., Strada 19

Mondiale de la sfârșitul lui 1990, de la Washington, au pus bazele noii cooperări și a unui nou dialog cu conducerea și personalul acestora.

România a participat pentru prima dată cu o delegație mai numeroasă, în marea majoritate tânără și mai ales în totalitate cunoscătoare de limba engleză, condusă de ministrul Finanțelor și de recent numitul Guvernator al B.N.R., domnul Mu-

gur Isărescu, cu mesajul clar că România abordează o viziune economică nouă, deschisă spre colaborare cu lumea și mai ales dornică să recupereze cât mai rapid anii de restrângere a relațiilor internaționale.

Un prim pas a fost făcut chiar cu acea ocazie prin aderarea la Cor-

porația Financiară Internațională, instituție în cadrul Grupului Băncii Mondiale care are ca obiectiv principal sprijinirea și dezvoltarea sectorului privat.

În calitate de șef al delegației române, ministrul Finanțelor a semnat pentru Guvernul României acceptarea statutului și a reglementărilor care stau la baza acestei instituții. Semnarea documentelor (ce fuseseră în

pentru Reconstrucție și Dezvoltare în decembrie 1972 (după negocieri de aproape un an), fiind, la acea dată, singura țară din blocul

țărilor comuniste, cu excepția Iugoslaviei (care a și sprijinit aderarea țării noastre), membră a celor două instituții.

De la început, România a făcut parte din grupul de țări (numit *constituență*) condus de Olanda (ca director executiv) și cuprinzând Iugoslavia, Cipru și Israel.

După 1991, odată cu aderarea la F.M.I. și B.I.R.D. a statelor din Europa Centrală și de Est, precum și cu destrămarea Iugoslaviei, grupa de țări din care România face parte, atât la F.M.I., cât și la Banca Mondială, și-a modificat componența. Astăzi, pe lângă România, se află în aceeași *constituență* Olanda (director executiv), Ucraina, Cipru, Israel, Armenia, Bulgaria, Georgia, Moldova, Macedonia, Bosnia-Herțegovina, Muntenegru și Croația.

Cota de participare (capitalul subscris și vărsat) a României la Fondul Monetar Internațional este în prezent de 1.030,2 milioane Drepturi Speciale de Tragere (moneta de cont introdusă de F.M.I. în 1969); totodată, țara noastră deține 10.552 voturi, ceea ce reprezintă 0,48% din totalul voturilor.

de la Bretton Woods, Fondului Monetar Internațional Reconstrucție și Dezvoltare

ALEKSANDR ORLOV: DEFECTIUNE SAU DEZINFORMARE?

CRISTIAN TRONCOTĂ, DORIN MATEI

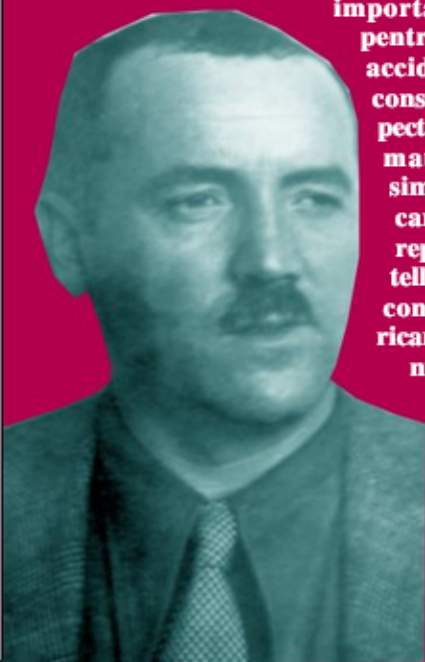
Cazul generalului Aleksandr Orlov, omul care a supravegheat trimiterea aurului spaniol în Uniunea Sovietică (Magazin istoric, nr. 7/2010) – până azi ofițerul cu cel mai mare grad din serviciile de informații ale Blocului Estic, de fapt din principalul serviciu de informații externe, cel al U.R.S.S., care a defectat în Occident – rămâne încă o enigmă. Cu puțin timp înainte de a muri, i-a declarat agentului FBI Edward Gazur, cel care i-a fost aproape în ultimii ani de viață, că îi va face o dezvăluire importantă. Nu a mai apucat. Gazur era de părere că sovieticii făcuseră tot ce depinsese de ei ca să-i grăbească sfârșitul, înainte să apuce să facă dezvăluirea. În plus, agenți ai Moscovei au pătruns în locuința generalului imediat după ce a murit și au subtilizat o serie de documente ale acestuia. Dar asupra acestui episod vom reveni.

Gordon Brook-Shepherd, un alt autor american care a scris mai multe cărți despre spionajul sovietic în S.U.A., îl cita pe Ray Rocca, expertul CIA în contraspijonaj care s-a ocupat de Orlov mai mulți ani, care îl considera un „profesionist până la sfârșitul zilelor sale” și care a vorbit doar în mod selectiv despre operațiunile sovietice, luând cu el în mormânt multe secrete, inclusiv despre recrutările făcute în Occident în anii '30.

De altfel, printre primele dosare declassificate de spionajul sovietic și oferite selectiv și parțial și unor autori occidentali atent aleși, s-a aflat și dosarul lui Orlov. A rezultat o carte semnată de John Costello și Oleg Țarev, intitulată *Deadly Illusions* (Iluzii mortale), care a întrunit aprecierile unor figuri importante din comunitatea de informații americană sau printre ziariștii specializați în domeniu. A fost și punctul de pornire al cărții lui Edward Gazur Alexander Orlov. The FBI's KGB general (Aleksandr Orlov, generalul KGB al FBI-ului), apărută la Carroll and Graf Publishers, New York, 2002. Gazur a vrut mai întâi să-i răspundă lui Costello, care anunțase, la fel ca și Orlov, că urma să mai facă, după scrierea cărții, o dezvăluire

importantă. Nu a mai apucat, pentru că a murit într-un accident de avion. Gazur considera accidentul suspect – să fi fost doar o deformare profesională? A simțit nevoia să scrie o carte în care să ofere o replică la cartea lui Costello și Țarev, pentru că el considera că autorul american se lăsase, fără voie, manipulat de documentele puse la dispoziție de sovietici.

Dar înainte de a continua discuția dacă Orlov a fost sau nu o operațiune de manipulare, să vedem cum a ajuns acesta în serviciul de informații externe al U.R.S.S.

Generalul Aleksandr Orlov...

... și Felix Dzerjinski, conducătorul CEKA

CUM SE FAC ȘI SE PĂSTREAZĂ BANII

DORIN MATEI

Am pus mâna pe tezaurul B.N.R.! De fapt, doar pe un lingou de aur din acest tezaur. Sentimentul pe care îl încerci este să îl ridici și să pleci cu el. Dar nu poți. Este prea greu. Așa mic cum pare, este mai greu decât plumbul. De ar fi fost să mai cred în ceea ce scrie presa de la noi, de fapt nu am atins nimic, pentru că tezaurul nu mai există. Vă confirm însă că există. L-am văzut.

Am avut privilegiul de a face parte dintr-un grup de ziariști invitați de Banca Națională a României, în acest an aniversar, să vadă cum se tipăresc banii, cum se bate moneta, cum se curăță circulația monetară de bancnotele uzate sau de cele false și cum se păstrează tezaurul B.N.R.

Monetăria B.N.R. se deosebește de o tipografie obișnuită prin curățenia pe care nu o întâlnești nici într-un spital și prin faptul că se tipărește pe plastic. Suntem – din câte am înțeles – singura țară din Uniunea Europeană care am adoptat acest suport, inventat de australieni, cu mult mai rezistent decât hârtia. Uitați-vă la bancnotele din portofel și încercați să vă închipuiți cum ar fi arătat acele bilete dacă erau tipărite pe hârtie, într-o țară în care, între atâtea altele, lipsește și deprinderea de a păstra civilizat aceste instrumente de plată.

Prima tiparniță de bani a fost adusă de Eugeniu Carada din Franța. Echipamentul consta din „două prese mari duble cu platină, o presă cu cilindru, care poate fi acționată atât manual, cât și cu aburi, un motor cu cărbune sau gaz, o presă manuală cu platină, două platine de numerotat cu numerator și compozitorii lor, o mașină de masicotat cu două lame, o presă de satinat, o mașină de perforat cuvântul «Nulu» și un perforator simplu, o mașină de timbrat, cu

toate accesoriile lor“; mai exista un atelier de galvanoplastie, care să aibă și „un mic asortiment de caractere și linie pentru registre, publicațiuni mici, trei prese de copiat și un poligraf“.

Monetăria statului, pe lângă baterea monetelor – o operațiune care se desfășoară în niște mașini compacte, unde vezi doar cum intră rondellele și apoi cum ies monetele –, adăpostește și alte activități poate mai spectaculoase. Aici se bat medalii și plachete – oricine dintre dumneavoastră poate comanda o astfel de piesă –, consacrate unor momente aniversare sau cu orice alt subiect. Totul începe în atelierul unde se realizează prima matriță. Artiș-

confecționează obiecte de cult. După 1990, firme grecești au deținut un adevărat monopol pe piața românească, până când Monetăria a dezvoltat această activitate. Din tablă de argint, prin procedeul de cizelură, care poate dura și o lună sau mai multe pentru desene complicate, se realizează părțile componente ale raclelor, potirelor sau altor obiecte de cult. Este păcat că această activitate este atât de puțin cunoscută de publicul larg, iar piesele ieșite de aici pot fi admirate doar de credincioșii care vor trece pragul bisericii pentru care au fost comandate.

Ghid în această preumblare prin lumea banilor ne-a fost domnul consilier Horia Ozarchievici, fin și pasionat cunoscător al domeniului. I-am obținut promisiunea că va povesti pentru cititorii noștri istoria unor medalii și monete, așa cum ni le-a spus și nouă, celor care am petrecut, printre bani, opt ore la Banca Națională a României. ■

Prima bancnotă tipărită în România

tii gravori migălesc complicate desene la scară mare, transpuse apoi de pantograf la dimensiunea viitoarei medalii. Se obține astfel matrița finală, după care se bat, prin presare, medaliiile și plachetele. Există și un atelier unde, prin cizelură, se

Atelierul de imprimare a biletelor

numit de Dzerjinski adjunct al șefului Directoratului economic din OGPU, noua denumire a CEKA. La începutul anului 1926, a fost numit șeful unui departament în cadrul recent creatului Directorat Extern (INO).

Primul post în străinătate l-a ocupat la Paris, ca șef al rezidenturii. A obținut rezultate atât de bune, încât în ianuarie 1928 a fost mutat în principalul punct de interes pentru INO, Berlin. De aici, sovieticii încercau pe toate căile, legale și ilegale, să obțină secretele industriale și tehnologice ale germanilor.

În 1931 a fost rechemat la Moscova, pentru a participa, cu experiența pe care o acumulase, la reorganizarea din temelii a acțiunilor de spionaj. Până atunci, sovieticii folosiseră rezidenturile din cadrul ambasadelor, formate din ofițeri sub acoperire diplomatică. Există un aspect pozitiv, în sensul că ofițerii beneficiau de protecția diplomatică și viața nu le era pusă în pericol. Dar erau ușor de identificat de către serviciul de contraspionaj al țării respective și din acel moment acțiunea lor devenea inefficientă. Orlov realizase că în Berlin înregistraseră mai multe eșecuri decât succese, iar germanii reușiseră să penetreze cu ușurință rețelele lor de spionaj, urmărindu-i pe ofițerii care ieșeau din ambasadă. Șeful INO din acel moment, Artuzov, l-a susținut pe Orlov împotriva

celor care se temeau să abandoneze protecția oferită de acoperirea diplomatică. În final, s-a decis ca accentul să se mute de pe rezidenturile legale, din cadrul ambasadelor și legațiilor, pe cele ilegale. Orlov a călătorit prin toată Europa, ca să le explice rezidenților transformarea și să le obțină sprijinul.

Principalele ținte ale INO erau Marea Britanie, Franța, Germania și Polonia. Din 1932 s-a conturat una nouă: Statele Unite. Din acest punct de vedere, INO rămăsese în urma GRU, serviciul de informații al Armatei Roșii, care avea deja oameni instalați acolo. Orlov și-a propus să recupereze timpul pierdut. Pretextul folosit a fost negocierea cumpărării a 150 mașini de la General Motors pentru guvernul sovietic. După ce a trecut de o riguroasă examinare de către autoritățile americane, susținut de cei de la General Motors – pentru care perspectiva vânzării a 150 de mașini era un stimulent foarte puternic – a debarcat la New York.

Între obiectivele misiunii sale în America se număra și

estimarea sprijinului pe care industriașii americani l-ar putea da în grăbirea guvernului american să recunoască U.R.S.S. După cum a constatat rapid din discuțiile cu cei de la General Motors, industriașii americani erau foarte dornici să facă afaceri cu U.R.S.S. În 1933, S.U.A. recunoșteau Uniunea Sovietică.

Alte obiective erau să învețe limba engleză (vorbea deja franceza, germana și se descurca în polonă), să identifice amplasamentele unor viitoare „căsuțe poștale” (locuri în gări, stații de metrou, parcuri, unde se puteau lăsa mesaje pentru viitorii agenți, care să vină să le ridice, în baza unor semne prestabilite), să se familiarizeze cu modul de viață american. A petrecut trei luni (septembrie-noiembrie) într-o Americă lovită de criză, ceea ce i-a întărit credința în superioritatea regimului pe care îl slujea.

Peste patru ani, în august 1936, Biroul Politic lua decizia să îl trimită în Spania, în calitate de consilier pe lângă guvernul republican. Era practic cel mai important emisar al Kremlinului în Spania, inclusiv militarii sovietici trimiși acolo fiind obligați să i se supună. Peste doi ani avea să dezerteze, alegând Lumea Liberă. ■

(Va urma)

Gara Goerlitzer din Berlin, principalul centru de interes pentru spionajul sovietic în anii '30

● Spionul care purta asupra lui propria demascare ● Soarta îl aduce în atenția lui Dzerjinski ● Ineficiența spionilor diplomați ● Reforma, blocată din interiorul sistemului ● O nouă țintă la orizont: S.U.A. ● Oamenii de afaceri americani susțin recunoașterea U.R.S.S. ● La plimbare prin New York, în căutarea unor „căsute postale” ● Reprezentantul lui Stalin în Spania republicană

Aleksandr Orlov, pe numele lui adevărat Leiba (Leon, Lev) Lazarevici Feldbin, s-a născut la 21 august 1895, la Bobruisk, în Bielorusia. Așa cum arată și numele, părinții erau evrei. A dovedit reale aptitudini pentru carte și a fost admis la exclusivistul Institut Lazarevski, din Moscova. S-a înscris apoi la Facultatea de Drept, dar nu a reușit să termine cursurile, pentru că a fost recrutat în armată. Ca evreu, nu avea nicio șansă să ajungă ofițer, deși aptitudinile și educația îl recomandau pentru așa ceva. Dar revoluția a schimbat lucrurile și în martie 1917 ieșea sublocotenent, după ce absolvise cursurile Școlii Militare 3 din Moscova.

Războiul ruso-polon avea să îl aducă în atenția lui Feliks Dzerjinski, conducătorul CEKA, cea care preluase tradiția Ohranei țariste.

Fusea numit în fruntea unui detașament care executa misiuni în spatele liniilor poloneze. Într-o zi căuta un punct prin care să se strecoare dincolo, însoțit de doi camarazi. Brusc, le-a apărut în față un individ călare, îmbrăcat ca un nobil polon plecat la vânătoare. L-au percheziționat și au găsit asupra lui un pistol ascuns sub tunică, dar nicio armă de vânătoare. A pretins că era un ziarist care însoțea armata polonă și se rătăcise.

Orlov a remarcat imediat că era călare pe un cal care nu putea aparține, în condiții de război, decât unui ofițer superior. Adus la comandamentul sovietic, a fost percheziționat și s-a găsit asupra lui un caiet în care era notată povestea unui ofițer sovietic, de origine polonă, care, aflând despre o capcană pregătită de sovietici, se hotărâște să trădeze și să își prevină frații. L-a plasat într-o celulă cu doi agenți de ai săi și cu un ofițer polon real. Evident, prizonierul s-a apropiat de celălalt ofițer și și-au făcut confesiuni. Dar nu suficiente, încât să îl incrimineze. Așa că i-au adus un alt ofițer, de data asta fals, care a pretins că fusese coleg cu cel de dinainte, mutat între timp. Prizonierul nu a mai rezistat și i-a mărturisit că el era eroul povestirii din caiet.

Sofia lui Orlov, Maria

Fusea, practic, omonimul lui Orlov în cadrul trupelor polone din acea zonă a frontului. Viitorul general nu s-a putut abține să nu se gândească la faptul că ar fi putut fi el în locul polonului și ar fi ajuns în fața plutonului de execuție.

Numai că Senkovski – așa îl chema pe prizonier – nu a sfârșit împușcat. A strecurat în cursul anchetei informația că în tinerețe fusese coleg și bun prieten cu stăpânul CEKA. Orlov nu putea face abstracție de o asemenea informație, fără să își riște capul, și a transmis-o la Moscova. După două zile, Senkovski a fost transferat în Capitală. Cum avea să afle mai târziu Orlov – toți comentatorii subliniază acest extraordinar interes pe care l-a arătat tuturor informațiilor pe care le-a putut strânge, chiar atunci când nu îl priveau direct –, Dzerjinski l-a primit cu brațele deschise și curând Senkovski a schimbat din nou tabăra, oferind toate informațiile pe care le deținea despre operațiunile speciale derulate de poloni și despre atașajii militari francezi care îi instruiău.

La 1 aprilie 1921, Orlov s-a căsătorit cu Maria Rojnetki, iar la 1 septembrie 1923 se naște singurul lor copil, Veronika, căreia îi spuneau întotdeauna Vera. După ce în 1924 și-a terminat studiile de drept întrerupte de război, a fost

Pastila de cuvinte

În excelenta carte a istoricului Nicolae Stoicescu (Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României), sunt discutate diversele feluri de a măsura moșiile: ziua de arătură, ziua de coasă, după cantitatea de grăunțe semănate sau recoltate, cât aruncă omul cu toporul, bățul sau măciuca, cât trage omul cu săgeata sau cu pușca. Din punct de vedere lingvistic, ele nu reprezintă un interes deosebit. Semnificativ este doar faptul că termenul pământ, care provine din lat. *pavimentum* „pavaj, mozaic”, a ajuns să însemne „unitate de măsură pentru suprafețe de teren (agricol)”. Mărimea sa a variat în timp și spațiu, fiind folosită mai ales în Moldova: au cumpărat vad de moară și trei pământuri la sat în frunte de la Căpotești până la hotarul Milcovului (1626).

Reamintesc că evoluția semantică, specific românească, a lui *pavimentum* de la „pavaj, mozaic” la „pământ”, a fost explicată de V. Pârvan prin faptul că populația orășenească a fost obligată, în urma distrugerii vieții urbane, să trăiască în așezări neamenajate după modelul roman și a aplicat terminologia orășenească la aceste așezări rustice. Din cauză că lat. *pavimentum* a căpătat sensul de „pământ” în română, lat. *terra* care înseamnă „pământ” și-a restrâns sensul la cel de „țară” (în aromână și meglenoromână, *teră* înseamnă atât „țară”, cât și „pământ, argilă”).

Dintre măsurile de suprafață propriu-zise, mă opresc, pentru a arăta originea lor, la iugăr, holdă, pogon, falce. Aduag și câteva mai speciale.

MĂSURI DE SUPRAFAȚĂ

Academician MARIUS SALA

Iugăr, cuvânt ce desemnează o veche măsură de suprafață agrară, egală cu 0,5775 ha, folosită în Transilvania, este un împrumut din lexicul administrației medievale: lat. *jugerum* (derivat, în latina clasică, de la *jugum* „jug”). Inițial, în latină denumea o unitate de măsură care corespundea suprafeței arate într-o zi cu o pereche de boi puși la jug.

Sinonimul lui iugăr era *holda*,

termen folosit tot în Transilvania, împrumutat din magh. *hold* „iugăr” (etimologia dată de N. Stoicescu, germ. *Holdes* „păzitor”, nu poate fi reținută).

Holdă are și sensul de „câmp cultivat”, având pentru acest sens sinonimele *lan* și *lanț* din slavă, *tarla* din turcă, *sfoară* tot din slavă, *funie* și *curea*

din latină, ultimele fiind evoluții semantice pe terenul limbii române. Termenul *hliză*, din Moldova, are origine necunoscută.

Pogonul era principala unitate de măsurat suprafețele din Țara Românească, mai

**Sfinții Macabei,
cei șapte frați jertfiți pentru
credința creștină**

A fost odată ca niciodată MACABEII ȘI OBREJENIILE

Dr. GEORGETA ROȘU

Prima săptămână a lunii august este considerată de imaginarul rural ca fiind „hotarul verii“. Dacă până la această dată toate plantele au crescut și au făcut flori și roade, de acum înainte acestea vor începe să dea înapoi. Se spune chiar că frunzele copacilor din păduri și verdeța câmpurilor încep să „se obrejească“, adică să-și schimbe înfățișarea...

Săptămâna este marcată de două sărbători foarte importante pentru credincioșii ortodocși: 1 august, zi în care sunt pomeniți Sfinții Macabei, cei șapte frați care s-au jertfit pentru credința creștină, și 6 august, sărbătoarea Obrejenilor sau schimbarea la față a Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Se spune că în această zi Dumnezeu a grăit ucenicilor lui Iisus, spunându-le: „Acesta este Fiul Meu cel Iubit... pe Acesta să-L ascultați!“ Sfinții Macabei erau șapte frați. Pentru că nu au vrut să renunțe la credința lor, au murit în chinuri, fiind trași pe roată și înțepați cu săgeți înroșite în foc.

Și-au găsit sfârșitul împreună cu preotul Eleazar, din Ierusalim, arși în foc din porunca regelui Antioh al IV-lea Epifanes, regele Siriei. Legende spun că de față la toate chinurile la care au fost supuși a fost chiar mama lor. Îndurerată peste măsură de moartea fiilor, s-a aruncat și ea în focul în care-i fuseseră azvârliți cei șapte fii.

Sărbătoarea este foarte importantă pentru protejarea roadelor livezilor și ale grădinilor de zarzavat. De aceea, în dimineața acestei zile, se fac slujbe și se sfințește apa pentru a fi stropite grădinile și câmpul, în scopul alungării insectelor și viermilor care ar fi putut strica pomii, legumele și holdele. Cei ce „țin“ această sărbătoare o fac mai ales pentru a le fi feriți copiii de boli și de accidente.

De asemenea, femeile nu se atingeau de câneapă în această zi, nu o torceau, nu o țeseau, pentru că exista credința că ar fi fost cuprinse de friguri sau ar fi putut să primească lovituri cauzatoare de moarte.

Gospodarii care creșteau vite respectau cu strictețe sărbătoarea Macabeilor, căreia i se mai spunea

și ziua Ursului, pentru că altfel ursul ar fi putut să le producă pagube mari printre animale. Pentru a-l îmbuna, se arunca în dimineața acestei sărbători o bucată de carne, rostind „na, ursule!“

Tot în această zi se umbla la stupi pentru a se scoate miecra. De aceea, sărbătorii i se mai spune și Macaveiul stupilor.

În 6 august, de Obrejenie, se culegeau diferite plante de leac. Femeile duc la biserică fructe (mai ales struguri), pentru a fi slujite și, în felul acesta, primesc și dezlegare să fie consumate respectivele fructe, după ce se dau mai întâi de pomană pentru sufletele celor aflați în lumea de dincolo și se îngrijesc să pună la păstrare în casă o ramură cu șapte prune și una cu alune, pentru că protejează familia de boli.

După unii, în această zi berzele se pregătesc de plecare, iar șopârlele și șerpii intră în pământ. (Care n-au intrat în pământ trebuiau omorâte pentru că se puteau transforma în zmei.) De asemenea, după această dată, e bine ca oamenii să nu se mai scalde în râuri sau bălți, pentru că „cerbul a spurcat apa urinând în ea“. Și, se mai spunea, în această zi trebuie să ai mare grijă să nu te cerți cu cei din jurul tău, pentru că vei avea parte tot anul de ceartă și musai trebuie să te împaci cu cei cu care ai fost certat. Fetele nu se vor spăla pe cap în această zi, pentru că nu le va mai crește părul. ■

**Livezile și grădinile
celor credincioși sunt protejate**

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Propaganda catolică era o realitate în România la sfârșitul secolului al XIX-lea. F.J. Peladan (1858-1918) a fost unul dintre promotorii ei mai speciali. Literat cu aplecare spre științele oculte, numindu-se pe sine sâr, întemeiază la Paris Salon de la Rose Croix de factură estetică. Scriitor exaltat, i se datorează seria de 19 romane (elocve, cum singur le-a botezat), apărute sub titlul generic *Décadence* latine. După o conferință ținută la Ateneul Român din București, primește scrisoarea pe care o publicăm mai jos a Adinei Gr. Olănescu. Era nepoata de soră a lui Gh.Gr. Cantacuzino (1837-1913, șeful Partidului Conservator între 1899-1907, ministru și prim-ministru 1899-1900, 1904-1907; datorită uriașei sale averi a fost poreclit Nababul) și își petrecuse mai multe vacanțe în Franța, la mătușa ei Marie de Castillon de St. Victor (altă soră a Nababului).

F.J. Peladan (1858-1918)

Fratele Adinei, Mihai Ghica, colonel, atașat militar al țării la Bruxelles, apoi o vreme director al Poștelor, a avut patru fete. Dintre ele, Mihăița, căsătorită Catargi, ziaristă, acuzată de spionaj, după mai mulți ani de închisoare comunistă, trece la catolicism. Vărul ei, Raymond de Castillon, îi răspunde la o scrisoare transmisă de fiul acesteia, Mihail A. Catargi, funcționar la Amba-

sada Elveției din București, aflat în vizită la Paris. Călugărul ieșuit se înșală în privința statutului civil al destinatarei. Mihăița Ghica era soția lui Alexis Catargi (nu flica, cum reiese din scrisoare), consilier de ambasadă la Londra și Paris între 1913 și 1921 și un cunoscut compozitor de operă. Cu ea s-a întâlnit în 1913.

Prima scrisoare provine de la Biblioteca Națională, fondul St. Georges, a doua din arhiva Filitti (Mihăița Catargi fiind sora mamei lui Manole Filitti). Ambele piese au fost traduse de noi din limba franceză.

Adina Olănescu
către Sâr Peladan

3/15 februarie 1898

Domnia voastră, care socotiți că un popor nu trebuie să monopolizeze o religie, de ce ați vrea să încătușați rasa latină în religia catolică? Dacă ați fi cel puțin personal convins că într-adevăr papa este suveranul pontif infailibil care vrea să fie, pretenția voastră ar fi îndreptățită; dar împărtășiți atât de puțin acest sentiment, încât

stabiliți niște reguli fără de care Roma se prăbușește.

Ex.: „Papa nu va fi italian!“ Dar este și va mai fi mult timp de aici înainte. Așadar, Roma e departe de idealul religios pe care dv. înșivă îl considerați de neînlocuit spre a fi îndrumător de suflete.

Pe de altă parte, de ce numiți grecească religia ortodoxă? E un termen folosit doar în Occident, în opoziție cu biserica romană, dar care nu se aude niciodată în Orient.

Întrebați un rus, un sârb, un român, un grec chiar, de ce religie e? Vă va răspunde că e creștin. Vreți să faceți aceeași experiență în Occident? Răspunsul va fi: romano-catolic. Așadar, termenul nostru popular pentru a ne defini confesiunea e mai universal, are o accepție mai largă, iar din punct de vedere al fraternizării neamurilor pe tărâm religios, îndrăznesc să spun că noi suntem mai aproape de spiritul creștin decât biserica latină. Cât privește acțiunea

puțin folosită în Moldova, unde măsura obișnuită era *falcea*. Este un împrumut din sl. *pogonmu* (derivat de la verbul *pogoniti* „a mâna boii”) și însemna la început „întindere pe care o aveau doi boi într-o zi”, deci era egal cu o zi de arătură, ca și *iugărul*. Același procedeu l-au folosit și latinii (*jugerum*) și spaniolii (*arada* de la *arar* „a ara”, *yugada* de la *yugo* „jug”, *yunta* de la *juntar* „a lega boii”).

Falce este un termen care a circulat în Moldova. Este moștenit din lat. *falx*, -cem „seceră, coasă”, prezent în toate limbile romane. Schimbarea semantică de la „seceră” la „falcă”, care apare numai în română, se explică prin forma asemănătoare a mandibulei. Sensul de „pogon” s-a dezvoltat din cel de „cât poate seceră un om într-o zi”. Același lucru s-a petrecut și în latina medievală, unde *falcata* înseamnă același lucru. De precizat că, până în secolul al XVII-lea, *falcea* a fost utilizată numai la măsuratul viilor.

Ciosvârtă are sensul (învechit) de „a patra parte, sfert dintr-o măsură de capacitate sau dintr-un pogon”: *iar cincisprezece pog[oaane] și o ciosvârtă în deal* (1817). Și-a specializat sensul de la „sfert dintr-un animal tăiat” la „parte, bucată de carne, halcă”, cel mai cunoscut astăzi. Are multe variante: *cesvârtă*, *ciozvârtă*, *cizvârtă*, *ciovârtă*,

Lingvistul Sextil Pușcariu
(1877-1948)

cesvârte, *cesfârtie*, toate cu sensul de „halcă”. La origine este cuvântul slav *cetvrmutmu* „sfert”, probabil cu o variantă neatestată *cestvrmutmu* (presupusă de S. Pușcariu), rezultată din contaminarea cu alt cuvânt slav, *cestmu* „parte”.

Ciric „sfert, parte, bucată” se folosește atât pentru „sfert de pogon, de stânen”, cât și pentru „sfert de miel, vacă” (sinonim cu *ciosvârtă*). Cuvântul este un împrumut din turcă (*çerek* „sfert”). Nu este exclus să fi ajuns la noi prin filieră bulgară sau prin filieră sârbă (în Banat, după Dicționarul Academiei). A fost folosit mai ales în Țara Românească.

Cinzeacă este un cuvânt format pe terenul limbii române, un singular creat de la *cin(c)zeci*, care a fost considerat plural. Este glosat prin „măsură în vechiul sistem cu

ocaua, înainte de introducerea sistemului zecimal actual”. Este un termen învechit; valoarea a opta parte dintr-o oca. Prin extensie, în Banat și Vâlcea înseamnă „întindere de pământ de 200 de stâneni pătrați (1/s dintr-un iugăr) de pământ”. Sinonim al lui *cinzeacă* este *ciocanul*, care reprezenta a opta parte dintr-un pogon (sensul acesta al lui *ciocan* nu este înregistrat în Dicționarul Academiei).

Dram era o măsură de suprafață folosită, la mijlocul secolului al XIX-lea, în Oltenia; reprezenta a 400-a parte dintr-un pogon sau delniță. Cuvântul *dram* (*drahmă*) se folosea și ca unitate de măsură a greutatei sau a capacității și avea sensul de „greutate minimă, în general; fărâma”. Este împrumutat din neogreacă *drami* (provenit din v. gr. *drakhma*), de unde și arabul *darham*, numele unei monede de argint. Din arabă a ajuns în spaniolă (*adarme*), în catalană (*daram*) și în dialectul calabrez (*dramma* „un strop, un pic”).

Firta „măsură de suprafață egală cu un sfert de pogon” era folosită, mai ales, în Moldova (și cu formele *hirtă*, *fârtai* sau *fertal*). *Firtă* provine din germanul *Viertel* „sfert” (vezi, mai sus, *ciosvârtă*). La aceeași sursă germană duc, indirect, *fârtai* și *firtal*, probabil prin intermediul maghiarului *fertaly*. Forma *ferdală*, cu același sens, a ajuns în Transilvania din săsescul *fyrdel*. ■

la discuția unde ați invitat
aseară doamnele române, cele
câteva reflecții pe care apelul
dv. mă îndreptățește să vi le
înmânez.

Adina Grigore Olănescu

*Raymond de Castillon către
Mihăița Catargi*

Paris, 10 nov. 1969

Dragă verișoară,

Ce încântătoare surpriză
mi-a făcut scrisoarea dumi-
tale, ajunsă la mine cu mare
întârziere. M-a emoționat
adânc. Da, sunt fiul lui Jean și
al Yvonnei de Salverte. Îmi
aduc vag aminte că prin 1913
am fost dus odată în vizită
la Paris, la mătușa Catargi,
mama dumitale. Erai acolo?

Îți admir franceza excelentă
și mă bucur să știu că învățarea
limbii noastre se dezvoltă în
România prin guvernării
voștri.

Prospețimea amintirilor pe
care le-ai păstrat despre La
Grève e uimitoare. Ai mai
recunoaște castelul cu mobi-
lierul lui modern, iluminat
electric, încălzire centrală,
telefon, radio, televizor și au-
tomobil? Frumoșii copaci din
pădure, prea bătrâni, au fost
din păcate tăiați.

La ferma de la Launay a
fost sădită o livadă
uriașă de meri de cultură,
potrivit celor mai moderne
metode. Personalul a fost
reduc la o bucătăreasă și o
slujnică. Bunul meu frate
Henri a fost chemat la Cer în
1966. Fratele meu cel mic,
Claude, locuiește împreună cu
soția la Nogent-le-Retrou, la
15 km de La Grève. I-am
trimis scrisoarea dumitale.
Fiul lor, Gérard, singurul

vlăstar al familiei, e pentru trei
ani profesor de filosofie la
Universitatea din Phnom
Penh, în Cambodgia. Dragul
meu unchi George, ieșuit ca și
mine, s-a prăpădit. Fotografia
pe care ai avut bunătatea să
mi-o trimiți, pentru care îți
mulțumesc din suflet, e chiar
a lui și i-am trimis-o fratelui
meu Claude ca s-o pună în
hârtiile de familie. Mătușa
mea Maria, călugăriță, s-a
stins întru Domnul anul trecut.

Fiul dumitale Mihai a venit
să mă vadă la Paris în sep-
tembrie 1967 și anul acesta în
aceeași lună. L-am găsit în-
cântător și foarte inteligent.
Am fost bucuros să-l cunosc.

Slavă Domnului că te-ai
făcut catolică! De câțiva ani,
bisericele catolică și ortodoxă
au realizat, de o parte și de
alta, pași însemnați una către
alta. Mișcarea ecumenică va
ajunge, mai devreme sau mai
târziu, la reunire, după secole
întregi de neînțelegeri și duș-
mănie. Aici, la Paris, la Uni-
versitatea de teologie catolică,
prezentarea credinței ortodoxe
e făcută de teologi ortodocși
ruși. Sfântul părinte Vladimir
Ghyka, pe care am avut marea
cinste să-l cunosc, aproape că
realizase unirea bisericii
române, înainte de marea

răsturnare. Moartea lui, a cărei
relatare am primit-o, a fost cea
a unui sfânt.

Biserica unită (pe care
noi o numim biserica
catolică de rit oriental), spre
deosebire de ceea ce se pare
că aveți în vedere, oficiază
liturgia nu în latinește, ci în
românește. Am relații frățești
cu preoții catolici români de
la Paris. Să ne păstrăm în-
crederea în Dumnezeu și în
Sfântul Părinte ca să depășim
criza de azi a bisericii, care e
mult exagerată de ziaristi
lacomi de senzațional. Slavă
Domnului, nu se vorbește de
sfînți și de preoți de ispravă,
care sunt încă în număr foarte
mare. Papa nu e dispus să
renunțe la celibatul preoților
pentru biserica latină. Dar
acesta nu e un motiv ca să nu
fie hirotonisiți preoți, dacă
sunt merituosi, bărbați căsă-
toriți. Autoritatea Papei nu e
realmente contestată de ca-
tolici. Conciliul însă a reve-
nit la tradiția veche a cole-
gialității (conducerea bisericii
de către Papă în unire cu
episcopii bisericilor locale),
ceea ce ne apropie o dată mai
mult de biserica ortodoxă, care
a păstrat în această privință
tradiția.

Îl rog pe Domnul să vă
binecuvânteze și mă voi ruga
de aici înainte Mântuitorului
pentru dumneata și fiul
dumitale Mihai, ca și pentru
România, unde de multă
vreme doresc nespuse de mult
să merg, dar călătoria e așa de
scumpă, încât nu îndrăznesc
s-o cer superiorilor mei.

Cu afecțiune,
vărul dumitale Raymond,
părinte de Castillon
42, rue de Grenelle
Paris 7^e ■

religiei ortodoxe asupra sufletelor, dv. o judecați doar sub aspectul credinței practice.

Pe această temă aș putea vorbi îndelung despre influența liceelor pariziene și a instituțiilor franceze asupra generației actuale și a celei precedente. Dar, ca să-i judecăm pe creștinii ortodocși, poate că n-ar trebui să ne mărginim la România.

Ar trebui studiați măcar rușii, cu credința lor aprinsă și cucernicia lor înflăcărată. Chiar în România, ar fi de ajuns să nu ne oprim la pătura suprapusă, prea impregnată de civilizația franceză, voltairiană și antireligioasă, ci să coborâm până la sufletul poporului însuși. Îl veți găsi, nu mă îndoiesc, mai pătruns de adevăratul creștinism decât sufletul popoarelor romano-catolice. După opt ani la rând trăiți în Franța, cu lungi popasuri la țară, petrecute la rude franceze, am fost izbită, în ce mă privește, revenind în România, de această deosebire radicală. Una dintre primele imagini ce mi-a fost dat să văd a fost trecerea unui convoi de condamnați la ocnă – munca forțată de la noi. Apropierea lui fusese anunțată și femeile ieșeau în pragul caselor cu de-ale mâncării, cu pâine, cu apă. Toate au fost împărțite cu desăvârșită bunătate. Nu s-a rostit nicio vorbă de dispreț, n-am văzut nicio privire dușmănoasă pe acele chipuri. Vă

întreb, domnule, dacă în Franța un ocaș eliberat s-ar putea întoarce să locuiască în satul lui fără să devină subiect de oprobriu și de oroare. La noi se întâmplă cu totul altfel. E un nenorocit care și-a plătit datoria, nimeni nu se crede îndreptățit să-l umilească și grija gingașă a țăranilor noștri îl scutește chiar de curiozitatea nedorită. Dovada că această cuprinzătoare și frățescă bunătate se datorează religiei, o aflui în împrejurarea că ea se regăsește în toate țările ortodoxe, o confirm, după scriitorii ruși, cu Tolstoi în frunte, și după geniul întristat al lui Victor Hugo, că lucrurile nu stau la fel în Franța. Pentru a-l readuce pe om la umanitate, Victor Hugo se revoltă contra epocii sale și, desigur, face apel la cler, dar Tolstoi, în ce-l privește, se adresează țăranului, convins că îl găsește pătruns de adevăratul spirit creștinesc, milos față de nefericiți și neluând virtutea în brațe ca să-l zdrobească pe păcătos.

Dacă biserica orientală n-a mai strălucit cu adevărat din vremea lui Ioan

Gură de Aur, Vasile sau Grigore, cauza trebuie căutată în luptele aprige pe care popoarele de sub ascultarea ei au trebuit să le poarte ca să-și apere existența și credința, în vreme ce Occidentul se dezvoltă în deplină siguranță. Dar această biserică a știut, cu toate acestea, să-și îndeplinească în liniște misiunea ei umilă și excepțională, pentru că a răspândit și a făcut să pătrundă în sufletele credincioșilor săi doctrina curată a lui Christos, în adevăratul ei spirit de bunătate, de fraternitate și de caritate neostentativă. Domnule, cine susține asistența publică în țara noastră? Veți afla că donațiile extraordinare făcute de numeroase familii vechi de-ale noastre au dotat din belșug acest capitol al bugetului național. Întrați într-un spital: veți vedea că bolnavii sunt îngrijiți gratuit și primiți fără deosebire de rasă ori de credință și vă veți convinge, sper, că dacă la această oră românii le lipsește cucernicia, ei se aseamănă totuși atât cu popoarele cele mai pioase, cât și cu cele mai

cultivate din punct de vedere cu adevărat creștin. De aceea, dacă îi iubiți, urați-le să rămână legați de credințele lor moștenite și să fie vrednici de străbunii lor, căci mi se pare că un popor, ca și simplul individ, n-are nimic de câștigat dacă își reneagă credința și strămoșii.

Iată, domnule, neputând lua parte

Mihăița Catargi

HOLOCAUST ÎN BASARABIA ȘI BUCOVINA

Prof. WOLFGANG BENZ,
Director al Centrului de Cercetare a Antisemitismului,
Universitatea Tehnică din Berlin

Exterminarea evreilor în România s-a deosebit esențial de Holocaustul din alte teritorii. Această țară, aliată cu Germania hitleristă și condusă de dictatorul Antonescu, a lăsat neatinsă evreii de naționalitate română din Vechiul Regat, dar a exilat și a ucis fără milă evreii din noile teritorii ale țării, Bucovina și Basarabia. De aici a apărut legenda conform căreia nu ar fi existat niciun fel de genocid pe pământ românesc.

Prigoana evreilor în cele două provincii, Bucovina și Basarabia, era în contrast cu politica față de evreii de la București. În ciuda reprezentanților germani – în primul rând, trimisul german Manfred von Killinger, apoi omul de încredere al lui Eichmann care, din aprilie 1941, se afla la București și era „consilier pentru chestiuni evreiești”, comandantul SS Gustav Richter –, guvernul Antonescu s-a opus insistenței germane de a extrăda evreii români pentru deportări și exterminare. Prin „evreii români” însă, regimul Antonescu înțelegea doar evreii care locuiau în vechile teritorii românești. Făcând abstracție de discriminarea legislativă, comunitatea evreiască din Vechiul Regat, în pofida unui antisemitism vehement, a fost în mare parte cruțată de Holocaust.

Unul dintre motive ar fi oportunismul aliatului lui Hitler, guvernul român

nedorind să fie cu mâinile pătate în fața lumii, în caz de schimbare a cursului războiului. În balansarea complicată a guvernării mareșalului Antonescu în ceea ce privește politica externă și cea internă, rivalitatea cu Ungaria și grija față de revendicările terito-

riale ale acestora erau un factor esențial în politica externă.

La 22 iunie 1941, din ordinul mareșalului Antonescu România a intrat în războiul împotriva Uniunii Sovietice de partea germanilor (*Magazin istoric*, nr. 6/1997, 6/2001). Scopul românilor era de a recuceri provinciile pierdute, Basarabia și Bucovina. Dușmanii principali erau evreii, ei fiind, în viziunea germană, obiective ale ideologiei rasiste ce trebuia nimicite, iar din perspectivă românească ei erau trădători, despre care se spunea că ar fi pactizat cu sovieticii. Reproșul public cum că evreii ar fi dorit apariția sovietelor în Basarabia și Bucovina de Nord, că ei ar fi spionat în interesul acestora și că în anul stăpânirii sovietice 1940/1941 ar fi participat la bolșevizarea țării servea drept pretext pentru a transforma antisemitismul latent în acțiuni prin care s-ar fi articulat

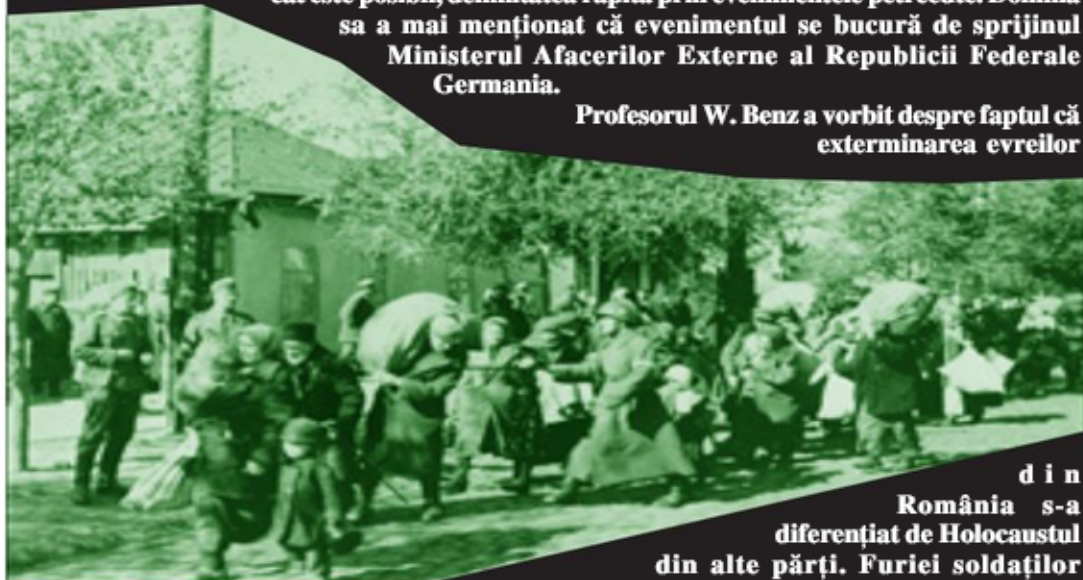
Imagine din timpul pogromului de la Iași, iunie 1941

Vineri, 14 mai 2010, a avut loc la Facultatea de Istorie a Universității București masa rotundă cu tema Holocaustul la periferie. Persecutarea și nimicirea evreilor în România și Transnistria în 1940-1944, prilejuită de lansarea volumului cu același titlu, coordonat de Wolfgang Benz și Brigitte Mihok. La discuție au fost invitați și au participat profesorul Wolfgang Benz, istoric, director al Centrului de Cercetare a Antisemitismului, Universitatea Tehnică din Berlin, dr. Mihail E. Ionescu, directorul general al I.N.S.H.R. „Elie Wiesel”, prof.dr. Gheorghe Vlad Nistor, decanul Facultății de Istorie a Universității București, și Holger Scherf, reprezentant permanent al ambasadurii R.F.G. în România.

Deși tema discuției a fost deosebit de interesantă, prezența a fost modestă, semn că astfel de evenimente din istoria contemporană a României stârnesc încă o anumită reticență în cunoașterea și elucidarea cauzelor lor.

În cuvântul său, domnul Holger Scherf a menționat că lucrarea se ocupă de prezentarea contextului istoric și social în care s-au petrecut aici, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, persecuțiile și exterminarea populației evreiești. Discuția despre excesele făcute de statul român în Transnistria nu încearcă să ascundă responsabilitatea Germaniei pentru evenimentele petrecute. Unul dintre meritele acestei cărți este acela de a oferi victimelor, atât cât este posibil, demnitatea răpită prin evenimentele petrecute. Domnia sa a mai menționat că evenimentul se bucură de sprijinul Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Federale Germania.

Profesorul W. Benz a vorbit despre faptul că exterminarea evreilor

Convoi de familii evreiești în drum spre Transnistria

din

România s-a

diferențiat de Holocaustul

din alte părți. Furiei soldaților

români i s-a adăugat și programul de exter-

minare sistematică dus de comandourile SS. Domnia

sa a avut amabilitatea să ne încredințeze, prin intermediul

Ambasadei R.F.G. la București, textul comunicării, pe care o publicăm în continuare.

În după-amiaza aceleiași zile, la librăria Cărturești Verona, a avut loc lansarea cărții Holocaustul la periferie. Persecutarea și nimicirea evreilor în România și Transnistria în 1940-1944, traducere din germană de Cristina Grossu-Chiriac, volum apărut la Editura Cartier din Chișinău.

Lucrarea se bazează pe rezultatele unei conferințe internaționale, organizate la Berlin, la Literaturhaus, în iunie 2008, de Centrul de Cercetare a Antisemitismului. Autorii sunt cercetători renumiți ai Holocaustului, din România, Marea Britanie, S.U.A. și Germania: Wolfgang Benz, Jean Ancel, Dennis Deletant, Brigitte Mihok, Andrej Angrick, Frank Görlich, Mariana Hausleitner, Randolph L. Braham, Hildrun Glass, Viorel Achim, Marius Turda, Anca Aurelia Ciucu, William Totok, Felicia Waldman, Stefan Ihring.

Articolele referitoare la Holocaustul din România tratează diferite aspecte ale prigoanei în Transnistria și reflectă discuția actuală privind responsabilitatea română și germană.

Irina ȚĂRANU

certIFICATE din partea primarului Popovici era însă posibilă și răscumpărarea din ghetou.

Ghetoizarea însemna sfârșitul vieții cetățenești și constituia etapa de trecere spre lagărul de internare și spre deportare în Transnistria. Majoritatea evreilor din Cernăuți – circa 30.000 de oameni – au fost deportați în prima jumătate a lunii noiembrie a anului 1941. Deportarea evreilor din Basarabia începuse mai devreme. Mulți muriseră deja în lagărele de internare din cauza foamei și a maltratărilor, înainte ca transportul propriu-zis să înceapă. Chiar și după pogromurile din vara anului 1941, execuțiile arbitrar din timpul transportului erau la ordinea zilei, responsabili fiind – și nu erau trași la răspundere – supraveghetorii români ca și cei germani, împreună cu ajutoarele lor, miliția ucraineană.

Ororilor acestei expulzări din patrie li se adăugau și brutalitatea echipelor de supraveghere, modul arbitrar și bucuria de a decide asupra vieții și morții, precum și corupția și lăcomia, ceea ce supunea pe evrei suplimentar la alte umilințe, șicane și jefuiri interminabile. Pentru cei care reușiseră să ia cu ei bani, bijuterii sau alte bunuri, mai existau, firește, și șanse de supraviețuire.

Lagărele se deosebeau foarte tare prin caracterul lor, în funcție de administrația română sau germană, mărime, comportamentul populației autohtone față de evreii din ghetou. Scopul politic al guvernării române era să expulzeze evreii cât mai departe în

teritoriile ocupate de germani dincolo de Bug, în „Comisariatul Ucraina” (Reichskommissariat Ukraine). Pentru evreii chinuți de soldații și jandarmii români și miliția ucraineană, de foame și condiții sanitare inimaginabile, aceasta era cea mai severă amenințare.

Realitatea persecuțiilor consta în maltratări și umilințe, deportarea aducând cu sine lipsire de drepturi și exploatarea forței de muncă a evreilor, moartea lor fiind luată în considerare cu plăcere, dacă nu chiar provocată. Târâți din locuințele lor, bătuți în vagoanele căii ferate, fiind zile întregi pe drum, fără a cunoaște destinația, apoi descărcați undeva în apropierea râului Nistru – acesta era destinul evreilor din Basarabia și Bucovina. Un tânăr locotenent român, care scria poezii în timpul liber, conducea escorta unui astfel de convoi. Într-o seară, ajunși la malul râului Nistru, locotenentul lăsa soldații să adune bani de la deportați, ca să-i supravegheze peste noapte,

Gh. Alexianu,
guvernatorul Transnistriei

deoarece convoiul anterior fusese atacat și prădat de țărani în timpul nopții. „În zori de zi am văzut țărani cu plute pe mal și apoi am fost împinși spre plute în grupuri, pentru a fi transportați pe celălalt mal. Dincolo era localitatea Moghiliiov-Podolsk, unde erau cazați sute de deportați din convoaiele din iarnă. În grupul nostru era un fost medic de regiment al armatei române, colonelul Demandt. Pluta în care își găsisese loc grupul nostru era deja plină când ajunse și el. Acesta încercă totuși să se urce pe ea și fu împins cu brutalitate de un soldat. Atunci, el scoase un buletin de identitate pentru a arăta că era colonel al armatei române. Dar soldatul îl luă în râs: «Colonel ești? Ești un jidan spurcat!» și îl împinse în apă”.

In Transnistria, moartea făcea parte din cotidian. Ea nu era întâmpinată cu demnitate. Chiar și față de cele mai apropiate rude nu mai existau emoții, mărturiseste o supraviețuitoare, Paula Israeli: „Dacă mureau părinții sau frații și surorile cuiva, nimeni nu plângea. Nu interesa pe nimeni, toți erau indiferenți. Toți vedeau că ei înșiși nu pot supraviețui. În fiecare zi treceau mașini pe străzi și adunau morții. După aceea au făcut o groapă comună. Pe verișoara mea au aruncat-o pur și simplu în fața casei, unde a început s-o mănânce un câine”.

Nu există cifre exacte privind Holocaustul din România și nici nu pot fi stabilite, din varii motive – de exem-

sentimentele, frustrările naționaliste acumulate, invidia socială. Era constelația clasică prin care antisemitismul se transforma în pogrom.

La 29 iunie 1941, la Iași, 14.000 de evrei au căzut victimă pogromului. Ultima stație a acestei campanii împotriva evreilor a fost Odessa unde, la mijlocul lunii octombrie 1941, au fost și mai multe victime (*Magazin istoric*, nr. 3/1995). Numărul lor este estimat între 25.000 și 30.000. Furiei soldaților și jandarmilor români i se adaugă și exterminarea sistematică executată de detașamentele germane ale morții. Provinciile de est ale României și Ucraina de Sud erau teritorii operative pentru Einsatzgruppe D ale Poliției de Siguranță și ale serviciului SD, ale acelei unități speciale a SS-ului a cărei sarcină consta în exterminarea evreilor rămași în urma înaintării trupelor. La 6 iulie 1941, Einsatzkommando a ajuns la Cernăuți. Asasinatele au durat până la 10 iulie. Trupele de intervenție trimiteau regulat la Berlin rapoarte cu privire la acțiuni reușite, care conțineau, de exemplu, următoarele: „La Cernăuți, din cei 1.200 de evrei reținuți au fost împușcați 682 în colaborare cu poliția română” sau „la Cernăuți și în regiunea de est a Nistrului au fost lichidați 3.106 evrei și 34 de comuniști”.

Fazei pogromurilor i-a urmat faza deportărilor. Intenția românilor era să-i izgo-

Evrei într-un lagăr din Transnistria

nească din Bucovina și din Basarabia pe evreii rămași încă acolo. Făcându-se haz de necazul lor, prin batjocură și maltratări, evreii erau forțați să-și părăsească patria. Destinația marșului morții, care a urmat chinurilor transport pe calea ferată, era teritoriul dintre Nistru și Bug, în Ucraina de Sud, cucerit de trupele române și germane, aflat sub administrație civilă română din 19 august 1941, cu numele de Transnistria.

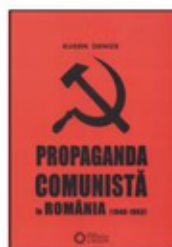
Statulut juridic al regiunii nu era clarificat definitiv, administrația română fiind mai degrabă rudimentară; în frunte se afla un guvernator, Gheorghe Alexianu. Din august 1941 acesta a fost prezent la Tiraspol, iar din octombrie, Odessa a devenit capitala provinciei transnistrene. *De facto*, teritoriul se afla sub administrație militară română. Era vorba doar de un provizorat pe durata războiului. Chiar dacă Bucureștiul o considera drept adjudecată, Transnistria nu era teritoriu supus statului român, ci teritoriu ocupat. Frontiera română era în continuare de-a lungul Nistrului (cu control

de pașapoarte și vamă). Granița de nord a Transnistriei nu era definită clar din punct de vedere juridic, „delimitarea graniței de est și de nord a Transnistriei”, conform Acordului de la Tighina, era de competența Grupului de Armate Germane Sud (*Magazin istoric*, nr. 6, 7/2005).

Administrația română corespundea situației de drept: guvernatorul a numit militari în calitate de prefecți, de regulă de rang superior, urmați de subprefecți, care, la fel ca și primarii, erau din rândurile populației locale (români și ucraineni). Miliția era constituită în mare parte din ucraineni. Ținutul era un fel de colonie, fiind și guvernat în acest fel. În acest ținut au fost înființate circa 175 de ghetouri, lagăre de muncă și aziluri de ședere silită, în care și-au găsit sfârșitul majoritatea evreilor din Bucovina și Basarabia.

După pogromuri, măsurile antievreiești în Bucovina și Basarabia au continuat prin însemnarea cu steaua galbenă (30 iulie 1941). Au urmat retragerea legală *de facto* a cetățeniei și ghetoizarea (în Basarabia, de la începutul lunii iulie, iar în Bucovina, din octombrie). Din 11 octombrie 1941, evreii de la Cernăuți au fost concentrați în cartierul vechi evreiesc. Prin ordonanța guvernatorului civil Calotescu, cartierul a devenit un ghetou, în care au fost siliți să vină și evreii din împrejurimi. Cu ajutorul unor

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Eugen Denize – PRO-PAGANDA COMUNISTĂ ÎN ROMÂNIA (1948-1953)**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, 280 pp

● **Petre Țurlea – CAROL AL II-LEA ȘI CAMARILA REGALĂ**
Editura SemnE, București, 2010, 387 pp + anexe

● **Laurențiu Constantiniu – UNIUNEA SOVIETICĂ ÎNTRE OBSESIA SECURITĂȚII ȘI INSECURITĂȚII** (Cuvânt-înainte de acad. Dinu C. Giurescu)
Editura Corint, București, 2010, 382 pp

● **Wolfgang Benz, Brigitte Mihok – HOLOCAUSTUL LA PERIFERIE. PERSECUTAREA ȘI NIMICIREA EVREILOR ÎN ROMÂNIA ȘI TRANSNISTRIA ÎN 1940-1944**
Editura Cartier, Chișinău, 2010, 383 pp

● **Gheorghe Birău – GORJUL BANCAR**
Editura Oscar Print, București, 2010, 252 pp

● **Gernot Nussbächer, Nicolae Pepene, Bogdan-Florin Popovici, Dan Nanu – JUDEȚUL SIBIU. ISTORIE ȘI IMAGINI DE EPOCĂ**
Editura Suvenir, Brașov, 2007, 218 pp

● **EXPERIENȚE CARCERALE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ, VOL. IV** (volum coordonat de Cosmin Budeancă, sub egida Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc)
Editura Polirom, Iași, 2010, 463 pp

● **Dan Voiculescu – DINASTIA VALORILOR ROMÂNEȘTI**
Editura „Tipografia Intact”, București, 2010, 184 pp

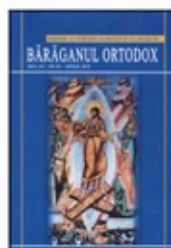
● **Comandor (r) Constantin Iordache, Petre Tămășdan – DIN FILELE UITATE ALE ISTORIEI AVIAȚIEI ROMÂNE**
Editura Artemis, București, 2010, 309 pp

● **Ático Vilas-Boas da Mota – BRASIL E ROMÂNIA: PONTES CULTURAIS**
Thesaurus Editora de Brasília Ltda., 2010, 1.094 pp

● **Stan Stoica – ROMÂNIA DUPĂ 1989. ENCICLOPEDIIE DE ISTORIE**
Editura Meronia, București, 2010, 406 pp

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (Periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor), Anul VIII, nr. 83, aprilie 2010

plu, din cauza lipsei surselor scrise, a caracterului excesiv al multor masacre, a lipsei materialului statistic și a suportului demografic. În Basarabia și Bucovina, în 1941, unitățile române și germane au exterminat între 45.000 și 60.000 de evrei. În 1941, pogromul de la Iași și alte masacre din România au însemnat moartea altor 15.000 de oameni.

In total, 175.000 de evrei de naționalitate ucraineană, inițial locuitori ai teritoriului Transnistria, au fost exterminați de militarii români și germani, în complicitate cu milițiile formate din etnici germani și ucraineni.

Evrei arestați la Iași

Unitățile Selbstschutz („Selbstschutzeinheiten“) ale urmașilor coloniștilor germani („germanii transnistreni“) au distrus 28.000 de vieți omenești. Circa 150.000 de evrei au fost deportați din Basarabia în Transnistria. Numărul victimelor din rândul expulzaților din teritoriile românești se situează între 105.000 și 120.000 de evrei.

Cel mult o treime dintre ei au supraviețuit și au putut reveni în patrie sau emigra, după ce Armata Roșie a intrat iarăși în posesia teritoriului, în martie 1944. Din cei 25.000 de romi expulzați în Transnistria au supraviețuit doar între 6.000 și 11.000 de persoane. După

studii fundamentate, Comisia internațională a istoricilor Holocaustului în România a ajuns, în noiembrie 2004, la concluzia că România poartă responsabilitatea militară și civilă pentru exterminarea a aproximativ 280.000 până la 380.000 de evrei de naționalitate română sau ucraineană. ■

Traducere
din limba germană
de Ruxandra CONEA

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 septembrie 2010, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Când a verificat Alexandre Gustave Eiffel mersul lucrărilor la calea ferată Ploiești-Predeal?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iunie 2010 este:

Seres, „țara producătoare de mătase“

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Aurelia Chirilă**, din Târgu-Mureș.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2011.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București.

Poetul și...

AMINTIRI DESPRE VASILE ALECSANDRI

... conacul său de la Mircești

Despre „Bardul de la Mircești” s-a spus că „se confundă cu istoria neamului, este un simbol al istoriei naționale”. Boier patriot, om politic, clasic al literaturii române, și-a legat activitatea de Revoluția din anul 1848, de

Unirea Principatelor din 1859, de Proclamarea Independenței din anul 1877. Cu multă măiestrie a ilustrat în nemuritoare poezii ca Peneș Curcanul, Sergentul și altele, Războiul de Independență. A depășit cu mult granițele Moldovei natale. Cunoștea perfect limba franceză și a fost de multe ori în Franța, ca reprezentant al intereselor României.

Într-un gest specific doar oamenilor superiori, a recunoscut spre sfârșitul vieții geniul altui moldovean, al lui Mihai Eminescu: „E unul care cântă mai dulce decât mine/Cu-atât mai bine țerii, și lui cu-atât mai bine”.

S-a stins la conacul său de la Mircești, la 22 august 1890. Au trecut de atunci 120 de ani. În 1934, una dintre menajerele sale de la conacul de la Mircești, Elena Onciu, și-a depănat amintirile despre el unui redactor de la jurnalul Viitorul.

GABRIEL CIOTORAN

Am stat în tinerețea mea mulți ani la Mircești. Veneau acolo, iarna și vara, boieri de neam mare, când îl știau pe el acasă. Musafirii nu mai conțineau. Unii plecau, alții veneau și se întindeau mese, mese cum nu se mai pomenesc în zilele noastre. Așa îmi aduc aminte, dintre boierii cei mari care veneau, pe Niculae Pisoski, pe care îl iubea ca pe un frate,

apoi pe Catargi de la Muncel, Lupu Bogdan de la Gâdini, Sturza de la Miclăușani, toți cu cucoanele lor. Alți mari boieri care-l vizitau erau Roșeteștii, Cantacuzineștii, Ghiculeștii”.

Față de prima doamnă a statului național român, soția bunului său prieten, Al.I. Cuza, aflat în exil în Germania, unde a și murit în anul 1873, Alecsandri nutrea

multă dragoste. Iată cum se manifesta atunci când Elena Cuza venea la el în vizită: „Mare bucurie avea când venea să-l viziteze de la Ruginoasa, reședința acestuia. În ziua aceea era Sfântă Sărbătoare la Mircești. Se îmbrăca în ținuta mare și ordona să se puie caii la șaretă și ieșea pentru întâmpinarea sa.

Elena Cuza venea de la Ruginoasa în șareta ei. Parcă

GUSTAR

20

1910. Kaiserul Wilhelm al II-lea inaugurează castelul de la Poznan (Posen, în germană), declarând acest oraș reședință imperială a Casei de Hohenzollern. „Fie ca la vederea acestui edificiu fiecare să-și amintească că el este simbolul interesului patriotic pe care îl port acestei provincii germane, devenită atât de înfloritoare sub sceptrul Casei mele”, afirmă împăratul în toastul de la festivitatea de inaugurare. Ziarele poloneze comentează însă negativ înalta vizită. „Poznanul este și va rămâne o capitală, dar nu capitala unei provincii germane. Poznanul este și va rămâne o reședință poloneză într-o Polonie strivită de viclenia, ipocrizia și brutalitatea prusienă”, scrie publicația *Courier Lwowski*, iar *Dziennik Lydgoski* comentează: „Discursul lui Wilhelm al II-lea nu lasă nicio umbră de îndoială: pentru el a fost important să spună că provincia Poznan este o provincie germană. Dar ea nu este decât o provincie prusacă, ai cărei locuitori sunt în majoritate polonezi”.

21

1929. În ciuda interdicției părinților ei, pictorița mexicană Frida Kahlo se căsătorește cu Diego Rivera, pictor și el, cu 21 de ani mai mare decât ea. Frida și Diego figurează printre cuplurile mitice ale veacului al XX-lea. I-au unit pasiunea comună pentru pictură, dar și o formidabilă poveste de dragoste. El este deja celebru, când tânăra, victimă a unui accident care îi lăsase urme fizice, vine să-i arate pânzele ei, în așteptarea unui răspuns de la o voce autorizată și mult admirată de ea. Diego, care este și comunist, și dizgrațios ca aspect și are și reputația de mare seducător, este atras de franchețea fetei. Cei doi se vor îndrăgosti nebunește unul de celălalt, spre supărarea părinților Friedei, care socotesc cuplul „asocierea dintre o porumbiță și un elefant”.

22

1572. Amiralul Gaspar de Coligny, conte de Châtillon, lider suprem al hughenotilor din 1569, în timpul războaielor religioase franceze, se întoarce pe jos acasă, de la Luvru, pentru a lua cina înconjurat de 12 sau 15 cunoscuți. Când trece prin dreptul casei de Bourbon, de pe strada Autruche, se aude o împușcătură de arcebuzaș, pornită de la fereastra casei unde locuia canonicul Pierre de Villemur. Cum tocmai se apleca pentru a-și încheia încălțărilor, amiralul este lovit la brațul stâng și la indexul mâinii drepte. Fără această mișcare ar fi fost lovit în piept. El are puterea să strige și să indice locul de unde a văzut venind împușcătura. Dar scotocitul caselor din jur nu dă niciun rezultat. Coligny este transportat acasă, apoi sunt anunțați regele, Carol al IX-lea, și regina mamă, Caterina de Medici, care mai încercase o dată să îl ucidă, și amiralul nu va mai trăi decât două zile.

23

1951. Aflat într-un tren care tocmai intră în Veneția, prim-ministrul britanic Winston Churchill, în vârstă de 77 de ani, se apleacă pe fereastra compartimentului pentru a admira orașul, fără să observe stâlpul de beton care se apropia în viteză. Rezultatul poate fi fatal, dar agenții Scotland-Yardului nu sunt degeaba plătiți. Unul dintre detectivi îl trage înapoi în ultimul moment pe imprudentul călător. „La naiba –”, exclamă acesta, recăpătându-și echilibrul. Anthony Eden tocmai a ratat o moștenire grasă, funcția de prim-ministru.”

27

2000. „Am treabă multă: discursurile pentru Premiul «Viziunea» și cu ocazia zilei de 28 octombrie – își notează în jurnal în această zi fostul președinte al Republicii Cehe, Vaclav Havel. Provincialismul și absurditățile despre identitatea de care UE ar vrea să ne deposeze constituie o temă bună pentru cel din 28 octombrie. Aș dezvolta în el ideea că noi suntem singurii care ne putem deposea de identitatea noastră prin degradarea limbajului pe care îl folosim, prin arhitectura oribilă pe care o construim, prin lipsa de respect față de cultură și monumente, prin urbanismul dubios, prin abandonarea meseriilor tradiționale mărunte cu varietatea lor, prin depopularea satelor, ridicarea de noi și noi mamuți ai consumului, fără să creștem productivitatea și eficiența producției [...] Ne transformăm într-o țară banală «globalizată»”.

Turnul Eiffel, realizat după metoda folosită de ing. Gh. Pănculescu la linia de cale ferată Ploiești-Brașov, în 1879

GHEORGHE PĂNCULESCU, UN INGINER INSPIRAT

MIHAIL CEZAR SĂVULESCU

După încheierea luptelor desfășurate de armata română în timpul Războiului de Independență (Magazin istoric, nr. 5/2000; 5/2001; 5/2002), o parte dintre trupe au fost lăsate la vatră și angrenate în opera de dezvoltare economică a României și în special a infrastructurii.

Inginerul Gh. Pănculescu

Printre cei demobilizați s-a aflat și inginerul Gheorghe Pănculescu, din Vălenii de Munte. Acesta s-a angajat la firma „Compagnie des Etablissements Eiffel”, căreia, în perioada anilor 1878-1879, în asociere cu Leon Gouilloux, i s-a concesionat finalizarea construcției căii ferate Ploiești-Predeal.

La conducerea companiei se afla Alexandre Gustave Eiffel (1832-1923), care îl angajează pe Gheorghe Pănculescu, în calitate de inginer. Pentru angajare l-au recomandat pe lângă absolvirea Politehnicii din Zürich, specializarea în calcule de rezistență materialelor, calcule statistice și dimensionări ale construcțiilor metalice și, potrivit unor surse, intervenția poetului și diplomatului Vasile Alecsandri. Faptul că Gh. Pănculescu era din România și cunoștea bine traseul pe care urma să fie construită linia de cale ferată a constituit un argument suplimentar.

În premieră pentru această linie de cale ferată inginerul a adoptat o metodă de montare a căii de rulare care prevedea așezarea șinelor pe traverse în afara terasamentului și fixarea ulterioară a lor pe terasamentul căii ferate. Metoda și-a dovedit eficiența, fapt ce a permis încheierea lucrărilor la 10 iunie 1879 (începute la 1 iulie 1878) și deschiderea circulației trenurilor pe distanța Ploiești-Brașov, la data de 1 decembrie 1879.

Mersul lucrărilor la calea ferată a fost verificat în mai 1879 și de celebrul inginer francez Alexandre Gustave Eiffel, care a luat cunoștință de metoda folosită de inginerul român. Sesizând multiplele avantaje ale metodei, Eiffel a aplicat-o cu succes la montarea celebrului turn care îi poartă numele, devenit o emblemă a Parisului și a Franței. În studiul *Communication sur les travaux de la tour de 300 m* (Comunicare despre

lucrările la turnul de 300 m), publicat la Paris în anul 1889, Eiffel făcea următoarea precizare: „turnul de fier de 9.000.000 kg nu ar fi putut fi înălțat în timp record de doi ani, patru luni și nouă zile, dacă cu zece ani în urmă nu s-ar fi construit calea ferată Ploiești-Predeal.”

Vizita lui Eiffel în România, în luna mai 1879, s-a derulat pe o vreme nefavorabilă, în urma căreia acesta a răcit, fiind invitat pentru tratament și refacere la casa de la Vălenii de Munte a inginerului Gh. Pănculescu, unde a stat zece zile.

Remarcându-se și la alte lucrări ingineresti executate la calea ferată, Gh. Pănculescu a rămas în țară și a fost angajat în corpul de inspectori al Direcției Generale a C.F.R. Dintre realizările sale în domeniu se evidențiază construirea liniei de cale ferată Buda-Slănic Prahova (dată în exploatare la 10 decembrie 1883), modernizarea a 14 trasee feroviare, modernizarea portului Tulcea, proiectarea și executarea lucrărilor de îndiguire de la Sulina.

Nicolae Iorga a cumpărat casa de la Vălenii de Munte a inginerului Gh. Pănculescu și a transformat-o într-una dintre reședințele preferate, ea devenind „statul major” al Universității Populare, pe care a înființat-o în această localitate.

Inginerul Gh. Pănculescu s-a stins din viață în anul 1922.

Sursa unora dintre informațiile cuprinse în acest articol o constituie mărturia nepotului său, Alexandru Pănculescu, din Ploiești, publicată în ziarul *Flamura Prahovei* din 25 septembrie 1971.

Tunelul de la Bușteni, pe linia Ploiești-Predeal

o văd cum cobora din trăsură și cum o conducea respectuos în salon. Lua masa la noi, rămânând până pe înserate. Ziua și-o petrecea cu doamna Alecsandri... Doar seara el bătea discret la ușa lor... Era primită ca o adevărată soție de domnitor! În acele zile, nimeni nu mai era primit la Mircești, în afară de colonelul Pisoski. Uneori, când vremea era frumoasă, plecau împreună într-o plimbare în luncă și admirau nufierii din baltă.

Între Crăciun și Bobotează poetul rămânea la Mircești. Îi plăcea să facă sărbătorile în sat, să stea de vorbă cu sătenii și să se ocupe de nevoile lor. Împărțea daruri

la curte. De sfintele sărbători ale Paștilor, se făcea mare orânduială la curte.

Chelarul Gh. Buciuming pregătea de toate, iar mama Safta făcea cozonaci și pâine bună, cum nu se mai află astăzi... Erau trimise toate acestea și sătenilor, gospodariilor fruntași. În noaptea Învierii, toată lumea era dusă la biserică. La întoarcere masă mare la curte. Erau aprinse cele două candelabre mari din salon, toată ograda era iluminată. A doua zi, la masă, se ciocneau ouă roșii cu lumea din sat.

Vara, când avea mai mulți oaspeți, Alecsandri îi invita după dejun. Ei rămâneau până seara târziu, sub lumina lunii, iar pe unde era mai întuneric, se atârnavu lampadare de toate culorile, care iluminau lunca.

Dacă se întâmpla să fie sărbătoare, veneau flăcăii și

fetele din sat, care petreceau laolaltă cu boierii. Într-o seară, se auzi strigăt care venea de departe, de la rateșul [hanul] «La doi lei». «Săriți, hoții!». Însoțit de câțiva străjeri, o lua călare spre rateș, făcând zarvă mare... De frică, hoții au dispărut, iar el s-a întors la străjeri, care cântau din goarnă, de credeai că vine vreo poteră... Musafirii îl primiră cu bucurie și continuă petrecerea până noaptea târziu.

Mare alai era la curtea de la Mircești în zilele de recrutare. Flăcăii în păr veneau la recrutare și, înainte de a trage sorții, se ducea în mijlocul lor și le vorbea de datoria ostășească, de iubirea de neam, de țară, de rege și de pământ strămoșesc. Toți îl ascultau cu sfințenie. Flăcăii intrau cu figurile voioase, chiuind de bucurie...

„Toate acestea nu mai sunt astăzi“, afirma în încheierea interviului fosta slujnică, ajunsă la o vârstă venerabilă. ■

Doamna Elena Cuza era primită cu mult respect de Paulina și Vasile Alecsandri...

urătorilor. Cucoana Paulina le oferea împreună cu el. Veneau șiruri, șiruri de oameni

... în sufrageria conacului

Adolphe Thiers, cel mirat de opțiunile prințului

Întâmplat nimic și a fost nevoie de insistența omului politic Adolphe Thiers pentru ca regele Ludovic-Filip să consimtă să-l primească la reședința sa de la Saint Cloud, în 1845. Dar, când acesta i-a oferit un permis de liberă trecere, prințul a refuzat pomană, răspunzând că nu va ezita să-l folosească pentru a deschide porțile fortăreței Ham, unde era înțemnițat vărul său, Ludovic-Napoleon, în urma eșecului de la Boulogne-sur-mer. Patru luni mai târziu, prințul era invitat să părăsească teritoriul francez.

Peregrinările au reînceput: Florența, Genova, Londra, Livorno, unde l-a reprezentat pe Ludovic-Napoleon la funeraliile tatălui său, regele Ludovic. Cancelariile erau neliniștite de călătoriile fără sfârșit ale prințului, pe care îl bănuiau că pregătea întoarcerea în Italia a vărului său. În fine, în 1847, familia a obținut o autorizare, neoficială totuși, de a locui la Paris.

Prințul Napoleon s-a impus rapid în societatea pariziană.

Astfel, Emile Ollivier, viitorul ministru al lui Napoleon al III-lea, care l-a întâlnit atunci, nota: „Oamenii se strâneau în jurul nepotului Marelui Om, căruia îi admirau frumusețea înfățișării napoleoniene. Abordându-l, recunoșteai inteligența și demnitatea. L-ai fi remarcat chiar dacă n-ar fi fost prinț

sau un Bonaparte. Numeroși contemporani sunt martorii unei mari forțe de seducție – e adevărat, exercitată doar când voia acest lucru –, a unei prezențe care o amintea pe cea a unchiului său și a unei prestanțe fizice de netăgăduit“.

Guvernul provizoriu, constituit în urma revoluției din 1848, l-a autorizat să locuiască fără restricții în Franța. Declarându-se adept de mult timp al principiilor Revoluției franceze, prințul Napoleon a aderat imediat la această nouă republică și s-a angajat în lupta politică. Alegerea unei adunări însărcinate să elaboreze o nouă Constituție se apropia. Prințul a hotărât să candideze, a făcut campanie în Corsica și a fost ales cu o majoritate impunătoare. La 4 mai 1848 „cetățeanul Napoleon Bonaparte“ a intrat în sala ridicată în grabă în curtea Palatului Bourbon, pentru a primi pe cei 900 de reprezentanți ai poporului francez. El s-a instalat ostentativ în rândurile republicanilor. Avea 26 de ani.

Sângele apă nu se face

În iunie 1848, o revoltă a muncitorilor parizieni trimiși în șomaj prin închiderea Atelierelelor naționale a fost înecată în sânge: mai multe mii de insurgenți uciși în luptă, 1.500 împușcați fără judecată, 25.000 arestați, dintre care 11.000 aruncați în închisoare sau deportați. Prințul Napoleon, de la tribuna Adunării, a condamnat brutalitatea acestei represiuni, organizată de guvernul generalului Cavaignac, și a protestat energic împotriva deportării în masă, fără judecată, a acestor nefericiți insurgenți sau presupuși a fi.

L-a susținut atunci pe vărul său Ludovic-Napoleon, care a profitat în septembrie de alegeri parțiale, pentru a fi desemnat de cinci departamente ca reprezentant al poporului. În același mod, a participat activ la campania electorală a acestuia, care l-a condus la președinția republicii, la 11 decembrie, cu 74% din sufragii exprimate.

Câteva luni mai târziu, ca urmare a dizolvării Adunării Constituante, prințul Napoleon s-a alăturat din nou republicanilor, minoritari în continuare, în extrema stângă a Adunării Legislative. Lui Thiers, care se mira, i-a răspuns: „Rămân aici, domnule, din respect pentru numele pe care îl port, pentru că apăr interesele poporului, pentru că mă opun regalștilor din 1815“. De aceea, la 24 mai 1850, când la tribună același Thiers stigmatiza „josnica mulțime“, prințul l-a apostrofat, pentru a-i aminti că această mulțime josnică își vărsase de curând sângele pentru libertate.

Exclusivitate

PRINTUL NAPOLEON, PRIETENUL LUI GEORGE SAND

Fiu al fratelui mai tânăr al lui Napoleon I, Jérôme, fost rege al Westfaliei, și al Caterinei, prințesă de Würtemberg, prințul Napoleon era al treilea copil al lor după cel mare, care va muri în 1847, și Mathilde, născută cu doi ani înainte. În anul nașterii lui, 1822, Jérôme obține de la instanțele Sfintei Alianțe și Papei permi-

Casa de la Nohant a scriitoarei George Sand

siunea de a se alătura la Roma comunității membrilor familiei Napoleon, exilați după Waterloo și regrupăți acolo, în jurul Doamnei Letiția (Doamna Mamă). Ea locuia într-un palat ce se mai poate vedea și acum, la întretăierea Viei del Corso cu

Piața Venetia din Roma și care are înscris – încă vizibil – numele familiei Bonaparte.

BERNARD HAMON (Paris)

La Roma cel pe care îl vom numi de acum încolo prințul Napoleon și-a cunoscut vărul, Ludovic-Napoleon, fiu al lui Ludovic, cândva rege al Olandei, și al Hortensei de Beauharnais, care venea regulat să-și petreacă iarna în capitala Italiei (*Magazin istoric*, nr. 1/1999, 5/2009). Copilul, atrăgător și răsfățat de toți, semăna uimitor cu unchiul său, împăratul. Primele lui bolboroseli i-au adus diminutivul familiar de Plon-Plon, care i-a rămas pentru toată viața. Inteligent, el se arăta nesupus, „ironic și despot”, cum avea să scrie mai târziu sora lui, prințesa

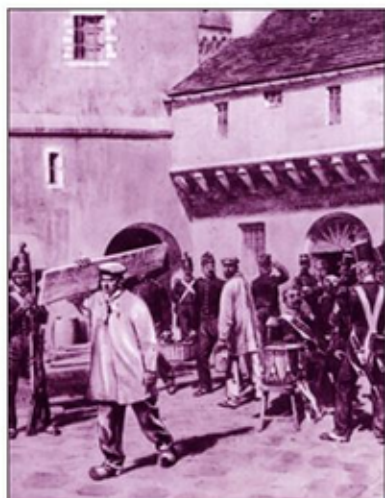
Mathilde. Marea ușurință de a asimila, arătată de-a lungul studiilor, i-a permis să intre la 15 ani la școala militară din Ludwigsburg, aproape de Stuttgart. A absolvit-o trei ani mai târziu, primul în promoția sa, cu gradul de căpitan.

Disparația mamei, în 1835, îl apropiase de Ludovic-Napoleon – viitorul Napoleon al III-lea –, care s-a îngrijit de instruirea lui timp de mai multe luni. Atunci s-au înnodat între ei legături de prietenie, care au rezistat mult timp, cu toate evenimentele care i-au opus uneori în timpul Imperiului (1852-1870). El și-a apărut vărul împotriva

criticilor familiei, cu ocazia celor două tentative de preluare a puterii, în 1836, la Strasbourg, și în 1840, la Boulogne-sur-mer.

Avea frumusețea și prestanța unchiului

Își dorea să vină în Franța, pe care o considera adevărata lui patrie. A sperat că acest lucru se va întâmpla cu ocazia readucerii cenușii lui Napoleon I la Paris (în 1840), moment care – se gândea el – va antrena abrogarea legii exilului ce lovise din 1815 familia imperială. Nu s-a

În fortul de la Ham, închisoare de stat, Napoleon a rămas în exil din 1840 până în 1846, când a evadat

George Sand îi urmărește orice mișcare...

Cu toate acestea, corespondența lasă să se vadă nefericirea unui prinț aflat într-o situație ambiguă, într-un imperiu pe care, desigur, îl acceptă și căruia îi folosește binefacerile, dar pe care nu îl aprobă și, în orice caz, unde nu are decât puține responsabilități, în pofida valorii sale, de care este conștient. Astfel se explică, cel puțin în parte, rezervele sale, pentru că, niciodată, în funcțiile pe care le-a deținut un timp,

fie ca general de divizie în Crimeea și apoi în Italia, fie ca ministru pentru Algeria și colonii, nu se va bucura de gradul de libertate pe care și l-ar fi dorit. Acest individualist a avut ocazia totuși să-și arate valoarea în discursurile sale sau datorită publicității dezbaterilor. El și-a apărut public, cu talent și combativitate, ideile politice, mai ales în Senat. Prietena lui, George Sand, nu va întârzia să-i aplaude călduros fiecare intervenție.

Împărtășeau aceleași idei. Amândoi idealisti, credeau în virtuțile sufragiului universal, ale libertății de opinie, de asociere și în dreptul popoarelor de a dispune de ele însele. Amândoi nu au încetat să denunțe puterea laică a Papei care, mai mult, contraria unitatea italiană, pentru care prințul activa cu încăpățănare. El s-a căsătorit, de altfel, cu prințesa Clotilde, fiica regelui Piemontului Victor Emmanuel al II-lea, unificatorul Italiei. Acest anticlericalism era dublat de un anticatolicism constant, față de o religie aliată

monarhilor și opusă oricărui progres. Amândoi republicani, aveau opinii diferite în privința spiritului unei viitoare republici, la care prințul visa, nostalgic, mai autoritară decât cea dintre 1848 și 1851.

George Sand a rămas extrem de rezervată față de puterea imperială, neparticipând nici la festivitățile de la Compiègne, unde împăratului îi plăcea să-și primească elitele, nici la balurile de la Elysée. După cum nu a acceptat recunoștința, de orice natură ar fi fost ea. Scriitoarea a apelat totuși deseori la prinț în favoarea prietenilor și apropiaților ei. Să ne fie permis deci să ne întrebăm, ținând cont de sprijinul constant al prințului, dacă prietenia ei a fost total dezinteresată. Căderea imperiului, după Sedan, în 1870, ne va aduce răspunsul.

Ea se va bucura într-adevăr de proclamarea Republicii, fără vărsare de sânge, la 4 septembrie, și va susține, un timp, continuarea războiului. Este însă remarcabil să constatăm că între cei doi prieteni corespondența a continuat, în ciuda exilului prințului și rătăcirilor lui între Elveția și Anglia. Ne-au parvenit 16 scrisori, în care comentează evenimentele trecute și prezente, sfârșitul luptelor, începuturile Republicii, Comuna, amenințările din partea pretendenților Orléans și Bourbon. Prietenia rămâne pe primul plan, în ciuda opiniilor deseori divergente, chiar opuse, privind perenitatea noilor instituții, dar și pe Thiers, pe atunci președinte provizoriu al republicii, pe care el îl considera periculos, pe când Sand – necesar. În plus, în fiecare

ezita să facă. Relația lor capătă un caracter filial. Chiar i se întâmplă doamnei Sand să-l asigure că-i vorbește ca unui fiu. De fapt, îi despărțeau 18 ani. Între ei era prietenie, dar și admirație reciprocă. Ea aprecia la el inteligența, curiozitatea și talentul oratoric; el este sedus de geniul ei literar, viziunea asupra politicii și capacitatea de a sesiza complexitatea lumii. A doua zi după o cină cu prințul, Gustave Flaubert se destăinuie prietenei sale: „Am discutat ieri seară mult despre dvs., cu și prințul. Am fost mișcat de respectul și afecțiunea pe care vi le poartă”.

O afecțiune care se răsfrânge și asupra familiei, pentru că prințul îl stima mult pe Manceau, tovarășul prietenei sale – și va fi foarte afectat de boala și dispariția acestuia, în 1865 – ca și pe Maurice, fiul lui George Sand, care se va afla în călătoria făcută în Statele Unite, în 1861, pe iachtlul princiar.

O asemenea atitudine, întărită de criticile repetate la adresa guvernului, nu putea decât să-l jeneze pe vărul său, președintele Franței, Ludovic Napoleon, care l-a îndepărtat din Paris, încredințându-i ambasada Franței la Madrid. Dar prințul a rămas acolo doar pentru scurt timp. Președintele a considerat acest gest ca o demisie și l-a destituit imediat din toate funcțiile.

Răcirea relațiilor dintre cei doi veri a durat câteva luni. Dezacordul manifestat de prinț după lovitură de stat din 2 decembrie 1851, care anunța Imperiul, proclamat exact un an mai târziu, nu a aranjat lucrurile. Dar, chiar dacă

tituie de noua putere se pregăteau să-i judece pe cei 27.000 de opozanți, întemnițați imediat după lovitură de stat. Aflând despre intenția ei de a interveni la cel mai înalt nivel pentru a-și feri prietenii de închisoare și deportare, prințul Napoleon, care își oferise deja sprijinul unor suspecți, ca Victor Hugo și deputatul Demosthène Ollivier, amândoi amenințați cu arestarea, i s-a alăturat scriitoarei.

La 29 ianuarie 1852, ea a fost primită la Elysée. Președintele, refuzând amnistia generală pe care aceasta o implora, a asigurat-o doar că îi oferea posibilitatea de a-i indica persoanele pentru care voia să intervină. Timp de 18 luni, George Sand nu a precupețit nici eforturi, nici timp pentru a obține grațieri și diminuări ale pedepselor, ajutată de prinț, care a intervenit pe lângă prieteni. Ministrul de Interne Jean Gilbert Persigny i-a deschis ușile ministerelor vizate, a pledat pentru cererile ei pe lângă președintele Franței (și văr al prințului Napoleon), căruia ea îi adresase opt scrisori și pe care îl întâlnise de două ori.

Rezultatul, chiar dacă s-a dovedit pozitiv pentru unii dintre prietenii republicani ai celebrei scriitoare, nu a fost la înălțimea ambițiilor acesteia, pentru că unii dintre cei pentru care intervenea ea nu au acceptat ideea de a se purta negocieri cu o putere care îi persecuta. Colaborarea dintre George Sand și prințul Napoleon a dat naștere, între aceste două personaje, atât de diferite prin vârstă și rang, unei prietenii trainice. Cu toată distanța, războaiele, ocupațiile princiare și decăderea Imperiului, cei doi au schimbat peste 306 scrisori, ca între prieteni, dintre care 215 ne-au parvenit. Și dacă adăugăm sutele de întâlniri la Paris și cele trei sejururi petrecute de prinț la domeniul lui Sand de la Nohant, putem avea o idee despre gradul de intimitate care îi unea.

Prințul, care, în general, lasă impresia unui om cu un caracter imprevizibil, cu reacții bruște, câteodată brutale, se prezintă în această corespondență cu totul diferit. Atent, servil, prevenitor, nu încetează să-și încurajeze prietena în a-i cere intervenția pentru rezolvarea unui caz dificil, ceea ce, de altfel, ea nu

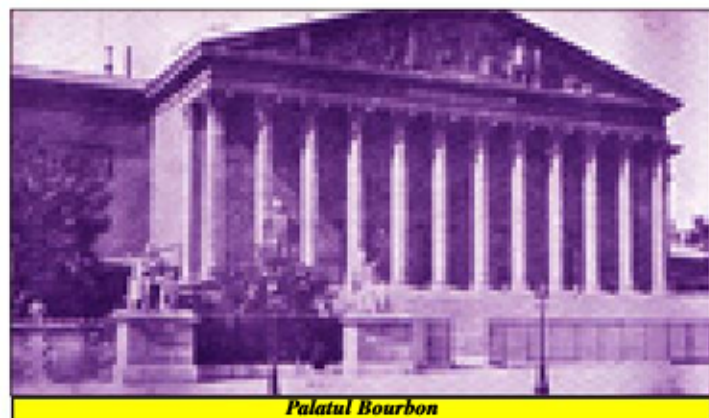

Scriitorul Victor Hugo a fost și el printre suspecți și de aceea a apelat la intervențiile lui George Sand

Napoleon al III-lea (1852-1870) a păstrat mereu o anumită neîncredere față de reacțiile vărului, prietenia lor a rămas nealterată.

● prietenie filială

Imediat după lovitură de stat, scriitoarea George Sand (*Magazin istoric*, nr. 2, 12/2006) a făcut cunoștință cu el, în momentul în care tribunalele excepționale cons-

Palatul Bourbon

1975

James Callaghan

Ștefan Andrei

ROMÂNI LA WHITEHALL

MIHAI RETEGAN

Între altele, diplomația este o problemă de... insistență. Poate nu până acolo încât diplomatul dat afară pe ușă să intre pe geam, dar cam așa ceva. De insistența cu care reprezentantul unei țări își urmărește obiectivul poate depinde – să nu zicem vorbă mare! – succesul unei acțiuni inițiate de factorii decizionali care îi coordonează și lui activitatea. Sigur, manualele de diplomație nu indică nivelul până la care un diplomat poate insista pe lângă „gazdele” sale, lăsându-se aceasta la inspirația celui implicat. El trebuie să sesizeze momentul în care insistența se poate transforma în contrariul celor urmărite, ducându-se astfel pe apa Sâmbetei toate eforturile întreprinse. Se poate întâmpla, desigur, ca insistențele să nu aibă nicio consecință și atunci vorbim despre un eșec, nouă nerămânându-ne decât să-i analizăm cauzele. Dar se poate întâmpla și ca el să trezească interlocutorilor săi un interes mai mult sau mai puțin disimulat, oricum real.

Nu pot să trec peste evenimentele relatate în episodul anterior (*Magazin istoric*, nr. 7/2010) fără să revin asupra mirării pe care diverșii funcționari, mai înalți sau de rang inferior, o resimțeau față de insistența cu care Bucureștii solicitau o întrevedere cu premierul Wilson. Evident că în spatele mirării pe care o manifestau cei de la Foreign and Commonwealth Office (FCO, Ministerul de Externe britanic) sau de la Cabinetul premierului ce se ascundeau în spatele inițialelor cu care-și semnau corespondența inter-sau departamentală se afla

curiozitatea pe care educația primită în colegiile din Oxford și Cambridge cu greu o masca.

Din nou despre nedumerirea britanică

La 10 aprilie 1975, un anume MF îi scria, direct, prim-ministrului câteva rânduri. „Îți reamintești că în martie am fost abordați de către români ca să primești doi emisari ai președintelui Ceaușescu, care mai fuseseră invitați în mai anul trecut. Le-am spus atunci într-un final că nu va fi posibil să primești alți oaspeți cel

puțin până după Paște, din cauza altor angajamente. Tom McNally [baron McNally, consilier politic al secretarului FCO, James Callaghan – M.R.] m-a sunat astăzi să-mi spună că venise pe linie de partid o solicitare presantă din partea românilor, cum că ar trebui să li se permită să-și trimită emisarii care să te viziteze atât pe tine, cât și pe secretarul FCO. Spuneau că nu îți vor răpi decât puțin timp și că au să-ți transmită ceva personal din partea președintelui Ceaușescu. Este dificil să știi exact ce reprezintă toate acestea, dar FCO crede că dată

scrisoare, ea a încercat să-l împiedice pe prinț să întreprindă împreună cu vărul său, fostul împărat, exilat aproape de Londra, o acțiune de recucerire, care ar fi compromis șansele unei republici foarte fragile, în care ea voia să creadă.

... și iartă

Sand nu a putut totuși să-l împiedice să încerce o revenire politică, chiar dacă se situa într-un cadru legal. Ales în Consiliul general din Corsica în 1871, Napoleon a trebuit să demisioneze, din cauza atitudinii ostile a lui Louis Adolphe Thiers (președinte al Republicii din august 1871 până în mai

La moartea lui Napoleon al III-lea, în 8 ianuarie 1873, temerile lui George Sand pentru o eventuală lovitură de stat din partea familiei Bonaparte au devenit mai vii. Ea a propus ziarului *Le Temps* un articol intitulat *Pretendenții*, care, în afara unui portret al prințului, explica rațiunile opoziției sale față de candidatura prinților, indiferent că erau Bourbon sau Orléans. Acest document a suscitat o vie opoziție a directorului ziarului, Charles Edmond, care, făcând apel la bârfele împrăștiate în tot imperiul în privința prințului Napoleon, i-a cerut să nu-i pună ziarul în dificultate. George Sand, tulburată, a retras articolul. Dar și-a păstrat prietenia pentru el. La alegerile legislative din 20 februarie 1876, prințul Napoleon a fost ales deputat și a votat cu republicanii. De această dată, Sand nu a reacționat.

Anunțat de Maurice Sand despre decesul mamei sale, în 1876, prințul s-a înclinat în fața voinței familiei, care decisese funeralii religioase, și

și-a însoțit prietena la biserică, apoi la cimitirul din Nohant. În a Treia Republică (1870-1940), el a urmat o carieră politică presărată cu alegeri și eșecuri. Campion inflexibil al unui bonapartism de stânga, a intrat în conflict cu fiul lui, prințul Victor, care căuta atunci o alianță cu monarhiștii. Exilat în mai 1883 de guvernul Freycinet, după ce fusese înmormântat pentru că lansase, afișându-l public, un apel care reclama o mai mare participare a poporului la guvernarea republicii („Tot ce se face fără popor este nelegal” – a concluzionat el), s-a retras în casa lui din Prangins, în Elveția, petrecându-și lunile de iarnă la Roma. Acolo a fost doborât de o pneumonie, la 17 martie 1891.

Să cităm, ca o dovadă a acestei frumoase prietenii, ceea ce îi scria George Sand la 4 februarie 1871: „gândul meu se îndreaptă fără încetare către această valoare necunoscută, către această forță frântă care sunteți”. ■

În românește de
Victor ANGHELESCU

Cu vărul său, Napoleon III, prințul Napoleon, republican convins, a avut o relație deschisă, caldă, nu lipsită însă de conflicte trecătoare

1873). Un an mai târziu, împreună cu soția, a încercat o incursiune pe continent, dar Thiers, tot el, a dispus expulzarea imediată a cuplului princiar. Napoleon a trebuit să aștepte demisia acestuia, în mai 1873, pentru a obține autorizarea de a locui pe teritoriul național.

Reședința regelui Ludovic-Filip de la Saint-Cloud, la 1845

Un aparat Britten-Norman Islander, aflat azi la Muzeul Aviației Române

avion civil cu reacție, România și-a exprimat preferințele pentru BAC 1-11, deși se afla în fața unei acerbe competiții a mai multor producători [se purtau deja tratative avansate și cu Germania, dar fuga generalului Pacepa avea să le blocheze *M.R.*; *Magazin istoric*, nr. 10/2007]. Acest avion a fost ales pentru că România dorește să-și dezvolte cooperarea tehnică cu Regatul Unit. Dar au apărut diferite dificultăți care au fost discutate cu producătorul și el speră că vor fi eliminate.

După prezentarea problemelor tehnice, Ion Ioniță „a subliniat că nu a menționat respectivele probleme ca un reproș”. Ministrul român al Apărării îi declarase cele de mai sus omologului său britanic nu în cadrul întrevederii, cum ar fi fost normal, ci în afara ei. O spune însuși Roy Mason: „Nota secretarului: această problemă a fost discutată mai degrabă în afara întâlnirii. Puține detalii au fost adăugate; dar secretarul de Stat i-a scris secretarului de Stat pentru Industrie, informându-l despre îngrijorarea românilor”. Așadar, am putea găsi în această problemă de natură comercială, tehnică, motivul revizuirii atitudinii celor de la FCO față de trimișii Bucureștilor.

Întreaga vizită a demnitarului britanic se desfășurase sub semnul mirărilor de tot felul: față de destăinuirea localității unde se afla uzina ce

construia transportoarele amfibii blindate, ca și numele uzinei; față de faptul că românii nu cer nimic drept compensație pentru problemele tehnice de la BAC 1-11; de faptul că românii nu solicită alte echipamente militare; de faptul că nu discută nimic despre problemele politice curente. Cum i-a mirat și faptul că generalii armatei române, membră a Pactului de la Varșovia, refuză să vorbească rusește atunci când sunt interpelați în această limbă! „Este interesant, se arată în sinteza întocmită de ambasadorul Petersen, în urma vizitei făcute de către secretarul de Stat al Apărării, că generalul Coman și-a confirmat reputația antisovietică refuzând într-o ocazie să vorbească rusește cu soția unui membru al staff-ului

meu, deși se știe că o vorbește fluent”.

Agenda discuțiilor

Neștiind ce intenționează românii să discute, consilierii politici de la FCO și de la Cabinetul premierului i-au pregătit acestuia punctele de vedere pe care trebuia să le susțină în chestiuni...

... comerciale. „Suntem cu deosebire încântați de recenta semnare a contractului pentru achiziționarea a cinci aparate BAC 1-11, ca și a subcontractelor asociate (pentru vânzarea motoarelor Rolls Royce și producerea în România a aparatelor Britten-Norman Islander)”. Deși partea britanică trebuia să-și exprime încrederea în creșterea volumului schimburilor comerciale, premierul urma să adopte o atitudine „defensivă” față de „presiunea” exercitată pentru majorarea cantităților de export către Regatul Unit, în special textile. „Dacă este ridicată [o asemenea problemă], premierul poate că dorește să explice că situația industrială din Regatul Unit nu permite creșterea celor câtorva cote din importurile românești, ce încă mai rămân neacoperite, cote care pro-

Nicolae Ceaușescu, la exerciții și aplicații militare demonstrative cu trageri de luptă în zona Brăila-Galați; primul din dreapta, Ion Coman (Fototeca online a comunismului românesc, cota: 295/1978)

fiind insistența românilor, trebuie să fie ceva în spatele ei. Domnul Callaghan este de acord să-i primească pe cei doi trimiși, domnii Pungan și Andrei, în ziua de joi, 24 aprilie, când se pare că le-ar conveni să se vină [la FCO – M.R.], și au întrebat dacă ai fi pregătit să te vezi cu ei pentru o jumătate de oră cel mult, miercuri 23 aprilie. Ceea ce este convenabil pentru tine și mă întreb dacă ești de acord să-i primești. Dacă îi respingem încă o dată, nu vor face decât să continue să insiste, astfel că Tom McNally și domnul Callaghan speră că poți să-i întâlnești“.

Așadar, pentru britanici Vasile Pungan trecea înaintea lui Ștefan Andrei (firește, pentru că fusese patru ani ambasador în Regatul Unit, iar celălalt era un necunoscut!); pentru primirea lor, Tom McNally fusese supus unor „insistențe puternice“ pe linie de partid, iar premierul Wilson rugat să-și găsească timp să-i primească pentru „cel mult“ o jumătate de oră. În ceea ce privește durata întrevederii pe care Harold Wilson era rugat

Ștefan Andrei (primul din dreapta) și Vasile Pungan (al patrulea), însoțindu-l pe Nicolae Ceaușescu la convorbirile oficiale purtate cu președintele american Jimmy Carter în timpul vizitei făcute în S.U.A., aprilie 1978. Mai apar în fotografie Gheorghe Oprea (al treilea din dreapta) și ambasadorul României la Washington, Nicolae M. Nicolae (Fototeca online a comunismului românesc, cota: 121/1978)

să o acorde trimișilor lui Ceaușescu, toată lumea știa că „o jumătate de oră“ era un eufemism. Pe marginea notei, destinatarul ei scrisese: „De acord.“ Și semnase: „HW“. Rămâne însă necunoscută: cine îl presase pe linie de partid pe consilierul politic al ministrului de Externe, Tom McNally?

Un posibil răspuns...

... la schimbarea de atitudine de la nivelul Foreign Office și al Cabinetului

premierului îl găsim în vizita pe care cu numai câteva zile înainte secretarul de Stat pentru Apărare, Roy Mason, o efectuase la București, între 5 și 9 aprilie 1975. În sinteza pe care Jeffrey Petersen, ambasadorul Majestății Sale la București, a elaborat-o după încheierea vizitei ministrului Apărării, se arată că „scopul acesteia era de a sublinia linia independentă pe care România o are în interiorul Pactului de la Varșovia și de a îmbunătăți climatul [bilateral – M.R.] pentru dezvoltarea contactelor constructive“.

La 6 aprilie, Roy Mason s-a întâlnit cu omologul său, generalul de armată Ion Ioniță, însoțit de unii dintre adjuncții săi. Discuțiile au vizat o paletă destul de largă de probleme, de la dezvoltarea industrială a României (deși nu ar fi fost de competența celor două delegații!; oricum, în memorandumul final elaborat de Cabinetul secretarului de Stat al Apărării, se subliniază că toate detaliile economice vor fi înaintate Cabinetului secretarului de Stat pentru Industrie), la situația internațională și determinările ei, la sistemul militar al României. În cadrul discuțiilor prilejuite de problemele economice, „generalul Ioniță a explicat că fiind ministru al Apărării Naționale, el este responsabil cu aviația civilă. Când a fost să se aleagă un nou

Ion Ioniță, ministrul Apărării Naționale (primul din dreapta); la sosirea delegației militare iugoslave, condusă de Ivan Gosnjak, secretar de Stat pentru Apărarea Națională a R.S.F. Iugoslavia), avea să își încheie cariera politică și militară cu acuzația de participare la un complot pentru înlăturarea lui Nicolae Ceaușescu (Fototeca online a comunismului românesc, cota: 488/1966)

Într-o corespondență cu Departamentul Europa de Est și Uniunea Sovietică, diplomatul britanic scria la 8 iunie că atitudinea României „arată o dată mai mult determinarea ei de a-și asigura maximum de libertate de acțiune în relațiile ei externe, dacă este necesar, îndepărtându-se de Uniunea Sovietică și de vecinii ei ascultători”. Handbury Tenison dorea să explice motivele poziției pe care o adoptase statul român. „Adevărată natură a simpatiiilor românești – scria el – cade undeva între, pe de o parte, speranța lor în schimburi comerciale profitabile cu Israelul, cuplată cu o aproape totală lipsă de interes în lumea arabă, și, pe de altă parte, neîncrederea latentă a tuturor comuniștilor adevărați față de o țară atât de evident dependentă de Vest pentru crearea și viabilitatea ei. Referirea lui Ceaușescu, în cuvântarea adresată Armatei la 31 mai, la sprijinul poporului român acordat «luptei drepte a popoarelor arabe pentru apărarea independenței lor și a dezvoltării lor democratice și sociale» nu este atât de mult antiisraeliană, cât ilustrativă pentru aparenta convingere a conducerii române că toate tulburările din Europa sau Asia pot fi cu siguranță atribuite CIA”.

Câteva zile mai târziu, la 22 iunie, același diplomat nota că în timp ce Gomulka, Tito și restul liderilor blocului sovietic declarau că Israelul, Marea Britanie și Statele Unite sunt vinovate de trecutele, prezentele și viitoarele crize, Ceaușescu declară „ferm că «existența statului Israel este o realitate». Deși Ceaușescu repetă că Israelul trebuie să se retragă din teritoriile ocupate, aceasta vine după referirea la «găsirea unei soluții pentru coexistența pașnică

între arabi și statul evreu», iar tonul remarcilor sale în general este în mod ciudat nedogmatic. Așa cum știi – continuă Handbury Tenison către P.A. Rhodes, de la Departamentul Nord al FCO –, Declarația română după întâlnirea de la Moscova [a liderilor comuniști, din 9 iunie 1967 – M.R.] cere, de asemenea, retragerea trupelor israeliene, dar nu face din aceasta o condiție *sine qua non* a deschiderii negocierilor”. Simplu și clar, ca și istoricii să o înțeleagă...

Potrivit aceluiași surse diplomatice, încăpățânarea românilor, a lui Maurer mai exact, de a nu condamna statul evreu ca agresor (în cadrul aceleiași conferințe de la Moscova), l-a făcut pe Tito să-și piardă răbdarea, ceea ce a generat o anumită răceală în relațiile româno-iugoslave.

O nouă conferință a liderilor comuniști, cu aceeași ordine de zi, a avut loc la Budapesta la ceva mai mult de o lună după precedentă. Au participat Brejnev, Kossighin și ceilalți lideri din țările est-europene, cu excepția României. „Cele mai remarcabile trăsături, îi scria un anume I.J.M. Sutherland

lordului Hood, la 14 iulie 1967, sunt nivelul ridicat al participării și faptul că au considerat necesar să se întâlnească din nou atât de curând după Conferința de la Moscova din 9 iunie. Aceasta evidențiază permanenta îngrijorare a sovieticilor și a est-europenilor față de situația din Orientul Mijlociu”. „Neparticiparea României – notează mai departe Sutherland – nu mai este surprinzătoare și confirmă în ce măsură Bucureștii sunt pregătiți să-și demonstreze independența față de aliații săi. Rușii s-au simțit întrucâtva consolati prin participarea lui Tito, care este o dovadă în plus a credinței sale că niciun efort nu trebuie cruțat pentru a-i sprijini pe arabi (pe Nasser în special), chiar dacă aceasta are ca rezultat o aparentă apropiere de politica sovietică, ce oricum este greu de explicat în termenii statutului de «nealiat» al Iugoslaviei”.

Având aceste date la îndemână, celor ce întocmiseră agenda premierului Wilson pentru întâlnirea cu Ștefan Andrei și Vasile Pungan, din aprilie 1975, le va fi fost ușor să definească politica românească în Orientul Mijlociu ca fiind „independentă de cea a Uniunii Sovietice. Am fost curioși să-l vedem pe președintele Ceaușescu că susține, la 14 aprilie, crearea unui stat palestinian pe Malul de Vest și în Gaza, care va duce treptat la stabilirea «relațiilor adecvate de cooperare» cu Israelul. Au românii vreun indiciu că un stat palestinian în această formă ar fi acceptat de către Israel? Cred ei că palestinienii sunt gata pentru aceasta?”

Nu, nu era o întrebare retorică, iar răspunsul a venit peste vreo trei decenii. ■

(Va urma)

Premierul britanic Harold Wilson

tejează un nucleu restrâns de ramuri industriale deosebit de sensibile“.

De asemenea, „în conformitate cu obligațiile [asumate în fața – M.R.] Comunității Economice Europene“, Harold Wilson trebuia să rămână „defensiv“ și în problema reînnoirii Acordului de comerț cu România, dar, nu-i așa, „ne gândim că actualul Acord [expirat la sfârșitul lui 1974 – M.R.] și calitatea României de membru GATT asigură cadrul adecvat pentru relațiile noastre comerciale“.

Și total neangajant urma să fie premierul dacă emisarii români aduceau în discuție cooperarea româno-britanică pe terțe piețe, față de care Marea Britanie era prea puțin interesată. Chestiunea trebuia pasată spre studiu unui subcomitet al Comisiei comune anglo-române.

... de securitate și dezarmare. A nu ști nu înseamnă că nici măcar nu poți bănuși! Iar cei ce întocmiseră agenda prim-ministrului Wilson bănuiau că, precum în precedentă întâlnire din mai 1974, Ștefan Andrei și Vasile Pungan vor aborda subiectul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, mai ales că mai era puțin timp până la deschiderea lucrărilor și, credeau ei, conducerea de la București avea nevoie de susținători ai punctelor sale de vedere. Îi conducea spre această concluzie prezența lui Andrei, al cărui „birou din

Vechea clădire a Foreign and Commonwealth Office din Londra (imagine din 1866)

București a fost descris ca «laboratorul unde se elaborează politica externă a României». Potrivit românilor din Geneva [din organismele O.N.U. – M.R.], este de fapt sursa directă a instrucțiunilor lor destul de rigide. Ca rezultat, ei au tendința de a lupta cu o tenacitate inutilă pentru principii care nu par destul de importante celorlalți participanți la Conferință și caută aranjamente supraschematizate pentru a-și proteja propria lor poziție față de ruși. Din mai anul trecut, ei și-au modificat întrucâtva unele puncte de vedere. Noi simpatizăm cu multe dintre ideile lor, dar vedem la mulți dintre prietenii noștri prea puțină perspectivă de a se lăsa amăgiți...”

În final, premierul trebuia să știe că „avem excelente relații cu delegația română la Geneva. Le înțelegem bine preocupările și le acordăm sprijin ori de câte ori putem. Credem că aceasta este reciproc“. Excelentele relații

aveau la bază, între altele, și „aversiunea față de birocracia exagerată“. Pe de altă parte, britanicii nu se sfiau să aprecieze activitatea desfășurată pentru organizarea unei viitoare Conferințe de dezarmare, „care se datorește în cea mai mare parte românilor“.

... disputa arabo-israeliană. Ca unii care contribuiseră, și încă din plin, la acumularea „pieselor grele“ în dosarul arabo-israelian, britanicii urmăreau cu mare atenție evoluțiile din acel spațiu, atât pentru interesele lor, cât și ale „verilor“ de peste Ocean. V vorba aceea, patru ochi văd mai bine decât doi! Astfel că orice informație, de oriunde ar fi venit, era... binevenită. Iar dacă era din surse românești, cu atât mai bine, deoarece conducerea de la București întreținea relații, spre folosul propriu, dar și al altora, după cum se vede, cu ambele părți aflate în conflict.

Ce știau românii și nu știau britanicii

Britanicii cunoșteau bine poziția României față de lumea arabă și statul evreu. R. Handbury Tenison, ambasadorul Majestății Sale la București, urmărise îndeaproape evoluțiile *establishment*-ului dâmbovițean în perioada celui de-al treilea război care opunea Israelului lumea arabă, în iunie 1967.

Pe frontul războiului arabo-israelian, din iunie 1967

- Scapă cine poate ● Cioclii – scutiți de dări ● Ciumați omorâți pe drum
- Un epistat al ciumei în fiecare mahala ● Preoții obligați să denunțe pe bolnavi
- Pedepsa: 200 de toiege la tălpi și surghiun ● „Ciuma lui Caragea“
- Gratificații în bani medicilor și personalului care combat molima

Desele epidemii de ciumă, care îngroziseră domnia, precum și numărul foarte mare al morților care rămăneau neîngropați, în casele pustiite și pe ulițe, au făcut să se creeze un corp de oameni plătiți să strângă morții și să-i îngroape, să curețe și să ștergă urmele molimei. Aceștia se numeau ciocli și erau recrutați din foștii ciumați care scăpaseră de boală și despre care se spunea că nu se mai pot îmbolnăvi a doua oară.

În 1689, la începutul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714), molima bântuia din nou în București. A revenit în 1693. La apariția ciumei, populația nevoiașă, care n-avea posibilitatea să fugă, își părăsea casele la voia întâmplării și o lua razna pe câmp, în păduri și spre munți. Groaza morții era atât de mare, încât mintea nu mai putea să judece. Și astfel duceau cu ei boala și mulți dintre cei fugiți nu se mai întorceau.

Până la sfârșitul secolului al XVI-lea, se credea că epidemiile de ciumă au anumite cicluri și că revin cam la zece ani odată. Faptul însă nu se verificase, fiindcă odată cu secolul al XVIII-lea, aceste epidemii începuseră să apară la intervale mai scurte și să se mențină ani întregi.

La 1735, Grigore Matei Ghica (1733-1735; 1748-1752) a înființat un spital la Pantelimon, care avea o secție specială pentru ciumați. Cum Grigore Ghica, în cursul anu-

lui, a fost mutat cu domnia la Iași, l-a lăsat pe mitropolitul Ștefan să desăvârșească lucrările. Ajuns în Moldova, reorganizează la Iași breasla cioclilor, care, deși exista de multă vreme, avea nevoie de o nouă așezare.

În 1737-1738, când pe tronul țării se afla Constantin Mavrocordat (1730; 1731-

Constantin Mavrocordat, în timpul domniei căruia ciuma a făcut numeroase victime

1735; 1735-1741; 1744-1748; 1756-1758; 1761-1763), ciuma a făcut din nou numeroase victime. Muriseră în București 33.000 de oameni, 233 de preoți și 3 arhieri. Vestea molimei din Țările Române mersese până la Lipsca, unde se duceau neguțătorii români după marfă, și puțin a trebuit ca marele târg din toamna anului 1737 să nu se mai țină de teama primejdiei.

Grigore Matei Ghica, în ultimul an din cea de-a doua domnie, în 1752, organizează

la București breasla cioclilor, altfel decât o făcuse în Moldova. El fixează la 20 numărul lor, puși sub comanda unui căpitan, numit mai târziu „polcovnic de ciocli“. Atribuțiile acestora erau: îngrijirea ciumaților, ridicarea și transportarea la spital, izolarea, dezinfectarea caselor, cercetarea mahalalelor spre a găsi pe bolnavii ascunși și îngroparea celor decedați. Cioclii erau scutiți de dări. Ei aveau la dispoziție o căruță cu doi cai, învelită cu coviltir, în care transportau pe bolnavi la spital. Breasla cioclilor depindea de Agie (poliție) și era sub poruncile directe ale marelui agă al Bucureștilor. În 1786 li se plăteau trei taleri pe lună pentru serviciile oferite.

În 1756, tot în timpul unei domnii a lui Constantin Mavrocordat, o nouă epidemie înapăimântă Bucureștii. Trece repede, dar reapare în 1759. Urmează peste 22 de ani de liniște, când bucureștenii părea că uitaseră de ciumă. În decembrie 1783 s-au ivit câteva cazuri în București, dar focarul a fost stins, ca să reapară în toamna următoare, când moare un țigan „bănuit“ de ciumă, în țigănia mahalalei Herescului. Vestea înapăimântă pe toți și încep să curgă poruncile ca să stăvilească molima. Un an întreg s-au în-crucișat poruncile și s-au ciocnit măsurile. În 20 noiembrie 1784 se hotărăște ca Târgul de Afară (Calea Moșilor) să fie mutat în câmp și Târgul Cu-

Bolnavi de ciumă, gravură medievală

MOARTEA NEAGRĂ ÎN BUCUREȘTI

IONEL ZĂNESCU

*Gheorghe Duca
(1674-1678)*

Bucureștii la 1688

În Țările Române, ciuma este consemnată documentar numai din secolul al XV-lea. În Moldova, este amintită la 1443, în 1476 în ambele Principate, iar în 1480 și 1495 face prăpăd în Transilvania și Țara Românească. Din secolul al XVI-lea, din nenorocire, bântuie tot mai des, iar în veacul următor, când se auzea de ciumă, populația orășenească fugea îngrozită spre munți (Magazin istoric, nr. 9/2002, 12/2003).

În 1676, Bucureștii sunt loviți de o epidemie de ciumă cumplită. Gheorghe Duca Vodă (1674-1678), speriat de numărul morților, recurge la ultimul mijloc de apărare: fuge din București și se instalează la Cocorăști, moșia comisului Vlad Cocorescu. Caimacamii pe care-i lăsase în București – logofătul Radu Crețulescu, vornicul Stroe și vistierul Vâlcu – fug și ei îngroziiți. Bucureștii rămân pustii, „dar cu desăvârșire pustii” – spune cronica – până în primăvara anului 1677, când epidemia se stinge.

mare de 90.000. Medicul austriac Reinhold Grohmann apreciază – desigur exagerat – că între lunile iunie 1813 și iulie 1814 au murit numai în București 25.000-30.000 de oameni dintr-un total de 80.000 locuitori.

O altă ciumă îngrozitoare a fost cea din 1828, în timpul primei domnii pămâtenice a lui Grigore al IV-lea Ghica (1822-1828). Toate încercările de a alunga molima înspăimântătoare s-au dovedit neputincioase, reușind doar să-i domolească furia. În toamnă, se adaugă la ciumă și foametea, iar spaima îi cuprinsese pe toți. Boierii și străinii fugiseră din București, căutându-și scăparea în satele îndepărtate. Iarna a trecut greu și în primăvară ciuma făcea din nou ravagii în oraș. Atunci au murit și ambii părinți ai lui I.H. Rădulescu.

Un greu tribut a fost plătit de medicii care-i îngrijeau pe bolnavi. În 1829, în urma ciumei, din cei 26 de medici, câți rămăseseră în București,

mai erau în viață, la 27 iulie, numai cinci. Cel mai greu afectați au fost doctorii din „Comisia pentru cercetarea bolnavilor”: Constantin Caracș, Silvestru Filitti și Pano-

Alexandru Moruzi, domnitorul care a făcut la Dudești un spital și un lazaret de ciumați

iotache Nicolaide, care au murit. Boala însă mergea repede și victimele sporeau înspăimântător. De la 28 mai până la 4 iunie căzuseră pradă bolii 92 de persoane. O mare contribuție la înlăturarea ciumei au adus medicii militari ruși din armata de ocupație în

București, precum și doctorul Constantin Estiotu care s-a îmbolnăvit, dar a scăpat. Bilanțul a fost de 26.302 morți civili și 9.557 militari, iar cheltuielile s-au ridicat la 1.602.659 lei.

În septembrie 1830 se acordă gratificații în bani medicilor și personalului sanitar care combătuse ciuma, dar moare de ciumă generalul Jeltuhin, comandantul trupelor rusești din Principate. Înlocuitorul său, generalul Kiseleff, a luat măsuri urgente pentru stărpirea bolii. El reorganizează lazaretele, crește numărul medicilor, alocă sume importante pentru cheltuielile necesare combaterii și izbuteste să stingă molima.

Începând cu 1831, Bucureștiul este lovit de o altă boală necrutătoare, holera. Izbucnită la începutul lunii iunie, ea s-a dovedit catastrofală pentru locuitori (*Magazin istoric*, nr. 1/2001). O tabelă statistică a Poliției, alcătuită în luna decembrie 1831, semnală că au murit de holeră, în cele „cinci vâpșele” (sectoare) ale orașului, 2.170 de suflete. În 1836 și 1848 holera a reizbucnit, dar cu o mai mică intensitate.

După 1830 ciuma se ivește din ce în ce mai rar în București, iar aparițiile ei sunt sporadice și lipsite de violență. După 1850 nu se mai vorbește de ciumă decât în cazuri izolate în orașele de pe Dunăre. De atunci și până acum, timp de 150 de ani și mai bine, Bucureștii n-au mai cunoscut urmările cumplitei boli. ■

Știința în cuvinte potrivite
cu Corina Negrea și Dan Manolache

luni-vineri de la 13:15

Radio
România
Cultural

cultural.srr.ro

cului să fie închis. Flagelul a fost oprit, dar în ianuarie 1785 se constată din nou câteva cazuri în țară și în jurul Bucureștilor. În 1786, Alexandru Ipsilanti (1786-1788) a dat un nizan (poruncă domnească) în care s-au fixat măsurile de combatere a ciumei.

Cioclii, aleși dintre oame-nii cei mai netrebnici din București, începuseră de la o vreme să comită nelegiuiri. Ca să nu se mai ostenească cu transportul ciumaților la spital, îi omorau pe drum sau îi îngropau de vii. În „nizantul pazei de boala ciumei“, din 1786, se hotăra: „Pentru că s-a întâmplat multe nemilostimnice și necuviincioase fapte bolnavilor de către ciocli, spre a hrăpi ale lor, încât pe mulți din bolnavi îi primejduiesc de pe drum, până a nu ajunge la spital, pentru aceasta să fie totdeauna zapciu orânduit ca să meargă cu bolnavul, de departe, ca să nu aibă vreme cioclu să-și energhească această faptă și răutate; iar de se va dovedi vreun cioclu a se îndrăzni a face această treabă și faptă, să se pedepsească cu cea din urmă pedeapsă, cu moarte ca un ucigaș“.

În primăvara anului 1792 ciuma izbucnește cu furie în București; în iulie erau contaminate două mahalale. În câteva zile, molima se întinde și numai mahalaua Mihai Vodă rămâne necontaminată. Se constată lipsa unui medic specialist. În august, numărul ciocliilor se ridică la 60. La 16 septembrie 1792 se întocmește o statistică a mersului bolii în București: 74 de morți de la 18 iunie la 31 iulie; 248 de bolnavi vindecați; 204 morți în luna august; 116

bolnavi vindecați în această lună; 334 de bolnavi în spital la 31 august. În noiembrie, boala a slăbit simțitor și în cele din urmă s-a stins.

Se iau fel de fel de măsuri pentru stăvilirea ciumei: medicii erau obligați să aducă la cunoștința autorităților numele celor atinși de boală. Se orânduiește pentru fiecare mahala un epistat al ciumei, care să dea de veste pentru fiecare caz în parte (cei care nu-și fac datoria

Alexandru Ipsilanti a fixat măsurile de combatere a ciumei printr-un nizan, din 1786

se pedepsesc cu 200 de lovitură la tălpi și surghiun la Snagov). Preoții sunt obligați să umble din casă în casă și să denunțe pe bolnavi; femeile ciocliilor să fie duse afară din București, popii și protopopii care tăinuiesc boala să fie tunși, să li se ia harul și să fie trimiși în judecata Departamentului pușcării.

Cum epistatul din mahalaua Mihai Vodă n-a făcut cunoscută existența ciumei, el va fi pedepsit cu 200 toiege la tălpi și cu surghiun la mânăstirea Snagov. Se închide pe timp de 30 de zile Târgul

Cucului; se interzic praznicele și pomenirile morților; săracii și cerșetorii care nu sunt buni de muncă sunt strânși și închiși în mânăstiri, iar pentru hrana acestora vistieria dă câte un taler și jumătate pe lună de familie. Cioclii spitalului de ciumați sunt împușcați dacă ies din spital și vin în București sau nu-și fac datoria, cum spune nizantul din 1786. Polcovnicul de ciocli care n-a dovedit nicio pricere „în această treabă a ciocliei“ a fost amendat cu 100 taleri și trimis la Snagov în surghiun; zapcii care nu ascultă de poruncile spătarului sunt trimiși la ocnă etc.

Dar boala își vede de mersul ei și nu se împiedică de aceste măsuri. Alexandru Moruzi (1792, 1802-1806, 1806-1807) hotărăște să se facă la Dudești un spital și un lazaret de ciumați. După un an de ciumă, când se face bilanțul, numărul morților se apropie de 10.000.

Odată cu intrarea în București a lui Ioan Caragea (1812-1818) ca domn al țării, în 1812, ciuma reizbucnește. So sirea acestui domn a fost semnalul și altor calamități. Chiar în noaptea instalării sale, palatul domnesc de la Mihai Vodă, din Dealul Spirei, a ars până în temelie și Curtea domnească a devenit Curtea Arsă. A doua zi, la 13 decembrie, s-a ivit ciuma între oamenii veniți cu Vodă de la Țarigrad. A fost în multe rânduri ciumă în țară, dar analele României nu pomenesc de o boală mai grozavă decât „ciuma lui Caragea“. Niciodată acest flagel n-a făcut atâtea victime. Au murit până la 300 oameni pe zi și se crede că numărul morților în toată țara a fost mai

sabia lată a dragonilor scoțieni nu reprezenta vreun pericol. Lăncierii Roșii au mimicit în foarte scurt timp pe victorioșii *Scots Greys* de mai adineuri. Din 24 de ofițeri, opt au fost uciși și opt răniți. Chiar Sir William Ponsonby, comandantul Brigăzii Unite, a pierit acolo. Împotmolindu-se cu calul în noroi, a fost încolțit de un lăncier, care i-a ordonat să descalece. În acel moment, cinci dragoni i-au sărit în ajutor, repezindu-se, urlând și învârtind săbiile, asupra inamicului singuratic. Dar acestea le-a străpuns cu lancea comandantul și pe aghiotantul acestuia, apoi s-a întors spre atacatori și a doborât încă trei înainte ca restul să se îndeapărteze, cuprinși de panică.

Intr-o foarte amănunțită descriere a șarjei britanice conduse de însuși Lordul Uxbridge, comandantul cavaleriei aliate – cel care, spre finele bătăliei, avea să-și piardă piciorul ce-i va fi îngropat pe acel câmp de luptă, cu un epitaf străbătut de umor negru („Aici zace piciorul Lordului Uxbridge. Rugați-vă, de asemenea, și pentru ceea ce a mai rămas din el!”) –, începută atât de spectaculos, dar terminată dezastruos, a fost făcută de Alessandro Barbero în foarte documentata sa carte *Bătălia. Așa a fost la Waterloo* (Editura All, București, 2005, p. 181-202).

Ilustrația de pe coperta a treia a revistei *Magazin istoric* este o pictură din seria dedicată de Mark Churms bătăliei de la Waterloo și intitulată *Charge of the Union Brigade* (Șarja Brigăzii Unite). Churms, născut în 1967 în Wales, a studiat arhitectura la Oxford dar, pasionat de desenarea cailor, s-a consacrat în totalitate picturii istorice. Din 1991 a semnat un contract cu

firma Cranston Fine Arts, pentru care a executat picturi cu tematică „bataillistă” din diverse epoci. Pentru a reconstitui cu exactitate bătălii, uniforme, armament, echipament și fizionomii se documentează, cu seriozitate, și consultă experți în istorie militară. Principalul său interes îl constituie epoca napoleonică, dar a abordat compoziții cu lupte din perioade foarte îndepărtate și diferite unele de altele, de la Evul Mediu (Prințul Negru la Crécy; Bătălia de la Bannockburn; William Wallace înainte de bătălia de la Stirling Bridge; Richard III în bătălia de la Bosworth), la răscoala iacobită din Scoția și la războaiele de la frontiera americană (El Alamo, Little Big Horn).

În aceeași revistă, dar de data aceasta în chiar articolul *Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori*, se strecoară o altă eroare iconografică legată de portretul unui general rus: la p. 45, este reprodus portretul generalului aghiotant prinț Mihail Dmitrievici Gorceakov, comandantul trupelor ruse de la Dunăre în campania anti-otomană din 1853-1854. Dar legenda însoțitoare îl identifică drept generalul conte Pavel Kiseleff. Pentru cei care cunosc trăsăturile ambilor înalți ofițeri ai țarului, nu încapă nicio îndoială în privința personajului: capul pleșuv, fața zbârcită și obosită, ochii miopi, ușor oblici, ascunși în spatele ochelarilor cu rame de sârmă și mustața scurtă, aparțin prințului Gorceakov. Așa apare în fotografia ce i-a făcut-o Carol Szathmari în atelierul său din București și care, mai târziu, a fost reprodusă în revista *The Illustrated London News*, nr. 768, din 3 noiembrie 1855. Litografia folosită pentru ilustrația din revistă, ce aparține litografului rus Vasili Timm, pare a fi avut ca bază de pornire aceeași fotografie dato-

rată maestrului bucureștean, unde generalul este reprezentat așezat și sprijinindu-și cotul pe marginea unei mese. Un portret figură întreagă al prințului Gorceakov apăruse în *Illustrirte Zeitung* din Leipzig (nr. 558, din 11 martie 1854). După el făcuse Alexandru Asaky o stampă tipărită la Institutul de Arte Grafice „Albina” de la Iași.

Pe de altă parte, generalul Kiseleff, care nu purta mustață și nici ochelari când sosise în Principate, fusese portretizat de miniaturistul Barabás Miklos, în 1832, la București. După desenul în cretă neagră și brună pe hârtie albăstruie, în care generalul este reprezentat stând comod pe un fotoliu, cu mundurul deschis, a fost executată o litografie în care lejeritatea ținutei a fost exclusă, în favoarea unui portret de aparat, mai solemn, cu uniformă plină de decorații, eghileți și lenta unui înalt ordin ce-i străbate diagonal pieptul. Deși alura este plină de demnitate, iar chipul Prezidentului Plenipotent al Principatelor degajă forță și siguranță, figura este senină și schițează un vag zâmbet. Artistul relatează, cu umor, în memoriile sale, că, la sedința de poză, generalul l-a întrebat în ce direcție să privească și a adăugat, în franceză „Maintenant cest vous qui commandez!”. Schița i-a plăcut atât de mult modelului, încât a trimis-o spre multiplicare, la Viena, litografului Josef Krichuber.

Există însă și un portret târziu al generalului, în care acesta poartă mustață.

Este necesar să fim atenți cu portretele personalităților istorice de primă importanță spre a nu propaga dezinformarea și deruta în rândul cititorilor. ■

Contele Pavel D. Kiseleff (rus), portretizat de Barabás Miklos...

...și cu mustață, desen din 1834 și gravat de V. Bobrov, în 1879

Generalul Mihail D. Gorceakov, fotografiat de C. Szathmari în Illustrated London News

BALACLAVA SAU WATERLOO, KISELEFF SAU GORCEAKOV

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

În numărul din aprilie 2010 al revistei Magazin Istoric, pe coperta a treia, a fost reproducută o imagine menită a ilustra o corespondență din timpul Războiului Crimeii. Fără a beneficia de o identificare fermă a locului și evenimentului, compoziția este desemnată drept „o scenă de luptă din timpul războiului, înfățișând un asalt al cavaleriei britanice”.

La o cercetare atentă se poate constata că artileriștii atacați de englezi nu poartă uniforme rusești aflate în uz la 1854, ci uniforme franțuzești din vremea Primului Imperiu. Aceasta ne-a dus la concluzia că lucrarea nu reprezintă, așa cum am fost lăsați să bănuim, șarja Brigăzii Ușoare de la Balaclava, ci șarja Regimentului 2 de Dragoni Regali din Nordul Angliei (*Scots Greys*), asupra artileriei franceze la Waterloo.

Aflați în componența Brigăzii Unite (*Union Brigade*), alături de Regimentul Inniskillings, cavaleriștii scoțieni, cu căciulile lor enorme din blană de urs, păreau colosali și datorită bidiviilor cenușii de talie înaltă pe care îi încălecau. Cu săbiile lor grele, cu lama dreaptă și lată, au făcut ravagii în infanteria franceză, au capturat steagurile Regimentelor 105 și 45 de

Linie și i-au pus pe fugă pe supraviețuitorii ce au încercat să se refugieze în spatele liniilor artileriei franceze. Urmărindu-i pe fugari, scoțienii s-au aruncat asupra Marii Baterii amplasate pe înălțimi, ce bătea cu perseverență și în foc concentrat liniile britanice, dar care, spre a-și proteja proprii camarazi din infanterie ce se retrăgeau în dezordine, oprise tirul.

Acesta a fost momentul favorabil de care au profitat dragonii, care s-au împrăștiat printre tunuri și au început hăcuirea sistematică a servanților. Cuprinși de panică și neputincioși a se apăra în fața acestui atac impetuos, tunarii au luat-o la sănătoasa, în pofida eforturilor comandantului lor, generalul Desales, de a-i reorganiza și de a deschide focul asupra atacatorilor cu o baterie pe care reușise să o orienteze spre șosea. Când

furia atacului s-a mai potolit, neavând alte victime la îndemână, dragonii s-au retras, fără a lua tunurile cu ei. Practic, ei nu au produs pierderi majore Marii Baterii, pentru că nici nu au înfundat lumina tunurilor spre a le face inutilizabile și nici nu au prăvălit piesele în vale.

Exact atunci, asupra resturilor Brigăzii Unite – deja epuizată de atac și dispersată pe o mare suprafață de teren, încă urmărind fugarii fără apărare – s-au năpustit cuirasierii și lăncierii din Corpul IV Cavalerie, comandat de generalul Milhaud. Odihniți, pentru că se aflaseră până atunci în rezervă, și superiori numeric – cam 1.300 de săbii –, ei se apropiau în ordine înspăimântătoare de rândurile răzlețite ale englezilor. Lăncile s-au dovedit o armă redutabilă, în fața căreia

**Numele celor 12 militari români înmormântați
în Cimitirul Signy l'Abbey**

1) Frățilescu Constantin	7) Gheorghe Petru
2) Iordan	8) Răducanu Mihail
3) Babălău Barbu	9) Dinulescu Kostache
4) Bălan	10) Giurea Manu
5) Popescu Niță	11) Petrache Gheorghe
6) Ștefan Toader	12) Ferestragu Gheorghe

În multe cimitire, printre care Effry, unde dorm 22 de ostași români, Hirson, unde un monument construit de regina Maria din caseta proprie cinstește memoria celor 275 de ostași români din osuar. În departamentul Nord, la Maubeuge, există un careu militar român cu câteva zeci de morminte. În departamentul Ardenilor, poarta tuturor invaziilor care au năpădit Franța (numai în ultimii 150 de ani, trei invazii: 1870, 1914 și 1940), numeroase cimitire militare sau civile (comunale) adăpostesc mormintele individuale ale ostașilor români. Cimitirul militar (necropola) de la Rethel adăpostește printre 3.434 morminte (3.056 francezi, 212 ruși, 110 englezi) și 12 morminte românești (între care cel al caporalului pilot Ion Romanescu, din Regimentul 35 aviație francez, doborât la Escordal, fiul lui Nicolae Romanescu și nepot al generalului Fălcoianu, senator și primar al orașului Craiova la începutul secolului al XX-lea). În cimitirul comunei Signy l'Abbey (1.500 locuitori) se află mormintele individuale a 12 ostași români. Prizonieri în lagărul înființat în această comună, ei lucrau la fabricile de cherestea. Acum vreo 40 de ani, locuitorii bătrâni își aminteau de coloanele de prizonieri români, trecând zilnic, în zdrențe, înfometați, sub neîncetate

lovituri cu patul puștii și bastoane din partea paznicilor. Când localnicii le strecurau ceva de mâncare, prizonierii erau bătuți și supuși la pedepse de pe urma cărora sau își pierdeau viața sau rămâneau schilozi. Bătrânii își mai amintesc că prizonierii români mâncau scoarță de copac sau rumeguș ca să supraviețuiască.

În 1971, tatăl meu, generalul de armată adjutant Gheorghe Mihail (șef al Mare-lui Stat Major al armatei române între 23 august 1944 și 12 octombrie 1944) mi-a făcut o vizită în Franța. Vizitând familia soției mele, stabilită în departamentul Ardenilor, a dorit să vadă cimitirul din Signy, pentru a se închina la mormintele celor 12 ostași români. Primit fiind la cimitir de primar și autoritățile locale, mi-a cerut ca „atâta timp cât vei fi în viață, să te îngrijești

personal de bunăstarea și întreținerea acestor morminte”.

Așa cum apare din fotografie, această dorință a generalului Gheorghe Mihail, exprimată acum aproape 40 de ani, a fost și va fi îndeplinită.

La inițiativa autorului acestor rânduri, cu ocazia împlinirii a 90 de ani de la dispariția acelor ostași, președintele secției locale a asociației „Le Souvenir Français”, domnul Tanton, a organizat marți, 24 iunie 2008, o ceremonie oficială la care, în afară de primar și consiliul municipal, drapelele veteranilor, fanfara locală și numeroși locuitori, au fost invitați și reprezentanți ai autorităților române din Franța. În absența ambasadorului, atașatul militar, colonelul Marian Tudor, a depus o coroană de flori cu panglica tricolorului românesc. În cuvântările rostite de primar și de președintele asociației s-a exprimat dorința ca pe viitor, cu ajutorul autorităților române și în cadrul amicitiei franco-române, ceremonii asemănătoare să aibă loc pentru a cinsti memoria ostașilor români. Colonelul Tudor a mulțumit pentru inițiativa și grija depusă pentru întreținerea mormintelor românești. ■

**Mormintele celor 12 ostași români din necropola
de la Rethel**

- Mormânt 1642 Raour Constantin
Mormânt 1643 Bera Constantin
Mormânt 1644 Dumitre Braic
Mormânt 1645 Romanescu Jean Nicolas
Mormânt 1646 Plastai Dumitru
Mormânt 1647 Budiger Nicolae
Mormânt 1648 Popieru Gheorghe
Mormânt 1649 Răducanu Mihail
Mormânt 1652 Tănase Gheorghe
Mormânt 1393 Cromitorin Vasile
Mormânt 1519 Condensen Gheorghe
Mormânt 1520 Graișe Constantin

Ecouri

Generalul Gheorghe Mihail
(al doilea din stânga)

MORMINTE ALE SOLDAȚILOR ROMÂNI ÎN FRANȚA

Inginer ALEXANDRU MIHAIL (Paris)

În numărul din luna decembrie 2008 al revistei Magazin istoric, domnul colonel Cristian Scarlat, directorul Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, atrăgea atenția asupra faptului că „statul român și societatea românească au o datorie de onoare față de toți cei care au pierit, în țară sau peste hotarele ei, luptând pentru țară.” Într-adevăr, ostașii români decedați în timp de război sunt și rămân fiii neamului, oricare ar fi locul decesului și al ultimului somn, și ca atare nu pot și nu trebuie uitați de frații lor.

În Franța, asociația „Le Souvenir Français” este însărcinată cu întreținerea mormintelor militare franceze sau străine, individuale sau colective. Fondurile necesare provin în parte de la stat, în parte (majoritatea) din donațiile unor instituții sau particulari. Toate statele aliate din Primul Război Mondial (S.U.A., Anglia, Italia, Belgia, Portugalia, Brazilia etc.) participă (direct sau prin fonduri anuale vărsate asociației) la întreținerea mormintelor concetățenilor lor.

Germanii, ale căror cimitire în Franța sunt adevărate grădini, trimit în fiecare an

detașamente de tineri, voluntari din armata germană, timp de 15 zile pentru a efectua lucrări de întreținere. România, în afară de o participare la o ceremonie oficială anuală la cimitirul de la Soultzmatt, fie direct, fie indirect (ambasadă, servicii consulare), din 1946 nu a intervenit cu nimic pentru întreținerea mormintelor ostașilor români care odihnesc în numeroase necropole și cimitire din nordul Franței.

În Primul Război Mondial, germanii, care ocupau această zonă, au organizat numeroase lagăre de prizonieri. De la finele anului 1916 românii

li s-au rezervat nu numai amplasamente deosebite, dar și un regim „special”: înfometare, muncă supraomenească, bătaii, lovituri, lipsă totală de igienă și îngrijire medicală, toate pe fondul unui climat foarte aspru. Iarna temperaturile ating -20-25° C, este multă zăpadă, un timp ceșos în această zonă deluroasă, împădurită și străbătută de fluviul Meuse. În astfel de condiții mortalitatea era deosebit de ridicată. Așa se explică originea mormintelor soldaților români pe aceste meleaguri.

În departamentul Aisne se regăsesc morminte românești

la returul matchului de football între echipa «Venus» din București și «Ujpest» din Budapesta pentru Cupa Europei Centrale. (Este cunoscut conflictul dintre «Venus» și Platko, în urma înfrângerii suferite de «Venus» la București, în ziua de 13 iunie a.c. Cu această ocazie, Platko a fost învinuit că a vândut meciul lui «Ujpest» și contractul lui de antrenor reziliat).

Pe de altă parte, convorbirea privește aranjarea câtorva matchuri de football între echipele ungare și române și achiziționarea unui nou antrenor pentru clubul «Venus».

Menționez că noul antrenor a fost găsit și angajat în persoana lui Iancsșy, fost la clubul «Ujpest» din Budapesta.

Iată acum și conținutul interceptării telefonice.

„16.VI.1937

București 3.48.64, chemat de Budapesta. Convorbirea începută în limba română.

Echipa „Venus” în 1937

Buc.[urești] Ști[i] că P. [Platko] pleacă la Budapesta?

B[uda]pesta Nu-a scris o scrisoare, în care îmi comunică plecarea lui.

Buc.[urești] Eu trebuie să am cu ce să-l motivez, lasă că pe „Venus” o să-l aranjez eu așa cum trebuie, adică o să-i fac un bonus de ang. aranjează meciul cu „Ujpest” ca să-l am pe lângă mine.

B[uda]pesta „Rapid” joacă acum la Sofia. Nu s-ar putea să joace mai întâi cu Viena echipa de antrenament?

Buc.[urești] Nu se poate, că prea obosesc jucătorii.

B[uda]pesta O să joace și ăștia mai încet.

Buc.[urești] Nu se poate sub nicio formă.

B[uda]pesta Dar cu Aradul?

Buc.[urești] Cu Aradul nu vreau, că ăia se dă numai 10.000 lei. Pe „Venus” îi voi aranja așa cum ți-am spus. Tu când vi[i] la București?

B[uda]pesta Poate marți sau miercuri.

Buc.[urești] Am să vin și eu săptămână. Te rog, spune la domni ceia ce am vorbit. Spune-mi dacă „Club” ... [așa apare în original, probabil nu s-a înțeles] garantezi de el, că nu mă vrea să mă închidă ăștia ăia, că te dau gata pe tine...

B[uda]pesta Cred că este bun, dar sunt alții și mai buni.

Buc.[urești] Apoi pe ășta l-au ales ei, așa că din ei cred că acesta e mai bun.

In încheiere, să mai spunem că echipa bucureșteană a pierdut întâlnirea de acasă cu 4-6, iar pe cea din deplasare cu 1-4. ■

ARTĂ ORIENTALĂ (Triverb: 6, 3, 5)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Sol rebus ÎMPĂRAȚI ROMANI, din nr. 7/2010

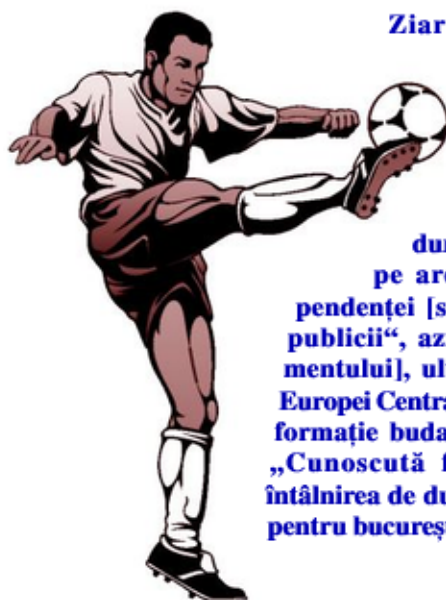
D – E – S – U – U – CONSTANTIN – METALE – NI
– TIR – CARUS – TOCI – VRAC – SI – ATLAS – L
– AUR – A – ITA – INDIU – ATEU – O – ANTEU –
SD – DA – UA – ROTI – URS – GEM – U – AGA –
COLEG – UIMI – INEU – AST – TRAIAN –
TALIAN – MS.

Soluție joc **EPOPEE FINLANDEZĂ**, din nr. 7/2010,
p. 77

KALEVALA
(A – LA – VE – LA – K)

FOTBAL... INTERCEPTAT

ALIN SPĂNU

Ziarul Universul din 13 iunie 1937 (reamintim că ziarele erau antedatate cu o zi) anunța:

„După cum se știe, duminică se desfășoară, pe arena din Splaiul Independenței [stadionul ANEF, viitorul „Republicii“, azi dispărut sub Palatul Parlamentului], ultima partidă din cadrul Cupei Europei Centrale. «Venus» va înfrunta puternica formație budapestană «Ujpest». Și adăuga: „Cunoscută fiind valoarea «Ujpestului», întâlnirea de duminică se anunță ca foarte grea pentru bucureșteni“.

Peste trei zile, același ziar publica un comunicat al Clubului „Venus“, semnat de președintele acestuia, vestitul general Gabriel Marinescu, proiectul Poliției Capitalei. În comunicat se spunea că, în urma eșecului suferit de „Venus“, nu se mai prelungea contractul portarului Burdă I. Carol și se rezilia contractul antrenorului Francisc Platko, care, „cu rea intenție, în ciuda dispozițiilor categorice primite, a format astfel echipa „Venusului“ contra «Ujpestului», încât a dat naștere la cele mai legitime suspiciuni“. I se mai reproșa antrenorului demis și faptul că pretinsese 70.000 lei de la jucătorul Bodola și de la gruparea CAO, pentru că îl transferase la „Venus“. Ceruse bani și altor jucători.

Generalul Marinescu, cunoscut pentru brutalitatea „combinațiilor“ cu care asi-

gura succesele „Venusului“ în campionat, era „legitim suspicios“. Nu știm în ce măsură a fost implicat în realizarea documentului care urmează. Sau poate că era doar o practică curentă inter-

Mult discutatul antrenor Francisc Platko

ceptarea convorbirilor din lumea fotbalului.

Un *Referat* semnat de comisarul A.I. Sterian, din Brigada Mobilă, datat 22 iulie 1937, face referire la o convorbire telefonică înregistrată la data de 16 iunie. Iată ce scria în *Referatul* menționat.

„Din investigațiile făcute cu privire la alăturata convorbire telefonică, am stabilit următoarele:

Secretarul Federației Române de Football Asociație (F.R.F.A.), Octav Luchide, a vorbit la telefon în ziua de 16 iunie 1937 cu un membru al acestei Federații aflat la Budapesta.

Convorbirea se referă, pe de o parte, la Platko François, fostul antrenor al Clubului Sportiv de Football «Venus», care urma să plece la Budapesta spre a asista, în ziua de 20 iunie a.c.,

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Fiecare capitală are un sezon anume când atinge plenitudinea frumuseții sale. Despre Moscova, de pildă, se spune că, dacă vrei să-i gusti cu adevărat farmecul, trebuie s-o vizitezi în luna iunie. Praga își afirmă strălucirea sa cu o putere deosebită în peisajul de feerie al lunii mai. Despre Bucureștiul nostru se poate spune, fără teamă de a greși, că luna care-i dă puțință să-și arate tot farmecul său este august. În această perioadă, parcurile și grădinile sale sunt fără seamăn de frumoase“.

Vara anului 1960 a debutat însă cu o vreme rece. „Iulie, «luna lui Cuptor», are anul acesta apucături ciudate. Pe la anumite ore din zi – aflăm din *Informația Bucureștiului* – devine «luna lui Frigider». Evoluează apoi spre «luna umbrelor», servindu-ne rația cotidiană de ploaie, iar spre seară intră în normal, probabil pentru a nu stânjeni activitatea grădinilor de vară“. Explicația dată de meteorologi era că deasupra Oceanului Atlantic se crease o zonă de mare presiune atmosferică, ce dirijase deasupra Europei aer rece și umed. Pe crestele Carpaților se așezase zăpada. În Capitală, la ora 08.00, în ziua de 5 iulie, temperatura fusese de 16° C.

Treptat, vremea s-a îndreptat, așa că bucureștenii au putut profita din nou de vreme frumoasă și merge seara la o grădină de vară sau la un cinematograful în aer liber. Existau mai multe grădini-cinematograful, cea mai nouă fiind cea deschisă lângă ștrandul Izvor. Uneori, spectatorii puteau să aibă și surprize neplăcute. Astfel, într-o seară, cei care vizionau *Război și pace* pe stadionul „Dinamo“ au avut nenorocul să nu mai asiste la scena morții cneazului Andrei, rănit în luptă, pentru că opera-

torul a scurtat proiecția! Filmele oferite erau mai ales din producția țărilor socialiste, dar puteau fi văzute și filme precum *Cocoșatul*. Numai că aprecierile criticii de specialitate nu îi erau favorabile acestuia din urmă. Despre Jean Marais ni se spune că era doar „un atlet, el neavând altceva de făcut în afară de mânguirea frâului și a spadei“. În schimb, Bourvil era „un erou veridic, plin de umor“. „Luât în ansamblu, filmul apare modest, departe de posibilitățile reale ale distribuției și mijloacelor tehnice care i-au stat la dispoziție“.

I altă variantă de a petrece o seară plăcută o constituia pentru bucureștenii „o oră, două într-o grădină-restaurant, o gustare și o halbă de bere rece bine servite, o muzică plăcută“. Ziarele semnalau și

exemplele negative, care stricau chefurile omului. La „Diham“, responsabilul hotărâse că nu se mai servesc mititei cu o oră și jumătate înainte de închidere. La „Apolodor“ se aștepta mult între felurile de mâncare, iar la „Siretul“ puteai comanda friptură, dar fără garnitură, pentru că vara legumele sunt... perisabile!

La ștrand

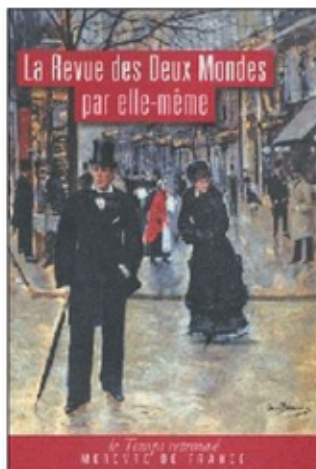
Telex Telex Telex Telex Telex

O REVISTĂ LA 180 DE ANI

Nu împlinise 40 de ani și era calificată „bătrâna doamnă”. Cum să-i mai spunem atunci când iată că, la sfârșitul lui 2009, a împlinit 180 de primăveri? Vorbim despre publicația franceză *La Revue des Deux Mondes*, creată în 1829 și care a supraviețuit tuturor modelelor, lansând un fel de artă a longevității, de imitat.

Fondată de ziaristul francez

François Buloz (1803-1877) și considerată un fel de anticameră a Academiei Franceze, revista a atras, grație inteligenței fondatorului, elita scriitorilor romantici ai vremii: Victor Hugo, George Sand, Alfred de Musset, Alfred de Vigny, Honoré de Balzac, Alexandre Dumas tatăl etc. În vremea lui Marcel Proust (1871-1922), ea avea aproape 40.000 de abonați, astăzi are numai 3.000. *La Revue des Deux Mondes par elle-même*, o culegere din cele mai bune texte oferite cititorilor din acești 180 de ani – burghezia luminată, cum erau socotiți îndeobște –, a retrasat istoria publicației. Ea conține corespondența unui bătrân diplomat de la Curtea Ecaterinei a II-a, reportaje din Africa și America și, evident, multă critică literară. Dar niciodată *La Revue des Deux Mondes* nu a ignorat istoria, ci a găzduit-o cu generozitate. A fost un fel de prelungire, cu apariție bilunară, a saloanelor din veacul al XVIII-lea, romancierii, istorici, diplomați, filosofi, critici literari, politicieni fiind autorii care au făcut casă bună în paginile ei. „Nimic din ce este inteligent nu trebuie să ne fie străin”, afirmă Michel Crépu, actualul redactor-șef.

ALTAMIRA SE REDESCHIDE

La sfârșitul acestui an peștera Altamira, din nordul Spaniei, lungă de 270 metri, se va redeschide publicului, după șapte ani, a anunțat de curând ministrul Culturii din Spania, Angelos Gonzales-Sinde. Tot el a adăugat că oamenii de știință nu au putut preciza câte persoane o pot vizita în același timp, fără să-i afecteze microclimatul. Miguel Angel Revilla, șeful guvernului din Cantabria, și-a exprimat speranța că primul vizitator va fi președintele S.U.A., Barack Obama. „Am trimis deja invitația, și încă în limba engleză”, a declarat înalta oficialitate.

Aflată la 30 km vest de Santander, peștera este socotită „Capela Sixtină a artei preistorice”, pentru picturile și gravurile ei, reprezentând în special bizoni – culorile folosite fiind roșu-aprins,

negru și violet –, dar și mistreți, cai și o căprioară, datând din perioada culturii magdaleniene, de acum 14.000 de ani. Pe tavan se află, alături de picturi, opt gravuri reprezentând figuri antropomorfe. Descoperită la sfârșitul veacului al XIX-lea, Altamira s-a închis prima oară în 1977, din cauza bioxidului de carbon emanat de respirația vizitatorilor, care afecta calitatea picturilor. S-a redeschis în 1982, dar cu restricții pentru numărul de vizitatori, și s-a închis din nou în septembrie 2002.

Cei dornici să o vadă în toată această perioadă au putut vizita o copie a ei, aflată în orașul Santillana del Mar. Și au făcut-o 2,5 milioane de oameni. Din 1985 Altamira se află pe lista Patrimoniului mondial UNESCO.

Și pentru că tot am menționat compania TAROM, la 28 iulie s-a inaugurat linia aeriană București-Paris. În fiecare marți și joi, avioane IL-14 decolau, la ora 08.15 din București și, după opt ore de zbor, cu escale la Viena și Zürich, ajungeau în capitala Franței. Înapoierea se făcea miercuri și vineri, la ora 20.55.

La Muzeul „Antipa” a fost adus un exemplar de focă, prinsă în apropiere de Sfântul Gheorghe, una dintre puținele foci care mai supraviețuiau în Marea Neagră.

Pauza competițională este întreruptă de două meciuri mai importante. În primul, disputat în ziua de 5 iulie, Progresul învinge pe Dinamo Obor cu 2-0 și câștigă Cupa României. A fost un meci slab, „fotbaliștii complăcându-se să joace la întâmplare, comițând greșeli elementare de tehnică, dovedind lipsă de combativitate”. La 30 august s-au întâlnit câștigătoarea campionatului, C.C.A., și Progresul, într-o confruntare dotată cu cupa ziarului *Scânțiea*. Cum după timpul regulamentar de joc meciul s-a terminat la egalitate, s-au executat câte cinci lovituri de la 11 m, dar scorul a rămas tot egal. Formația Progresul a fost desemnată câștigătoare prin tragere la sorți. Sfârșitul lunii august era marcat de Jocurile Olimpice, disputate la Roma. Față de Olimpiada de la Melbourne, se introduceau patru probe noi (800 m plat femei, floretă femei pe echipe și două ștafete mixte la înot), dar erau eliminate cinci probe (gimnastică ansamblu femei pe echipe, călărie dresaj echipe, tir cerb alergător și două probe la caiac-canoe). Primele medalii erau aduse de L. Rotman (bronz, canoe simplu), D. Părvulescu (aur), I. Cernea (argint) și I. Țăranu (bronz) la lupte.

Presa anunța că la 19 august, în preajma zilei de 23 August, guvernul U.R.S.S. a adus la cunoștința ambasadorului României la Moscova, N. Guină, că va transmite guvernului României materiale de arhivă românești „salvate” de Armata Roșie din

România în 1944. Iar Muzeul româno-rus, care fusese re-deschis cu un an înainte, în strada Fundației nr. 4, invita populația să vadă macheta tiparniței lui Petru Movilă și documente din vremea Războiului de Independență. În schimb, ministrul Israelului la București, Shmuel Bendor, era chemat la M.A.E. pentru a fi informat că atașatul de legăție Schlomi Aharon era declarat *persona*

nongrata pentru „activități contrare uzanțelor diplomatice”.

În luna iulie, Plenara C.C. al P.C.R. hotărâie ieftinirea unor produse alimentare și bunuri de larg consum: carnea de porc cu 6,7%, orez cu 11%, ciocolată și produse din ciocolată cu până la 32%, încălțăminte cu fețe din piele și talpă de cauciuc 7-32%, frigider și aspiratoare de praf 10-18%. Începând cu anul școlar 1960-1961, elevii din clasele I-VII (învățământul obligatoriu avea 11 clase) primeau gratuit manuale școlare.

La festivalul de film de la Karlovy Vary, filmul lui Ion Popescu-Gopo *Homo Sapiens* primea Marele premiu, la secțiunea sa, la fel ca și *Valurile Dunării*. La Budapesta se organiza o expoziție cu lucrările tânărului pictor Brăduț Covaliu, iar Viorel Cosma publica volumul *Figuri de lăutari*.

Vechiul local al Bibliotecii Academiei Române devenise neîncăpător, așa că începe construcția unei noi clădiri, cu cinci etaje.

„Care vreți, care puteți, care nu, mai rămâneți!” – le era dat să audă călătorilor dintr-un troleibuz 84, în seara zilei de 4 iulie. Nici nu oprea bine în stație, că șoferul și accelera și pleca mai departe, lăsând oameni în stație și cărând cu el pasageri care nu reușiseră să coboare. În stația „Academiei”, i-a avertizat: „Cât ai zice pește,

să fiți toți jos! Ați înțeles? Doar știți că sunt grăbit!”

Potrivit Anuarului statistic, apărut la sfârșitul lunii iulie, Bucureștiul număra 1.300.000 de locuitori. ■

Ansamblul de locuințe din fața Academiei Militare, recent construite

Puteai să mergi, cu copiii, și într-o cofetărie. În cartierul Floreasca, pe strada Bach, la parterul unui bloc, se deschisese o cofetărie, astfel că locuitorii din zonă nu mai erau obligați să meargă trei stații cu tramvaiul ca să mănânce o prăjitură. Seara însă, nu puteai primi un pahar cu apă rece, pentru că se termina gheața. Dacă cereai un parfait cu frișcă, ți se răspundea că frișca nu mai este bună, din același motiv, iar crema prăjiturilor era lichefiată. S-a deschis tot acum și cofetăria „Scala”, cea mai mare din București la acea dată. Gospodinele puteau găsi torturi coapte, foitaje, ecleruri umplute, cataifuri crude și coapte; comenzile erau executate în opt ore și livrate la adresa indicată. Un mod original de a vinde înghețată adoptase un vânzător de pe Calea Văcărești, din fața Tribunalului popular raional. El o vindea așa cum scria pe afiș: fără ambalaj. O scotea din hârtia în care venea ambalată de la fabrică, ți-o puneă în mână și ți explica de ce proceda astfel: ca să evite aruncarea ambalajelor pe stradă. În ziua de 19 iulie, temperatura la sol atinsese 54° C, dar în unitățile de răcoritoare nu s-au găsit sucuri, pentru că secția care le producea de la Întreprinderea „Zarea” lucra doar în două schimburi.

Teatrul „Constantin Tănase” le oferea bucureștenilor un nou spectacol: *Cu concertul în buzunar*. Era realizat „pe o solidă bază de melodii originale românești”, precum *Ce deșteaptă este mama*, de Temistocle Popa, *Zi cu soare*, de Vasile Veselevski (versuri de Sașa Georgescu, un textier până acum puțin cunoscut) sau care exprimau „solidaritatea noastră cu lupta unor popoare”. Soliști erau Gigi Marga, Roxana Matei, surorile Kosak, Nicolae Nițescu. Singurul lucru pe care nu îl înțelegea cronicarul era

„Trio Grigoriu”, o formație de succes în anii '60

de ce Sergiu Malagamba simțise nevoia să facă și o demonstrație la tobe. La Fabrica de confecții „Gheorghiu-Dej”, Filarmonica „George Enescu” prezentase un concert, în care inclusese *Rapsodia I*, partea întâi a *Concertului pentru vioară și orchestră* de Ceaikovski (solist Ion Voicu), piese de Beethoven, Mozart, sub bagheta lui Mircea Basarab.

Cei ce doreau să petreacă o seară la un spectacol sau într-o grădină de vară întâmpinau o serie de probleme. Ultimele

spectacole de teatru sau film se terminau la ora 23.00. Dacă unele restaurante erau deschise până la miezul nopții, bufetele expres și cofetăriile erau deja închise la acea oră, iar mijloacele de transport ale Întreprinderii de Transport București (I.T.B.) începeau să se retragă după ora 21.00. Multe dintre ele treceau prin stație fără să oprească, gonind către depou. Dar se contura deja soluția: pe acoperișurile blocurilor apărușeră prăjini pe care erau instalate antenele de televizor, unele mai lungi, altele mai scurte, aplecate fiecare în altă parte. Peste ani, inventarea „cablului” avea să „rezolve” — în stilul românesc — aceste probleme de estetică, împânzind orașul de tone de cabluri suspendate pe stâlpi ce se prăbușesc sub greutatea lor și golind sălile de spectacole, majoritatea oamenilor preferând să rămână acasă, în fața televizorului.

La sfârșit de săptămână, ștrandurile erau locurile cele mai căutate, Floreasca și Tei fiind cele mai aglomerate. Căutate erau și zonele din jurul orașului, precum Pustnicul, Mogoșoaia, Snagov sau malurile râului Argeș. Concediile se făceau mai ales cu bilete de la sindicat. Deplasarea către sau până în apropierea stațiilor se poate face, din această vară, și cu curse TAROM, plătindu-se diferența de preț față de biletul de tren.

Delegația de sportivi pleacă spre Roma

AUGUST 1944

INCHETAT LA MOSCOVA (PE 29 AUG.)		„ȘI CELELALTE” (ABRL)		CARE DĂ CEVA		CAPITALA EUROPEANĂ ELIBERATĂ LA 24 AUG.		A EXISTA		PUNCT CARDINAL
CITITA DE REGE LA 23 AUG.		JOC SPORTIV NAȚIONAL		CIRCULĂ ÎN ANGLIA		GRANDDARE		DATE!		
ACȚIUNI ALE ARMATEI									LUPȚĂ DREAPTĂ	
FLUVIU EUROPEAN										
			OAMENI DEOSEBITI					CADET!		
			POPORUL ROMÂN ELIBERAT					CONSTANTIN NOICA		
PRIM-MINISTRU DIN 24 AUG. (C-TIN)										ÎN PROCLAMAȚIE, REGELE A DECLARAT NUL DICTATUL DE LA...
ÎN FAȚĂ!										
		CON RĂS-TURNAT		ÎN NOTĂ!			ALUNIȚĂ			
				PRIMELE ACRE-DITĂRI!			TRĂSNET			
CONSO-LIDAT								DIN PLINI!		
OM FERM, CURAJOS								PUTERNICI (FIG.)		
					CONȘTIINȚA DE SINE					CĂLIȚI, ÎNTĂRIȚI (FIG.)
					ACT INTRAT ÎN ISTORIE					
PENE DE DESPICAT FIRE ÎNCURCATE						LUMINĂ RECE				
IUDA!						„ROMÂNIA.” EDIȚIE SPECI-ALĂ PE 24 AUG.				
		CĂȘTIG		SECĂTUITĂ DE PUTERE (FIG.)						
				MUTILATĂ						
	RENUMIT									MIHAIL, CARE A ORDONAT ARESTAREA LUI ANTONESCU PE 23 AUG.
	VERSURI							VUIA TRAIAN		
			URECHEA EXTERIOARĂ			PSEUDONIM AL LUI VALERIU BRANIȘTE				
			PENSE!			ACELA				
EPOCI										
ACȚIUNEA ARMATEI ȘI POPU-LAȚIEI CONTRA REGIMULUI										
								TĂTĂRESCU GHEORGHE		
PĂSTRATĂ ÎN MEMORIE			ÎNCETARE TEMPO-RARĂ A LUPTELOR							
ECATERINA TEODOROIU										

DIȚIONAR: VLR, NOC, SCL, ACR

D. CIREAȘĂ

ÎNLĂTURAREA LUI BRUTUS COSTE

Continuăm prezentarea unor reacții legate de îndepărtarea lui Brutus Coste din funcția de secretar general al Adunării Națiunilor Europene Captive (ACEN). Asemenea tuturor documentelor publicate până acum la această rubrică, și pe acestea le-am primit grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Miercuri, 27 octombrie 1965, The McNaught Syndicate Inc., cu sediul la New York, oferea spre publicare un text semnat de Holmes Alexander și intitulat *The Bum's rush: velvet glove variety* (Un șut în fund: un sortiment de mânășă de catifea).

Washington D.C. Brutus Coste este un diplomat român înalt și inflexibil. Dacă era un diplomat înalt și flexibil, ar fi, probabil, ministrul de Externe al României.

Ar fi întâmpinat la aeroport de Averell Harriman și s-ar întâlni cu senatorul Bill Fulbright, președintele Comitetului pentru relații externe. În schimb, Harriman și Fulbright l-au tratat, de multă vreme, cu un refuz categoric, deși este unul dintre cei mai importanți exilați est-europeni din America. Coste este un intelectual manierat, dar este mult prea anticomunist pentru cei care fac politica noastră, preocupați să „construiască poduri” către națiunile captive.

Începând cu 1954, Coste a fost ales în fiecare an în funcția de secretar general al Adunării Națiunilor Captive (ACEN). În această lună a fost îndepărtat în urma unui vot de cinci la patru, dat de cele nouă grupuri naționale. El consideră că alegerile au fost falsificate. Coste crede – precum o fac și senatori înțelepți, precum Douglas (democrat, Illinois), Dodd (democrat, Connecticut), Dominick (republican, Colorado), Lausche (democrat, Ohio), Hruska (republican, Nebraska) și alții – că înlăturarea lui a fost încă o formă a politicii șutului în fund folosită de Departamentul de Stat pentru a scăpa de anticomuniștii încrâncenați. Victimele recente ale acestei politici – Diem [Ngo Dinh Diem, primul președinte al Vietnamului de Sud, asasinat în urma unui complot], Chombe [Moise, *Magazin istoric*, nr. 4/2010], Wessin [Elias Wessin y Wessin, general de aviație dominican, unul dintre liderii loviturii de stat din 1965] și alții – nu trebuie puse la un loc. Unii sunt cavaleri, alții sunt ticăloși. Coste este un cavaler.

El a început să simtă că i se trage covorul de sub picioare încă din 1963, când președintele Kennedy a lansat „Acordul grâului”, prin care se propunea vânzarea de grâu sovieticilor pentru a-l ajuta pe Hrușciiov să iasă din criza agricolă. Coste a obiectat cu vigoare atunci și în continuare, nu numai față de această tranzație, dar și față de politica bolnavă numită

„construirea de punți” către națiunile captive prin fortificarea celor care le țin în captivitate.

Colectivismul industrialo-agrar pe care Uniunea Sovietică îl impune asupra propriului popor și asupra popoarelor satelite nu este doar un sistem economic. Este un sistem politic de subjugare. În depozitiile făcute în Congres și în discursurile publice, Coste a spus că singura cale pentru a înlătura sclavia politică, dincolo de un război acum imposibil, era ca sistemul comunist să fie lăsat să se prăbușească de la sine. Abia atunci aveau să facă comuniștii concesii semnificative. El a cerut Departamentului de Stat să solicite eliberarea prizonierilor politici și religioși în schimbul hranei și al comerțului cu mașini-unelte dincolo de Cortina de Fier.

Covorul de sub picioarele lui Coste a zburat brusc luna trecută, când el era plecat într-un turneu de cuvântări. Organizația sa, ACEN, este dependentă din punct de vedere financiar de Free Europe Committee, din 2 Park Avenue, New York. La jumătatea verii, bugetul de 300.000 dolari al ACEN (din care sunt susținute birouri și publicații în toată lumea) a fost tăiat la 200.000 dolari. Salariul lui Coste și cel al secretarului său particular au fost eliminate. Departamentul de Stat a început să „influențeze” sponsorii să nu mai dea bani atâta vreme cât Coste era în funcție. I s-a transmis să se conformeze. Refuzul lui i-a adus înlăturarea în octombrie.

Coste nu își dorește funcția înapoi. Mi-a spus că nu ar accepta-o în condițiile actualei politici duse de S.U.A. de coexistență (un termen sovietic) cu Uniunea Sovietică. Terminologia sau semantica probabil oferă cea mai bună definiție a liniei moi adoptate față de comuniști, căreia i se opune Coste. În jargonul Departamentului de Stat, expresii precum „Cortina de Fier”, „sateliți” și „națiuni captive” au fost eliminate, în special în emisiunile radio ale Europei Libere. Cuvinte aspre precum acestea, adepții unei politici dure precum Coste, politici viguroase precum eliberarea și-au trăit traiul. ■

Contents (Romanian History) **I. Fota** Romania, as a NATO and EU member, has the best security guarantees ever in its history. The incapacity of the political class, as a whole, to seize the great transformations that take place in world politics as well as the uncompletion of the internal reformation of the state can jeopardize our future ● **M. Retegan** For the first time, the complete history of SOE operations in Romania, written by Alfred Gardyne de Chastelain, the former leader of the Autonomous. August 23rd (VII) ● **D. Hincu** Traian Borcescu, the chief of the Counterintelligence department of the Special Intelligence Service, about his role on August 23rd ● **A. Atanasiu-Croitoru** Three women passionate about maritime navigation ● **C. Ilie, D.-Mircea Popovici, V. Voinea** Virtual reconstitution of the antique Tomis port building with mosaic, a project that would allow visitors to „step inside“ the past ● **A. Marinescu** The story of the relations with the International Monetary Fund, by an eyewitness ● **D. Matei** A visit where money are made and in the National Bank vaults ● **G. Roșu** Two August holidays which mark the end of summer ● **M. Sala** Chronicle of words designating units of surface ● **G. Filitti** Letters from former days ● **W. Benz** Holocaust in Bessarabia and Bukovina ● **M.C. Săvulescu** Gheorghe Pănculescu, the engineer that helped Eiffel to raise faster his tower ● **M. Retegan** April 1975. Two emissaries of Ceausescu are received by the British Prime Minister and the Foreign Office Secretary. O visit the documents from the Communist party Archives don't even mention, while in the Romanian Foreign Office Archives there are few mentions (II) ● **I. Zănescu** A disease which has disappeared today, but was causing great fears during the Middle Ages and at the beginning of the Modern Era: the plague. Measures taken in Bucharest to protect the population ● **Al. Mihail** Graves of our soldiers in France ● **A. Spănu** The Police intercepts a phone call concerning a football match, in 1937 ● In Bucharest, 50 years ago ● Romanian Documents at Hoover Institution (CV). Brutus Coste is removed as secretary general of the Assembly of Captive European Nations

Содержание (Румынская история) **Ю. Фота** Как страна, входящая в НАТО и ЕС, Румыния имеет сегодня гарантии безопасности, никогда существовавшие в её истории. Неспособность всего политического класса выявить изменения мирового масштаба, а также неосуществление внутренней реформы государства могут ставить в опасности наше будущее ● **М. Ретеган** Впервые полная история спецопераций британских служб в Румынии, написанная Алфредом Гэрдайн де Частелейном, бывшим начальником Миссии Автономуса. 23 августа (VII) ● **Д. Хинку** Траян Борческу, начальник контрразведки в Специальной Разведывательной Службе, о его личной роли в действиях 23-го августа 1944 г. ● **А. Атанасиу-Кроитору** Три румынки, влюбленные в морском плавании ● **К. Илие, Д.-Мирча Попович, В. Войня** Виртуальное воссоздание Здания с Мозаикой в древнем порте Томисе, проект, который позволит посетителям «шагать» в прошлом ● **А. Маринеску** История отношений Румынии с МВФ, написанной очевидцем ● **Д. Матей** Посещение места где печатают деньги и хранят клад НБР ● **Дж. Рошу** В августе месяце два праздника обозначают конец лета и начало осени ● **М. Сала** Хроника слов, обозначающих единицы мер площади ● **Дж. Филитти** Письма былых времён ● **В. Бенц** О Холокосте в Бессарабии и Буковине ● **М.К. Сăвulescu** Георге Пэнкулеску, инженер, который помог Эйфелю быстрее поднять свою башню ● **М. Ретеган** В апреле 1975 г. премьер и министр иностранных дел Великобритании принимают двух посланников Н. Чаушеску. Архивные документы РКП не упоминают об этом визите, а документы румынского МИДа только мимоходом его отмечают (II) ● **И. Зănescu** Эпидемия, которая сегодня не существует, но во время Средневековья и в начале новой истории наводила ужас: чума. Предпринятые мероприятия в Бухаресте для защиты населения ● **А. Михаил** Захоронения румынских военных во Франции ● **А. Спăну** Перехват полицией телефонного разговора о футбольном матче в 1937 г. ● В Бухаресте 50 лет тому назад ● Румынские документы в Институте Гувера (CV). Увольнение с должности Брутуса Косте, генерального секретаря Ассамблеи европейских пленённых наций

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3, sector 1 PO Box 15-702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul.

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București
ISSN 0541-881X

Lei 4,00

DIALOG CU CITITORII

„CASTELUL ȚEPEȘ“

Domnul **CONSTANTIN MELINTE**, din București, ne trimite o scrisoare din care cităm: În București, lângă Parcul „Carol I“, pe strada Candiano Popescu la nr. 6, există Oficiul Național pentru Cultul Eroilor. Lângă această instituție se află o construcție de formă cilindrică, construită din cărămidă, cu creneluri în partea superioară.

Mă interesează istoricul acestei clădiri, când a fost construită și dacă mai sunt și altele în București. M-am adresat Primăriei sectorului 4 și mi s-a comunicat că nu este de competența lor.

Clădirea de care amintim, denumită „Castelul Țepeș“, este chiar sediul Oficiului Național pentru Cultul Eroilor și a fost construită în anul 1906, cu ocazia organizării pe Câmpia Libertății a Expoziției Generale Române, prilejuită de jubileul a 40 de ani de domnie a Regelui Carol I (Magazin istoric, nr. 12/1999; 2, 3/2006).

Destinația inițială a edificiului a fost aceea de turn de apă. Din cauză că forma rezervoarelor nu era una estetică, s-a adoptat soluția unei construcții care să întrunească pretențiile organizatorilor. Ridicată după planurile arhitecților Ștefan Burcuș și V. Ștephănescu,

clădirea a reprodus, în mic, Cetatea Poenari, din județul Argeș, înălțată de Vlad Țepeș, domn al Țării Românești (1448, 1456-1462, 1476).

În turnul castelului, înalt de 23 m și cu un diametru de 9 m, se află montat un rezervor de fontă cu o capacitate de 200 m³. Pe o scară de lemn în spirală se urcă pe o platformă, de unde se pot admira Parcul „Carol I“ și panorama Bucureștilor. Un contrafort puternic, având la partea superioară un pridvor de lemn, susține turnul ca să nu se prăbușească, iar în dreapta se află un zid crenelat de piatră, terminat în colț cu un alt turn de dimensiuni mai mici.

În anii de după Primul Război Mondial, „Castelul“ a fost transformat într-o cazarmă destinată corpului de gardă de la Mormântul Ostașului Necunoscut, aflat în apropiere, în fața Muzeului Militar Național. După strămutarea Eroului Necunoscut la Mărășești și inaugurarea, la 30 decembrie 1963, a mausoleului din apropiere, clădirea din Parcul Carol I a continuat să fie folosită de militarilor destinați pazei acestuia.

După 1990, clădirea a fost utilizată drept Corp de gardă pentru o subunitate de jandarmi, care îndeplinea mi-

siuni de pază la câteva instituții din Capitală.

Din 30 septembrie 2004, „Castelul Țepeș“ a devenit sediul Oficiului Național pentru Cultul Eroilor (informații suplimentare puteți găsi pe site-ul www.once.ro).

O FOTOGRAFIE, DOUĂ EXPLICAȚII

Domnul **DAMIAN NICOLAE**, din București, ne semnalează că a văzut aceeași poză din Magazin istoric, nr. 6/2010, pagina 11, într-o altă publicație, dar că acolo se afirma că Aurel Vlaicu este persoana așezată în carlingă. Domnul dr. Valeriu Avram ne-a confirmat că explicația apărută în revista noastră este cea corectă, Vlaicu fiind în picioare, rezemat de avion, în carlingă aflându-se în acel moment mecanicul său.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040050 08